

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Н.М. ПОПОВИЧ

***НЕПЕРЕРВНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА:
організаційно-методичні засади
Навчальний посібник***

УЖГОРОД – 2014

УДК 371.14(07)
ББК 74.40я7
П 58

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Мукачівського державного університету
(Протокол № 6 від 31 березня 2014 р.)

Рецензенти:

Б.А.Брилін - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музикознавства та інструментальної підготовки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Я.В.Сверлюк - доктор педагогічних наук, професор кафедри музичної педагогіки Рівненського державного гуманітарного університету.

Попович Н.М.

П 58 Неперервна педагогічна освіта: організаційно-методичні засади.
Навч. посібник / Попович Н.М.– Ужгород: Видавництво ФОП Бреза А. Е.
2014. – 124 с .

ISBN 978-966-2668-55-1

Навчальний посібник присвячений дослідженню організаційно методичних засад системи неперервної педагогічної освіти. Основну увагу зосереджено на специфіці процесу неперервної професійної підготовки майбутнього вчителя музики – поетапному професійному навчанні та самовихованні, що ґрунтується на ранньому виявленні основних компетентностей особистості, професійній орієнтації на музично-творчу й педагогічну діяльність, формуванні готовності до самоосвіти і професійної самореалізації впродовж життя.

Посібник орієнтований на науковців, викладачів і студентів мистецьких й педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

УДК 371.14(07)
ББК 74.40я7

ISBN 978-966-2668-55-1

© Попович Н.М., 2014

© Видавництво ФОП Бреза А.Е. 2014

Неперервність та наступність педагогічної освіти – розглядаються сьогодні як фундаментальні цінності особистості.

В.О.Огнев'юк

ПЕРЕДМОВА

Проблема забезпечення якості неперервної освіти позначена пильною суспільною увагою й перебуває у тісному взаємозв'язку з цілою низкою глобальних чинників, серед яких: вплив науково технічного прогресу, потреба відповідних змін у підготовці фахівців, курс держави на європейську інтеграцію і, як наслідок, потреба враховувати вимоги Болонського освітнього процесу, розширення й набуття нової якості демократичних процесів, побудова громадянського суспільства. Складність суспільних змін потребують від майбутнього фахівця високого рівня сформованості професійно-особистісного досвіду, професійної і загальної культури, ціннісного самовизначення, здатності здійснювати власну діяльність згідно з принципами демократизму і гуманізму, в дусі толерантності і визнання самоцінності кожної особистості.

Вагоме методологічне значення має дослідження проблем цілепокладання у неперервному навчанні, інтегративної теорії професійної підготовки та розвитку особистості фахівця, дидактичних принципів відбору і структурування змісту професійного навчання та розробки освітньо-професійних програм, принципів демократизації, гуманізації і гуманітаризації професійної освіти; індивідуалізації та диференціації у професійному навчанні й принципів відкритості системи освіти, закономірностей професійного навчання та професійного розвитку майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Перший розділ «Євроінтеграційні процеси у неперервній педагогічній освіті» присвячено аналізу сучасного стану, тенденцій та перспектив євроінтеграційних процесів у неперервній педагогічній освіті. Такий підхід дає

надійні орієнтири для практичної діяльності тим, хто обрав своєю професією музично-педагогічну сферу.

У другому розділі «Наступність у підготовці майбутнього вчителя музики» розглядається специфіка процесу неперервної професійної підготовки майбутнього вчителя музики – поетапного професійного навчання і самовиховання, що ґрунтується на ранньому виявленні основних компетентностей особистості, професійній орієнтації на музично-творчу й педагогічну діяльність, формуванні готовності до самоосвіти і професійної самореалізації впродовж життя.

Третій розділ «Особливості організації практичної фахової підготовки вчителя музики у системі неперервної педагогічної освіти» ознайомлює читачів із системою організації практичної фахової підготовки майбутнього вчителя музики у процесі неперервної педагогічної освіти, що є важливою умовою повноцінної професійної підготовки.

Після кожного розділу посібника подано стислі висновки, питання для самоконтролю та список рекомендованої літератури, опрацювання яких допоможе читачам глибше засвоїти теми розділу. Розділи у посібнику побудовано так, що засвоєння одного розділу є передумовою якісного опанування іншого, що у підсумку забезпечує формування цілісної системи знань.

Маємо надію, що даний посібник посяде належне місце серед навчально-методичних джерел рекомендованих викладачам та студентам мистецьких й педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

РОЗДІЛ 1. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У НЕПЕРЕРВНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

Тема 1. Основоположні ідеї концептуального розвитку неперервної освіти

Тривалий перехідний процес суспільства в політичному, соціальному і економічному напрямках актуалізували проблему якості підготовки педагогічних кадрів, визначивши серед них пріоритетні аспекти реалізації завдань ступеневої підготовки фахівців, застосування інноваційних педагогічних технологій, пов'язаних з вимогами до формування особистості вчителя як людини високо рівня професіоналізму і культури. Особливого значення в умовах глобалізації набуває неперервність освіти.

Специфіка впливу глобалізаційних процесів на розвиток неперервної освіти висвітлена у працях Л.Гур'євої, М.Згуровського, В.Кременя, Н.Ничкало, С.Сисоєвої; дослідження проблем неперервної підготовки фахівців з позицій філософії освіти здійснено у працях В.Андрущенка, Б.Гершунського, І.Зязюна, В.Кудіна, М.Кузьміна, В.Лутая, А.Марковича, В.Огнев'юка та ін.

На думку В.Андрущенко, неперервна освіта – це освіта, яка дає змогу особистості постійно перебувати у загальному річищі розвитку цивілізації, підтримувати власну конкурентоспроможність впродовж життя, що забезпечує можливість у процесі навчання оперативну, системно і послідовно освоювати нові знання, інформацію, в міру її перманентного накопичення і розвитку, тобто – орієнтуватися у складному й потужному потоці інформації, що оновлюється з блискавичною швидкістю, впевнено існувати та розвиватися в інформаційному суспільстві впродовж життя [2, с. 13].

Від якості неперервної освіти залежить майбутнє країни, оскільки сама освіта формує найважливіше багатство держави – людський потенціал. Одним з пріоритетних завдань ступеневої педагогічної освіти є підготовка високо-професійних кадрів, які не тільки опанували необхідний комплекс фахо-

вих знань, умінь і навичок, але й вільно володіють своєю професією та орієнтуються в суміжних галузях діяльності, здатні до постійного професійного зростання, самовдосконалення та самореалізації. Тому цілком справедливим є твердження про те, що підвищення якості неперервної освіти має стати стратегічним національним пріоритетом України.

Необхідно зазначити, що поняття «неперервність» у педагогічних джерелах вживається для розкриття технології та механізмів підготовки фахівців.

Передумови для реалізації ідеї неперервної освіти виникли у 50 – 90-х роках ХХ ст.

На думку Л.Сігаєвої, економічні передумови полягали в тому, що рівень економічного розвитку, з одного боку, спонукав кожну людину прагнути до вищого рівня професійної та соціальної компетентності, з іншого – навчатися, завдяки різним формам освіти, з відривом від виробництва. Соціальні передумови передбачали розвиток демократичності освіти, надання значній кількості громадян можливості отримати вищу освіту, що обумовлювало динаміку інтелектуального потенціалу суспільства. Технологічні передумови виникли разом з впровадженням інноваційно-інформаційних технологій, що впливало на модифікацію форм і методів навчання [43, с. 176].

Зародження ідей, що стали основоположними для концептуального розвитку неперервної освіти розпочалося у 50 – 60 роках ХХ ст., коли неперервну освіту спочатку трактували з андрагогічних позицій, як освіту дорослих, що спрямована на компенсацію недоліків попередньої підготовки, або ж поглиблення знань з урахуванням вимог професійної діяльності. Звичайно, обмеженість такого підходу створила умови для розуміння неперервної освіти як системи, що органічно поєднує освіту дорослих із загальною освітою.

Як зазначають науковці, у 70 – 90 роках ідея неперервності освіти набула вимірів світового масштабу, в центрі такої ідеї актуальною є думка, що кожна

людина потребує оптимальних умов для набуття знань, умінь і навичок, а також розвитку творчих здібностей впродовж усього життя [15; 31; 33; 37].

Ідея неперервної освіти виступила основною ідеологічною й організаційно-практичною установкою в багатьох країнах світу, що обумовило створення своєрідної «антитези» тогочасним освітнім програмам (П.Щедровицький).

Головною метою неперервної освіти повинна бути підготовка особистості до навчання інноваційного, альтернативного й одночасно всеохоплюючого мислення, до об'єднання інтересів особистості та суспільства в єдине гармонійне ціле.

Неперервна освіта – загальнодержавний, ієрархічно-нормативно-правовий, послідовний і сумісний процес виховання інтелектуально довершених, освічених людей, фахівців усіх необхідних спеціальностей для забезпечення сучасного функціонування та розвитку держави в різноманітних напрямках і тенденціях, на базі родинної, дошкільної, загальноосвітньої (шкільної), позашкільної, професійної, вищої і післядипломної освіти, системи підвищення кваліфікації та самоосвіти, відповідно до державної концепції якості неперервної освіти (В.Александров).

Система неперервної педагогічної освіти в Україні розглядається нами як основа національного і духовного відродження суспільства. Її функціонування спрямоване на виховання покоління фахівців, здатних оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти.

Р.Дейв, визначає неперервну освіту як процес особистісного, соціального і професійного розвитку людини впродовж життя, що здійснюється з метою удосконалення якості життя як окремого індивіда, так і суспільства в цілому. На думку автора, характерними ознаками неперервної освіти є [45, с.34]:

- розуміння освітньої системи як цілісного утворення, що акумулює усі види і напрями навчання;
- охоплення освітою усього життя людини;
- обов'язкове функціонування у системі освіти формальних, неформальних і позаінституційних форм освіти.

Науковці О.Владиславлев, Ю.Кулюткін, В.Онушкін трактують функціонування неперервної освіти через систему державних і суспільних освітніх установ, що забезпечують професійну підготовку особистості з урахуванням нагальних суспільних запитів.

Комплексність трактування інтеграції підсистем і процесів неперервної освіти (за А.Новіковим) полягає в наступному:

– неперервна освіта особистості, означає постійне навчання індивіда як у стінах навчальних закладів, так і в процесі самоосвіти, що обумовлює три вектори руху людини в освітньому просторі: перший – так званий «вектор руху вперед» – передбачає, що особистість залишаючись на існуючому формальному освітньому рівні, продовжує удосконалювати власну професійну кваліфікацію; другий – «вектор руху нагору» – означає послідовний перехід від рівня до рівня професійної освіти; третій – «вектор руху по-горизонталі, й у бік» – розкриває існуючу можливість не тільки продовження, а й зміни профілю освіти;

– неперервність освітніх процесів та програм є характеристикою міри включеності особистості у даний процес на усіх етапах його функціонування, що обумовлює наступність змісту освітньої діяльності при переході від одного її виду до іншого;

– неперервність навчальних закладів характеризує таку номенклатуру мережі навчальних закладів, що створює простір освітніх послуг, здатних задовольнити розмаїття освітніх інтересів і потреб.

Основними пріоритетами розвитку неперервної освіти виокремленими у Меморандумі Європейської Комісії «Навчання впродовж життя» [47] є:

- визнання цінності знань – осмислення вагомості ролі навчання;
- інформація, профорієнтація та консультування – система регулярного доступу до якісної інформації щодо можливостей неперервної освіти;
- інвестиції у навчання, з метою збагачення найціннішого капіталу – людської особистості;
- наближення освітніх можливостей до тих, хто навчається – розвиток дистанційної освіти;
- базові уміння – своєрідна гарантія набуття й постійного оновлення умінь, необхідних для гідної самореалізації у суспільстві, де пріоритетними є знання;
- інноваційна педагогіка – розробка ефективних методів навчання впродовж життя і всеосяжного навчання.

Поштовхом для створення теорії неперервної освіти стала глобальна концепція єдності світу, згідно з якою усі структурні частини людської цивілізації тісно взаємопов'язані та взаємозумовлені (Н.Ничкало).

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» [18], в Україні діють вищі навчальні заклади різних форм власності: державної, комунальної, приватної. Рівні акредитації ВНЗ гарантують відповідні рівні кваліфікації фахівців – освітній та освітньо-кваліфікаційний.

В Україні існують чотири освітньо-кваліфікаційних рівні:

– молодший спеціаліст (фахівець, який здобув на основі повної загальної середньої освіти неповну вищу освіту (цикл навчання 2–3 роки) і підготовлений до професійної діяльності на операційному рівні);

– бакалавр (фахівець, який здобув на основі повної загальної середньої освіти базову вищу освіту (цикл навчання – 3–4 роки) і підготовлений до виконання професійних робіт на експлуатаційному рівні);

– спеціаліст (фахівець, який здобув повну вищу освіту на основі базової вищої освіти (цикл навчання – 1–1,5 роки) і підготовлений до професійної діяльності на технологічному рівні;

– магістр (фахівець, який здобув повну вищу освіту на основі базової вищої освіти (цикл навчання – 1–2 роки) і підготовлений до професійної діяльності на дослідницькому рівні.

На думку С.Сисоєвої, неперервна професійна освіта, являє собою багатомірне поняття, в якому відображено її значення як способу і стилю суспільно-індивідуального буття людини в глобалізованому світі та постіндустріальному суспільстві (філософський вимір); зазначені права людини на різні форми формальної і неформальної освіти, траєкторії освітньо-професійні програми для здобуття кваліфікації, забезпечення академічної і професійної мобільності впродовж життя (соціальний вимір); розвиток її як особистості через освітні інституції, неперервність саморозвитку і самовдосконалення (моральний вимір) [41; 42].

Метою неперервної освіти є підтримка необхідного рівня загальної культури, загальноосвітньої та професійної підготовки особистості. Неперервна освіта виконує діагностичну, адаптаційну, пізнавальну, розвивальну, виховну, культурологічну, компенсаторну функції.

Неперервна освіта є цілісним процесом, який включає базову освіту – підготовче навчання та виховання, що хронологічно передуює діяльності у професійній сфері та наступний щабель – послідовне чергування навчальної діяльності в системі спеціально створених освітніх закладів з професійно спрямованою діяльністю (А.Поляков).

Внаслідок вказаних суперечностей, що існують у практиці професійної підготовки майбутніх вчителів музики у системі неперервної педагогічної освіти актуальними стають моделі навчального процесу, які ґрунтуються на наступних **принципах** [36; 39; 40; 42; 44]:

- принцип культуровідповідності у неперервній освіті. Особливої значущості у цьому випадку набуває здатність до культурної ідентифікації, тобто усвідомлення своєї належності до певної культури, інтеріоризації цінностей (сприйняття їх як своїх), вибору і здійснення культуровідповідного способу життя, поведінки, самодетермінації. Полям культурної самоідентифікації та самодетермінації майбутнього фахівця є українська національна культура, тому і культурне ядро змісту його виховання становлять універсальні загальнолюдські, загальнонаціональні та регіональні цінності. Така орієнтація музично-педагогічного процесу є дуже важливою для циклу фахових дисциплін;

- принцип діалогу, що має характер духовного спілкування вчителя з студентом. Принцип діалогу визначається передусім єдністю спільних прагнень викладача і студента до набуття досвіду, виконує функцію основи взаємонавчання. Ситуація діалогу і співтворчості є тим імпульсом, тією першоосновою, на якій розвивається музично-педагогічна система. Спільний пошук істини-ідеалу в осягненні музичного феномена сучасна музична педагогіка розглядає як усну традицію навчання. Важливими компонентами цієї традиції є опора на безпосередньо пережитий у співбутті досвід (за Л.Надировою);

- принцип міжпредметних зв'язків – ґрунтується на універсальному зв'язку явищ культури, науки, асоціацій у людській свідомості. Оптимальним варіантом цього принципу є міжпредметні зв'язки між моделями музичного навчання. Завдяки цьому реалізується принцип творчої організації навчання – співтворення учасниками музично-педагогічного процесу нового професійно-особистісного досвіду;

- принцип врахування специфіки професійної діяльності вчителя музичного мистецтва та його особистісних якостей – передбачає єдність інформаційно-мотиваційного, емоційно-поведінкового, діяльнісно-практичного та професійно-рефлексивного компонентів у процесі формування досвіду майбутнього фахівця.

Необхідно наголосити, що методологічними засадами, що забезпечують ефективність функціонування неперервної педагогічної освіти є [1; 3; 10; 15]:

- інтегративний підхід, що дає змогу гармонізувати зміст базової і додаткової підготовки майбутнього вчителя, спрямованої на формування готовності до професійної діяльності;

- системно-функціональний підхід, завдяки якому визначається структура, етапи, функції і принципи проектування системи формування професійно-особистісного досвіду, знань, умінь та якостей, які є необхідними для успішної реалізації професійної діяльності;

- особистісно-діяльнісний підхід, що забезпечує підготовку фахівців з високим рівнем сформованості професійно-особистісного досвіду, професійної компетентності, загальної і професійної культури та інтелектуально-творчого розвитку, що прагнуть до активної діяльності та професійної самореалізації;

- диференційований підхід, спрямований на освітні інтереси та потреби особистості, обумовлюючи тим самим динаміку формування професійно-особистісного досвіду, творчої й пізнавальної активності, а також стійкої позитивної мотивації до опанування знаннями, вміннями, навичками, ціннісними орієнтаціями, що забезпечить ефективність музично-педагогічної діяльності.

Неперервне навчання загалом тісно пов'язане з професійним розвитком особистості. Професійний розвиток у контексті неперервної освіти – це процес змін, що проходить у свідомості особистості й передбачає невпинне наближення до досконалості у конкретній галузі, професії, спеціальності.

Більшість науковців (В.Докучаєва, І.Зязюн, А.Литвин та ін.) характеризують неперервність як педагогічний ланцюг діалектично взаємопов'язаних явищ, що забезпечують динаміку спрямованості від особистісного самовизначення до адаптації та практичного залучення до професії й формування світоглядних та морально-професійних якостей майбутніх фахівців.

У Національній доктрині розвитку освіти [28] наголошується, що неперервність професійної освіти є ключовою умовою життєдіяльності людини, виступає провідним важелем освітньої політики на різних вікових і професійних етапах її розвитку, пов'язаних із засвоєнням людиною соціокультурного досвіду різних поколінь.

Наголосимо, що саме неперервність професійної освіти стає одним із провідних принципів реалізації національної освітньої політики, показником сучасних тенденцій підготовки конкурентоспроможних фахівців. Без перебільшення можна зазначити, що неперервність є ключовим фактором сучасної системи освіти, спрямованої на постійне професійне удосконалення особистості впродовж життя.

Входження України у загальноєвропейський освітній простір потребує сьогодні адаптації до нових ціннісних освітніх установок, зокрема, розробки і прийняття інноваційних професійно-орієнтованих технологій навчання, що забезпечуватимуть формування у студентів значущих, для їхньої майбутньої діяльності, професійно значимих особистісних якостей, а також набуття компетенцій згідно обраного фаху.

Реконструювання індивідуальної фахової підготовки студента дозволяє реалізувати ідею саморозвитку освітніх систем, сформувати особистість, здатну орієнтуватися у розмаїтті протиріч сучасного світу, визначати свій власний шлях саморозвитку, самонавчання і самореалізації у професійній кар'єрі.

Загальновідомо, що на сьогодні якість професійної підготовки майбутнього фахівця у відповідності до європейських стандартів залежить, перш за все, від технічної, технологічної та організаційної модернізації освітнього процесу; удосконалення змісту програм і курсів; технологічної перепідготовки викладачів та управлінських структур вищих навчальних закладів [15, с. 372].

Розв'язання першого завдання уможлиблюється за рахунок впровадження стандартних інноваційних технологій і методик, які адаптуються до вимог та рівня організаційного забезпечення у конкретному навчальному закладі.

Реалізація другого завдання забезпечується шляхом конструювання змісту освіти відповідно до наукових, технологічних та практичних досягнень педагогічної науки і практики.

Третій аспект залежить від здатності студента до опанування методикою та психолого-педагогічної готовності майбутнього вчителя музики до прийняття відповідних змін.

Впровадження у навчальний процес інноваційних педагогічних технологій, підкреслює С.Архангельський, характеризує перехід вищого навчального закладу до нового якісного стану, який, власне, потребує готовності викладачів, оскільки частка всіх інноваційних процесів залежить від професійної активності науково-професорсько викладацького складу [4, с. 115].

Доля інновацій у педагогічних навчальних закладах значною мірою залежить від становлення професійно-творчої активності як викладачів, так і студентів.

Особливої уваги у цьому контексті, на наш погляд, заслуговує процес модернізації вищої педагогічної освіти, оскільки на сьогодні, одне з чільних місць у документах ЮНЕСКО, Ради Європи, ЄС та інших міжнародних організацій посідають питання фундаменталізації педагогічної освіти, як такої, що має потужний потенціал у розв'язанні цілого ряду проблем сучасного суспільства, як культурно-політичних так і суто педагогічних.

Досвід удосконалення освітнього середовища педагогічних закладів, спрямований на підвищення наукової кваліфікації професорсько-викладацького складу кафедр, підготовку фахівців вищої кваліфікації, здатних пропонувати широкий спектр освітніх послуг у відповідності до потреб сьогодення; формування перспективного резерву з числа випускників за європейськими

стандартами (широка обізнаність у різних сферах культури та мистецтва, знання іноземних мов, вільне володіння сучасними комп'ютерними технологіями).

Тема 2. Застосування інформаційних систем у сфері неперервної педагогічної освіти

В умовах фундаменталізації освіти, підвищення якості професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва потребує реконструювання форм навчання у напрямку більш глибокого опанування студентами специфіки майбутньої професії. Це повинно відбуватися не тільки за рахунок збільшення кількості годин, що відводяться на фахові дисципліни, а й за рахунок оновлення змісту педагогічної освіти, введення нових дисциплін, інноваційних технологій та методик, що адаптуються до вимог індивідуального спілкування між викладачем і студентом та допомагають останньому якісно опанувати обраний фах [6, с. 24].

Неперервність освіти передбачає певний взаємозв'язок усіх етапів процесу її здійснення, а також взаємозв'язок усіх її проміжних результатів. Водночас система неперервної педагогічної освіти являє собою інтегроване поєднання освітніх інституцій, що повинні забезпечувати [30, с. 142]:

- допрофесійну підготовку, професійне навчання та підвищення кваліфікації педагогів і керівників, їх професійну захищеність, можливість удосконалення психолого-педагогічної, наукової, технологічної та інших видів компетентності та творчих ініціатив;

- реалізацію найважливішої функції професійної освіти – підсилення спрямованості на неперервне професійно-педагогічне самовдосконалення, «удосконалення себе» для розв'язання завдань педагогічної практики, що постійно ускладнюються;

- багаторівневу систему інформації, що створює методологічну, теоретичну та технологічну основу забезпечення освітнього процесу;

- керовану взаємодію установ допрофесійної підготовки, професійної освіти і підвищення кваліфікації вчителів на основі загальної стратегії розвитку неперервної педагогічної освіти.

Неперервна освіта в контексті свого психолого-педагогічного значення виступає як основа всебічного розвитку особистості, поступового збагачення її творчого потенціалу. Вона є інтеграційним елементом життєдіяльності особи, умовою постійного розвитку особистісного досвіду в процесі засвоєння досвіду соціального як активного суб'єкта діяльності, пізнання, спілкування [43, с. 176].

Модернізація системи педагогічної освіти пов'язується нами насамперед, із введенням в освітнє середовище оновлених змісту, форм, методів і технологій навчання.

Слід підкреслити, що інформатизація освіти – один з найважливіших механізмів модернізації освітньої галузі. Застосування інформаційних систем у сфері неперервної педагогічної освіти забезпечує новий рівень отримання та узагальнення знань, умінь і навичок студентів, їх використання у подальшій професійній та творчій діяльності.

Аналіз попередніх досліджень свідчить про те, що висвітлення проблем та перспектив використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі досліджували І.Булах, М.Жалдак, В.Конєва, І.Роберт, Н.Тализіна; дидактичні й психологічні аспекти застосування інформаційно-комунікаційних технологій навчання знайшли відображення у працях В.Безпалька, Ю.Машбиця, А.Пишкала, І.Синельник, С.Смирнова, О.Співаковського та ін.; принципи застосування інформаційно-комп'ютерних технологій в ході вивчення різних дисциплін досліджувалися О.Афанасьєвою, Л.Глобою, М.Козяром, Ю.Лук'яненком, С.Росохою та ін. Значний науковий потенціал накопичено в галузі методики використання комп'ютерів у навчально-виховному процесі й обґрунтовано у працях Р.Вільямса, О.Гокуня, К.Макліна, В.Кайміна та ін.

Актуальність проблеми інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій у неперервну педагогічну освіту зумовлена потребами практики, насамперед, соціальними проблемами підвищення статусу вчителя відповідно до здобутого ним рівня, або ступеня здатності й готовності до виконання складних і специфічних професійних функцій.

Інформатизація освіти – процес забезпечення сфери освіти методологією і практикою розробки та оптимального використання інформаційних технологій. Він включає створення і використання наступних комп'ютерних методик: здобуття, контролю і оцінки рівня знань студентів; створення інноваційно-методичних систем навчання, орієнтованих на розвиток інтелектуально-креативного потенціалу студентів, на формування умінь самостійно здобувати знання, здійснювати інформаційно-навчальну, експериментально-дослідну діяльність, а також види діяльності з самостійної обробки інформації (М.Жалдак).

До складу інформаційних ресурсів входять знання, відомості, дані, отримані в результаті дослідницької та практичної діяльності людини, що можуть бути використані в процесі діяльності та управління як фактор підвищення їх ефективності.

За іншим визначенням, інформаційні ресурси є концентрацією наявних фактів, документів, даних і знань, які відбивають мінливі стани суспільства і використовуються у професійній підготовці фахівців, у наукових дослідженнях тощо.

Як зазначає І.Роберт, інформаційні технології – це сукупність методів і програмно-технічних засобів, об'єднаних у технологічний ланцюжок, що забезпечують накопичення, оброблення, зберігання, поширення та відображення інформації з метою спрощення процесів використання інформаційного ресурсу, а також підвищення їхньої надійності та оперативності [38, с. 24].

Для вирішення означених проблем, у майбутніх вчителів музики мають бути сформовані основні компоненти інформаційної культури, а саме:

– розуміння сутності інформації та інформаційних процесів, їх ролі у пізнанні навколишньої дійсності та творчій діяльності людини;

– володіння спеціальними навичками застосування інформаційних технологій, зокрема вміння працювати з програмним забезпеченням;

– розуміння ролі комп'ютера як ефективного засобу навчальної й музично-педагогічної діяльності, ролі програмного супроводу процесу навчання, зокрема педагогічних програмних засобів;

– вміння організовувати пошук, добір комп'ютерної інформації, необхідної для розв'язання навчальних завдань; наявність уявлень про алгоритм, його властивості та форми опису; знання про бази даних, інформаційно-пошукові системи тощо.

Застосування інформаційних технологій у системі неперервної освіти зумовлює [29; 32; 34; 38]:

- розкриття, збагачення і розвиток тісного взаємозв'язку індивідуальних здібностей та якостей особистості;

- активізацію формування пізнавальних інтересів, мотивації прагнення до самовдосконалення та самореалізації;

- забезпечення комплексності у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця;

- систематичне оновлення змісту, засобів, форм та методів навчання і виховання.

Л.Петухова підкреслює, що застосування інформаційних технологій формує інформатичну компетентність майбутніх фахівців. Інформатична компетентність – інтегративне утворення особистості, яке акумулює знання (про основні методи інформатики та інформаційних технологій), уміння (використовувати наявні знання з метою розв'язання поставлених завдань),

навички (використання комп'ютера і технологій зв'язку), здатності (представляти повідомлення і дані у зрозумілій для всіх формі) і виявляється у прагненні та готовності до ефективного застосування сучасних засобів інформаційних та комп'ютерних технологій для вирішення завдань у професійній діяльності, повсякденному житті, усвідомлюючи при цьому значущість предмета і результату діяльності. На думку автора, формування інформатичної компетентності передбачає розвиток універсальних навичок критичного мислення, зокрема вміння спостерігати та робити логічні висновки, використовувати інформаційні моделі, аналізувати ситуацію, розуміти загальний та прихований зміст повідомлення [34, с. 34–38].

Формування інформатичних компетентностей – це складний індивідуально-психологічний процес, який відбувається на основі інтеграції теоретичних знань і практичних умінь, а також певного набору особистісних якостей.

Саме ці процеси актуалізують проблему фахової підготовки кваліфікованих кадрів з високим рівнем інформаційної культури, які здатні використовувати багатогранність інформаційно-комунікаційних технологій у власній професійній діяльності, що потребує, в умовах неперервної освіти, постійного оновлення технологій процесу підготовки фахівців

На наш погляд, ефективність процесу формування професійно-особистісного досвіду майбутніх фахівців, в умовах використання інформаційних технологій, забезпечується дотриманням наступних дидактичних принципів:

- індивідуалізації (викладач будує навчально-творчу діалогічну співпрацю, враховуючи індивідуальні здібності, професійні знання, уміння та навички кожного студента);

- диференціації (можливість обирати та пропонувати студентам необхідний спектр навчальних і музично-творчих завдань диференційованої складності

й кількості та у такій послідовності, що відповідають когнітивно-пізнавальним здібностям студентів, рівню сформованості їхніх професійних знань та умінь);

- інтенсифікації (багатогранність засобів презентації навчального матеріалу, його структурування з широким залученням інтерактивних видів і форм діяльності).

Застосування інформаційних технологій дозволяє якісно оновити й підвищити ефективність організації процесу професійної підготовки вчителя музики, забезпечивши багатогранність та високий рівень сприйняття навчального матеріалу, що зумовлює поглиблення професійно-особистісного досвіду студентів.

Аналіз реального стану підготовки фахівців у педагогічних навчальних закладах вказує на гостру суперечність між сучасними вимогами суспільства до професійної підготовки вчителя, здатного застосовувати інноваційні досягнення інформаційно-комунікаційних технологій у власній творчій і педагогічній діяльності та практикою підготовки студентів у системі неперервної освіти.

Застосування інформаційних технологій у практичній діяльності спеціалістів педагогічного профілю, обмежується, як правило, використанням текстових і табличних процесорів.

На нашу думку, заклади педагогічної освіти повинні здійснювати підготовку компетентних фахівців з урахуванням можливостей сучасних інформаційних технологій навчання та орієнтацією на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності та швидкої адаптації до змін у соціально-культурній сфері, системі управління та організації праці в умовах ринкової економіки.

Все це вказує на те, що існує гостра потреба в більш широкому застосуванні навчальних комп'ютерних та інформаційних технологій у неперервній педагогічній освіті.

На думку М.Жалдака, Н.Морзе, основними педагогічними завданнями використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання є [27, с. 141–146]:

- підвищення наочності навчального матеріалу та полегшення його сприйняття завдяки компактному і чіткому поданню інформації;
- розвиток творчого потенціалу суб'єктів навчання, їх здібностей комунікативних дій, умінь експериментально-дослідницької діяльності; культури навчальної діяльності, підвищення мотивації навчання;
- інтенсифікація усіх рівнів навчально-виховного процесу, підвищення його ефективності та якості;
- розширення та поглиблення змісту навчання з дисциплін, що вивчаються;
- засвоєння повного спектру понять, операцій і функцій, вільне оперування якими передбачено змістом навчальної дисципліни;
- реалізація соціального замовлення, зумовлена інформатизацією сучасного суспільства.

Метою інформатизації системи освіти є підвищення ефективності навчання, завдяки розширенню обсягів інформації та вдосконаленню методів її застосування, а також спрямованість на можливість використання інформаційних технологій у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу та майбутній професійній діяльності.

Як зазначає І.Роберт, реалізація можливостей сучасних технологій інформаційного впливу в освітньому процесі розширює спектр видів навчальної діяльності, дозволяє удосконалювати існуючі організаційні форми і методи навчання і сприяє виникненню нових педагогічних технологій. На зміну традиційним, авторитарним та ілюстративно-пояснювальним методам навчання приходять активні методи, що ґрунтуються на процесах самостійного набуття

знань за допомогою сучасних методів представлення і контролю знань, тобто на інформаційних технологіях [38, с. 23].

Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі змінює співвідношення методів, форм, засобів навчання, увесь методичний апарат. Це призводить до зміни обсягу і змісту навчального матеріалу; введення алгоритмізації роз'язання завдань; поглиблення предметної сфери шляхом моделювання чи імітації явищ і процесів за допомогою діалогової взаємодії, компресії інформації, логічної і стислої її обробки; використання інструментальних програмних засобів з метою розвитку логічного, наочно-образного мислення, а також формування вербально-комунікативних і практичних умінь; варіативності у виборі видів навчальної діяльності і способів подання музичного матеріалу; забезпечення індивідуальної і диференційованої роботи над навчальним матеріалом; розширення сфери самостійної роботи з елементами дослідницької діяльності.

Доцільність та ефективність використання інформаційних технологій у неперервній педагогічній освіті тісно пов'язані з поняттям інформаційної культури.

Основи інформаційної культури мають методологічний, світоглядний і загальнокультурний характер, що проявляється у використанні в масовій практиці універсальних процедур пошуку, опрацювання і подання інформації на базі відповідної системи наукових понять, принципів і законів як необхідних факторів системно-цілісного пізнання і відображення об'єктивної реальності, пов'язаної з системою фактографічного матеріалу (бази знань, бази даних тощо), а тому повинні формуватися в процесі вивчення комплексу, що служить основою інтеграції навчальних дисциплін, гуманітаризації освіти і гуманізації навчального процесу (О.Хомік).

Формування інформаційної культури майбутнього вчителя музики – це насамперед формування системи знань, навичок та вмінь, які необхідні фахівцю

для використання інформаційно-комунікаційних технологій у власній професійній діяльності.

Зміст інформаційної культури кожної особистості пов'язаний із характером здійснюваної діяльності, а для майбутнього вчителя передусім із навчанням. Саме тому суттєвою складовою інформаційної культури майбутніх вчителів музики є вміння ефективно використовувати інформаційно-комунікаційні технології як у навчальному процесі, так і з метою самоосвіти та самовдосконалення.

Використання інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій передбачає відповідність їх особливостям підготовки майбутніх фахівців, націленість на формування у них не тільки високопрофесійних знань, умінь та навичок, а й дотримання індивідуалізації та диференціації навчального процесу, забезпечення перспективи із врахуванням економічного, соціального та культурного розвитку суспільства. Особливу роль відіграє і процес формування у студентів потреби у самовдосконаленні та самореалізації, у пошуку нових можливостей досягнення поставлених цілей.

Мультимедійне подання інформації є полімодальним, тобто здатне одночасно концентрувати увагу кількох органів чуття, саме тому воно збагачує досвід студентів в опрацюванні різноманітного емпіричного матеріалу, сприяє вихованню схильності індивіда до використання різних кодів інформації, розвитку багатогранної всебічно розвиненої емоційної, емпіричної та інтелектуальної сторін особистості, а гіпертекстові засоби допомагають у вихованні систематичності та гнучкості мислення, у розвитку здібностей до цілісного сприйняття матеріалу, до створення структурно досконалих конструкцій мислення (О.Смалько).

Варто зазначити, що на сьогодні спостерігається глибока інтеграція наукових педагогічних досліджень з інформаційно-комунікаційними технологіями, яка зумовлює розроблення принципово нових підходів до отримання

наукових знань з використанням як відомих інформаційних засобів так і спеціально створених нових унікальних інформаційних технологій.

Вагомими передумовами ефективного функціонування інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі, на думку Н.Морзе, є [27, с. 88]:

- володіння особистісно-орієнтованою методикою навчання;
- спільне бачення процесу інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій у викладачів різних предметів, за умови сприяння та підтримки керівництва системою освіти;
- наявність певного досвіду у викладачів в галузі використання освітніх інформаційно-комунікаційних технологій;
- сприяння професійному вдосконаленню професорсько-викладацького складу в галузі інформаційно-комунікаційних технологій;
- знання освітніх стандартів та наявність ресурсів для навчальних дисциплін;
- доступ до сучасних інформаційних технологій, зокрема до програмного забезпечення.

На наш погляд, використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в процесі вивчення комплексу різних дисциплін набуває особливого значення в ході створення такого дієвого навчального ресурсу як електронний підручник чи посібник.

Відмінність електронних підручників та посібників від друкованих видань полягає у тому, що вони можуть бути спроектовані у вигляді відкритої динамічної системи. У таких системах користувач здатен вносити зміни і доповнення до змісту посібника. Саме це надає альтернативу вибору майбутньому фахівцеві у процесі використання того чи іншого підручника, або ж посібника.

Підкреслимо, що створення електронних навчальних ресурсів повинно відбуватися за спеціально розробленими на факультетах, й затвердженими щорічними планами, графіками навчальної роботи. Це дасть змогу максимально врахувати існуючі потреби для забезпечення умов продуктивної самостійно-пізнавальної роботи студентів.

Проте, слід акцентувати увагу на проблемі відсутності у вищих педагогічних навчальних закладах коштів на придбання достатньої кількості якісного програмного забезпечення, призначеного для підтримки і поглибленого вивчення багатьох дисциплін.

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес вищих педагогічних навчальних закладів дає змогу збільшити відсоток навчального навантаження, що його студенти виконують самостійно, саме ця умова вимагає творчого підходу у вирішенні проблемних завдань, що є однією з основних умов підвищення якості підготовки фахівців у системі неперервної освіти.

Можливості впливу інформаційно-комунікаційних технологій на якість підготовки майбутніх вчителів музики в системі неперервної педагогічної освіти полягає у активізації самостійної роботи, розвитку інтелектуальних і творчих здібностей студентів, формуванні їх професійного мислення, а також умінні креативно приймати оптимальні рішення.

Тема 3. Педагогічні інновації у системі неперервної педагогічної освіти

Впровадження освітніх та педагогічних інновацій у контексті вимог Болонського процесу, підтверджує, що наряду з розробкою нових робочих програм нормативних та вибіркових навчальних дисциплін, існує гостра потреба одночасного удосконаленням структури та змісту вже існуючого навчально-методичного забезпечення. Не менш вагомою є організаційна

перебудова навчального процесу, внесення змін у його графік і, найголовніше – реконструкція індивідуальних форм професійного навчання, що, зважаючи на специфіку підготовки фахівців мистецького профілю, є наріжним каменем успішності інноваційних змін у педагогічній освіті.

На жаль, численні явища, які спостерігаються сьогодні в системі педагогічної освіти, засвідчують, що темпи її оновлення суттєво відстають від зрушень у галузі науки, потреб суспільства у розвитку музично-освітньої сфери.

Система педагогічної освіти, її зміст, залишаються майже незмінними, вчитель музики, як головна рушійна сила освітнього процесу, не має достатньо сформованого професійно-особистісного досвіду для її розвитку та вдосконалення.

Вчитель є головною дійовою особою будь-яких перетворень у системі освіти, що вимагає підготовки освічених, мобільних, конструктивних людей, здатних до співпраці, міжкультурної взаємодії, до переорієнтації свідомості на гуманістичні цінності, що є характерними для творчої й інноваційної педагогічної діяльності.

Поняттям «інновація» позначають нововведення, новизну, зміну, впровадження чогось нового. Стосовно педагогічного процесу, інновація означає введення нового в мету, зміст, форми і методи навчання та виховання; в організацію спільної діяльності викладача і студента.

Інновації не виникають спонтанно, вони є результатом наукових пошуків, передового педагогічного досвіду найкращих вчителів, а подекуди й педагогічних колективів. Підсумком інноваційних процесів є використання теоретичних і практичних нововведень, зокрема таких, що формуються на межі теорії і практики.

Інноваційна діяльність в галузі освіти регламентована відповідними нормативними документами: Законом України «Про інноваційну діяльність», Положенням «Про порядок здійснення інноваційної діяльності в системі освіти

України». Окрім цього успішно розвивається окрема галузь педагогіки – педагогічна інноватика (І.Бех, Л.Даниленко, І.Зязюн, О.Киричук, В.Кремень, С.Подмазін, О.Савченко, Н.Федорова, А.Фурман та ін.).

Серед напрямів досліджень науковців пріоритетними є:

- обґрунтування структури та закономірностей функціонування і розвитку інноваційних процесів у освітніх системах (В.Курило, В.Паламарчук, І.Підласий, О.Саранов та ін.);

- історико-педагогічний аналіз основних етапів виникнення, становлення й впровадження у практику інноваційно-педагогічних технологій (В.Загв'язинський, Л.Подимова, В.Сластьонін та ін.);

- зміст моніторингу інноваційних освітніх процесів (О.Абдулліна, Л.Буркова, О.Касьянова, О.Орлов та ін.);

- специфіка управління інноваційними процесами в освіті (Д.Гамильтон, Н.Гросс, В.Кваша, Н.Конопліна та ін.);

- соціально-психологічний аспект популяризації інновацій (Е.Роджерс);

- формування готовності вчителів до застосування інноваційних педагогічних технологій (В.Докучаєва, О.Козлова, К. Макагон, Ю.Максимов, Л.Подимова, Р.Скульський та ін.).

Необхідно зазначити, що механізм формування інноваційного освітнього простору складається з двох елементів: статичного (визначення етапів організаційної діяльності) та динамічного (проекування організаційної структури управління інноваційною діяльністю).

Поняття «регіональний освітній простір» можна розглядати у двох площинах: як середовище, територію, в межах якої діють єдині, узгоджені правила інноваційної діяльності, і як цілісну систему, результатом функціонування якої є новітні ідеї та оригінальні технології. Складовими такої системи можуть бути наступні компоненти: інноваційна інфраструктура, інноваційний

потенціал, інноваційна культура та нагляд за інноваційною діяльністю. Усі компоненти системи взаємозв'язані та взаємозумовлені.

У педагогічній літературі інноваційна діяльність розглядається у трьох аспектах:

– як розробка, освоєння й використання нововведень (Л.Даниленко, В.Кваша, О.Мойсеєва та ін.);

– як вищий ступінь педагогічної творчості, введення нового у педагогічну практику (І.Дичківська, О.Козлова та ін.);

– як науково-практичне дослідження освітніх явищ, інноваційний експеримент (Ю.Максимов, М.Меладзе та ін.).

В.Кремень підкреслює, що інновація – це не лише нововведення, а й здатність до нового мислення, до переосмислення існуючих теорій, сталих істин, правил та норм поведінки в науці, освіті, культурі тощо. На думку автора, жодне нововведення не відбудеться, якщо саме мислення майбутнього фахівця не буде інноваційним [22, с. 26].

Дослідники трактують педагогічну інновацію у системі неперервної педагогічної освіти як:

- нові ідеї в педагогіці, що спрямовані на інноваційні зміни різних структурованих систем і компонентів освіти (Л.Ващенко);

- результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень спектру педагогічної проблематики (В.Паламарчук);

- процес створення, поширення і застосування педагогічних інновацій для розв'язання тих педагогічних ситуацій і проблем, які до цих пір вирішувалися іншими засобами (О.Савченко);

- новизну, яка істотно видозмінює результати навчально-виховного процесу, створюючи при цьому удосконалені освітні, дидактичні та виховні системи; зміст освіти; інноваційні педагогічні технології спрямовані на організацію

навчального-виховного процесу, що обумовлюють вдосконалення методів, форм та засобів розвитку особистості майбутнього фахівця (Л.Даниленко).

Аналізуючи основні положення сучасної методології неперервної педагогічної освіти можна зробити висновок про взаємодію двох різноспрямованих факторів. Зовнішній, пов'язаний із кардинальною зміною ціннісних орієнтирів. Внутрішній, свідчить про те, що рушійною силою розвитку сучасної освіти є інноваційний рух, який набуває дедалі більшої масштабності [12, с. 22].

Під інноваціями в освіті починають розуміти особливу організацію діяльності і мислення, що охоплює всю сферу освіти і підготовки кадрів. Найелементарніша інновація володіє величезним системним ефектом у плані впливу на інші компоненти музичного навчального процесу, загальну структуру навчального змісту і музично-педагогічну діяльність [12, с. 23].

Тому важливим аспектом стає готовність до оцінки введення інновацій, визначення їх відповідності потребам і можливостям конкретного навчального закладу, а також здатність майбутнього фахівця до інноваційної музично-педагогічної діяльності. Адже, вчитель музичного мистецтва з високим інноваційним потенціалом здатний підготувати вихованців, які прагнуть до успішної та ефективної життєдіяльності, що зумовлює підсилення наукового інтересу до проблеми інноваційної діяльності в музично-педагогічній сфері.

Педагогічні нововведення сьогодні здійснюються під час усіх освітніх процесів – самоосвітнього, дослідницького, управлінського, психологічного тощо.

Необхідно наголосити, що інноваційність освітніх процесів обумовлює зміни вимог до професії вчителя музики та умов його професійної діяльності, а отже, професійна адаптація вчителя є неминучою.

Адаптація, як особлива форма віддзеркалення системами дії зовнішнього і внутрішнього середовища, полягає у тенденції до встановлення з ними

динамічної рівноваги. Регуляторами адаптації є: мотиви, знання, навички та вміння, воля, здібності (А.Георгієвський).

Професійна адаптація – це своєрідне узгодження вимог професії, які змінюються, із сукупністю знань, умінь і навичок особистості, що формують здатність до гнучкості соціально-професійної позиції в системі формальних і неформальних відносин у педагогічному колективі, оптимально функціонуючу систему соціальних, соціально-психологічних, психофізіологічних характеристик особистості, відповідність вимогам професії, сприяючи цим самим розвитку особистості, її успішній і ефективній професійній діяльності [14, с. 156].

Незважаючи на те, що професійна адаптація є неперервним процесом, який триває усе професійне життя людини, найбільшого екстенсиву, значущості, складності, вона набуває на етапі входження фахівця до умов реальної професійної діяльності, тобто у перші її роки.

Виокремлюють дві складові професійної адаптації вчителя музики: власне професійну, як звикання до змісту музично-педагогічної діяльності у конкретних умовах праці; соціально-психологічну, як звикання до нового соціального оточення. Ці два компоненти професійної адаптації тісно взаємопов'язані у практичній діяльності вчителя музичного мистецтва й, зумовлюючи функціонування один одного, утворюють єдине ціле.

Необхідно підкреслити, що феномен соціально-психологічної адаптації виникає у випадку соціального чи територіального переміщення, або ж, у випадку різкої зміни соціальних умов і визначається, як досягнення динамічної рівноваги людиною, яка потрапляє у нове або змінене соціальне середовище, тобто, як явище пристосування, входження, освоєння, звикання. Вона виступає як засіб захисту особистості, за допомогою якого послаблюються та усуваються: внутрішня напруга, тривога, дестабілізаційні стани, що виникають у людини при взаємодії з іншими людьми та з суспільством загалом [3, с. 90].

Змістом соціально-психологічної адаптації є узгодження норм, цінностей, стереотипів, стандартів поведінки індивіда та соціальної групи, з якою він себе ідентифікує, в залежності від конкретних виявів соціального контексту.

Основною відмінністю поняття соціально-психологічної адаптації від інших різновидів адаптації, є розгляд даного феномену в рамках віднесення індивіда до певних соціальних груп та розгляд самих цих груп в контексті різноманітних змін.

За умов певних суспільних трансформацій порушується рівновага, узгодженість, відповідність між вимогами суспільства до вчителя музики, як представника професійної групи, який повинен виконувати виховну та особистісно-формуючу функцію та можливістю вчителя реалізовувати своє професійне призначення. Це призводить до розгортання адаптаційного процесу, змістом якого є досягнення рівноваги між особистістю вчителя та соціальним середовищем, в ході якого формується система професійно значущих особистісних властивостей фахівця, необхідних для діяльності у новому соціальному контексті. Адаптація до соціальних змін є важливим аспектом соціально-психологічної складової професійної адаптації вчителя в сучасних умовах неперервної педагогічної освіти [3, с. 97].

Ми переконані, що високий рівень сформованості професійно-особистісного досвіду забезпечить швидкість перебігу адаптаційних процесів для молодого фахівця. Важливим є також розвиток процесів саморегулювання за допомогою самоспостереження, самооцінювання й самоконтролю.

Сутність «зон найближчого саморозвитку» (за О.Бодальовим) полягає у тому, що потреба та здібність до саморозвитку проявляється та реалізується у особистості набагато легше та швидше за умови здійснення певних цілей, у процесі досягнення яких відбуваються якісні зміни особистості; людина, в процесі самовиховання, піддає себе самовпливу забезпечуючи тим самим прискорене утворення раніше відсутніх у неї характеристик.

О.Пехота, розглядаючи проблему професійного саморозвитку вчителя музики, відмічає, що саморозвиток пов'язаний з потребою у самовдосконаленні. Така потреба, на думку автора, виникає за умови ціннісного ставлення до діяльності й стимулює процес саморозвитку, рівень сформованості самооцінки, наявність професійного ідеалу, вміння вести самоосвітню роботу, і активізується взаємодією зовнішніх (вимоги суспільства) та внутрішніх (переконання, самоповага, відповідальність) факторів професійного становлення, що на різних щабелях досягнення детермінується протиріччям між зовнішніми та внутрішніми чинниками [32, с. 137].

Зміна освітньої парадигми в умовах нової методології неперервної педагогічної освіти відбувається в момент епохальних соціокультурних зрушень, визначаючи становлення нових якостей суспільної свідомості і практики, нового типу музичної культури і наукового мислення. При цьому інтенсивність соціокультурних змін залежить від того, наскільки здатна до реформації система педагогічної освіти.

Все це обумовлює високі вимоги як до системи неперервної педагогічної підготовки майбутнього вчителя музики, так і до якості даного процесу.

У 2000 році на Саміті Тисячоліття ООН 189 держав світу, у тому числі й Україна, затвердили Декларацію Тисячоліття ООН (United Nations Millennium Declaration), яка обумовила прогрес досягнення світовою спільною визначених до 2015 року результатів у тих сферах, де нерівномірність глобального людського розвитку виявилася найгострішою. Серед основних положень декларації – підвищення якості неперервної освіти.

В свою чергу уряд України розробив та ухвалив мету розвитку тисячоліття як стратегію економічного зростання і всебічного розвитку суспільства, вагомим аспектом якого є зростання якості освіти. У документі наголошено, що наша держава традиційно та історично завжди прагнула досягнути

найвищих стандартів в освіті, розвиваючи та підтримуючи освітянські інновації, мережу навчальних закладів та систему підготовки кадрів.

Державна доктрина якості неперервної освіти – система нормативно-правових положень щодо філософського, методологічного, теоретичного і практичного забезпечення функціонування та розвитку якості всіх рівнів неперервної освіти в державі. Її положення реалізуються суспільно-інтегрованою системою освітянських комплексів держави. Її унікальність у тому, що вона має випереджальний плановий характер і стосується усіх рівнів освіти. Для конкретної людини вона діє впродовж життя, для держави є неперервною.

Державна доктрина якості неперервної освіти України поширює свій вплив на весь освітній простір країни й базується на Конституції, нормативно-правових актах, концепціях і стратегіях розвитку якості освіти в державі та світі. Даний документ науково обґрунтовує заходи щодо розв'язання суперечностей між управлінням функціонування та управлінням розвитку якості неперервної освіти; розглядає та аналізує суспільно-інтегровану систему освітянських комплексів неперервної освіти сьогодні (об'єктивна реальність) і планує відповідну систему прогресивних їх змін і трансформацій в майбутньому (бажана реальність); пропонує шляхи вирішення стратегічних проблем функціонування та розвитку якості неперервної освіти.

Якість неперервної педагогічної освіти – складний, багатогранний і нелінійний процес, який повинен постійно координуватися й коригуватися суб'єктами управління відповідно до соціально педагогічних умов його функціонування.

Дієвим засобом забезпечення високої якості неперервної педагогічної освіти є її постійний моніторинг, який трактується як систематичний збір, опрацювання, оцінювання й розповсюдження інформації про діяльність освітньої системи на всіх її рівнях для неперервного відстеження стану та прогнозування розвитку.

Постановою Кабінету Міністрів України від 14.12.2011р. № 1283 затверджено «Порядок проведення моніторингу якості освіти». Дана постанова визначає механізми організації та проведення моніторингу якості дошкільної, позашкільної, початкової, базової і повної загальної середньої, професійної, базової та повної вищої освіти.

Освітній моніторинг є засобом нагляду за передачею соціального досвіду новому поколінню, відповідності фактичних результатів діяльності педагогічної системи її остаточно сформульованій меті.

Основними функціями моніторингу якості неперервної педагогічної освіти є інформаційна, аналітико-оцінювальна, контрольна, прогностична, функція коригування.

У процесі здійснення освітнього моніторингу необхідно дотримуватися принципів науковості, цілеспрямованості, об'єктивності, надійності, неперервності й систематичності, цілісності і всеосяжності, прогностичної спрямованості, принципу управління.

Моніторинг спрямований на головні параметри педагогічного навчального закладу і має статус дослідження, особливо в системі неперервної освіти, а не емпіричного збирання матеріалів.

Моніторинг реалізується за допомогою комплексу методів і чітко розроблених процедур. На відміну від контролю, який кожного року спрямовується на нові об'єкти, моніторинг спрямований на ті ж самі об'єкти й періодично повторюється. Він має комплексний, системний характер, як сталий державний механізм управління, і створює умови для річного, перспективного, стратегічного планування й забезпечення якості в системі неперервної педагогічної освіти [37, с. 112].

Ми вважаємо, що основними факторами, які забезпечать якість підготовки майбутнього вчителя музики у системі неперервної педагогічної освіти є:

- відповідність програм навчальних дисциплін сучасним вимогам;
- високий рівень професійної компетентності викладачів ВНЗ;
- максимальне навчально-методичне й наукове забезпечення підготовки фахівців (навчальні підручники, посібники, методичні рекомендації, наукова література тощо);
- чітка та об'єктивна система контролю й оцінювання результатів навчального процесу;
- використання в навчальному процесі інноваційних освітніх технологій;
- активне залучення студентів до науково-дослідницької діяльності;
- належне матеріально-технічне забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх вчителів музики;
- тісне міжнародне співробітництво з провідними іноземними закладами педагогічної й мистецької освіти та фахівцями даних сфер.

Вчитель музики виступає головним суб'єктом інноваційної діяльності. Орієнтуючись в освітніх інноваціях, володіючи різними технологіями викладання свого предмету та застосовуючи їх у своїй роботі, вчитель музичного мистецтва, таким чином, самореалізується у професійній діяльності, набуває здатності до самостійного інноваційного пошуку.

Необхідно зазначити, що інноваційні процеси у сфері неперервної освіти продовжуються вже не одне десятиліття, але серед факторів, що стримують інноваційну діяльність, є сполучення інноваційних програм з існуючими навчальними планами та програмами, співіснування різних педагогічних концепцій, потреба в нових підручниках і програмах, новому типі вчителя-новатора тощо. Інший аспект цієї проблеми пов'язаний з неготовністю вчителя переносити педагогічні технології з інших галузей або концепцій, які були розроблені в минулому. Часто вчитель музичного мистецтва здійснює механічний перенос, що призводить до втрати сутнісного змісту інновацій [12, с. 22].

Основними чинниками, що гальмують динаміку впровадження інноваційних педагогічних технологій у практику діяльності вчителя музики є: недостатність професійно-особистісного досвіду, стереотипність мислення, невпевненість у підході до нового, страх виявити свою некомпетентність в оцінці й впровадженні інновації. Серед психологічних факторів можна виокремити відсутність у майбутнього фахівця установки на нововведення, потреби у нових ідеях, у творчому перетворенні власного професійно-особистісного досвіду відповідно до змін, що відбуваються у суспільстві.

В процесі здійснення інноваційної діяльності вчитель музичного мистецтва має бути здатним до: бачення сутності музично-педагогічних проблем, прийняття нестандартних рішень й висловлення самостійних суджень, креативності мислення, переносу набутого професійно-особистісного досвіду у нові освітні ситуації, максимальної концентрації творчого потенціалу, педагогічного оптимізму, високого рівня самоаналізу, самооцінки й професійно-творчої самореалізації.

Готовність до інноваційної діяльності є внутрішньою силою, що формує інноваційну позицію майбутнього вчителя музики. Це складне інтегративне утворення, яке охоплює різноманітні якості, властивості, знання, навички особистості. Як один із важливих компонентів професійної готовності, вона є передумовою ефективної діяльності фахівця.

Тема 4. Пріоритетність гуманітарних цінностей освіти

Визначаючи актуальність змістовної характеристики системи неперервної педагогічної освіти необхідно звернути увагу і на її гуманістичну спрямованість, адже визначальною рисою входження України до єдиного освітнього простору є прагнення до духовного, формування нових ціннісних орієнтацій.

Важливим змістом сучасної освітньої ситуації, як підкреслюють В.Андрущенко, І.Бех, М.Євтух, В.Кремень, А.Степанюк, Г.Терещук є поєд-

нання національних виховних традицій із загальноцивілізаційними, формування духовного становлення особистості через гуманізацію системи неперервної освіти.

На межі 80 – 90-х років ХХ століття термін «гуманізація» розглядався як один із принципів світогляду (в тому числі моралі), в основі якого лежать переконання у безмежних можливостях особистості та її здатності до вдосконалення, до вимог особистої волі та захисту громадянських прав.

Характерно, що в сучасних умовах світова гуманістична думка виходить ще й з позиції, що сама людина, її права та обов'язки мають перебувати в центрі уваги як держави так і суспільства.

Гуманізація освіти пов'язана з її гуманітаризацією. Якщо гуманізація припускає визнання самоцінності людини як особистості, забезпечення її прав, волі, можливостей самореалізації, то гуманітаризація освіти служить формуванню гуманістичних міжособистісних відносин, у тому числі між науково-педагогічним працівником і студентом у навчальному процесі. Вона передбачає розширення переліку гуманітарних дисциплін, поглиблення інтеграції їх змісту для отримання системного знання [9, с. 77].

Гуманістична педагогіка орієнтована на саморозвиток особистості, врахування природної індивідуальності, активізацію самостійності. Це означає, що особистість сама створює себе, робить вибір, приймає рішення і несе відповідальність за них. Педагоги тільки допомагають створити умови для самовираження, самореалізації та самоствердження.

Враховуючи це, музично-педагогічним працівникам необхідно усвідомити власну роль у реалізації гуманістичної парадигми освіти, оволодіти новими, незвичними інтелектуальними вміннями, які сприятимуть підвищенню рівня самосвідомості.

Адже сьогодні суспільству потрібен не тільки фахівець, що володіє і здатний до передачі певного обсягу необхідних знань, умінь та навичок, а,

насамперед, професіонал, орієнтований на самовдосконалення та творчість; особистість, якій притаманні: нове мислення, демократичний стиль діяльності, високий рівень професійної самосвідомості та професійно-особистісного досвіду.

Ці завдання зможе реалізувати вчитель музичного мистецтва, який, відповідно до гуманістичної парадигми, будуватиме навчання на принципах гуманізму, цілісності, природовідповідності, суб'єктивності, демократичності.

У сучасній педагогіці (О.Сухомлинська, В.Чайка, М.Чепіль та ін.) проблема гуманістичної спрямованості освіти досліджувалася у наступних напрямках:

- вагомість духовного спілкування в навчально-виховному процесі;
- втілення високих ідеалів гуманізму;
- формування етичної культури майбутніх фахівців;
- особистісно орієнтоване навчання та виховання;
- проблеми формування особистості сучасного вчителя.

Вагомою умовою формування професійно-особистісного досвіду майбутнього фахівця у системі неперервної педагогічної освіти є особистісно орієнтована спрямованість даного процесу, що дає змогу майбутньому фахівцю стати повноцінним, самодостатнім, суб'єктом професійної діяльності, активного пізнання, комунікативної взаємодії, особистісно-творчої самореалізації. Саме в цьому і полягає гуманістична спрямованість навчально-виховного процесу, центром і метою якого є особистість студента. Міра гуманізації даного процесу залежить від того, наскільки він створює передумови для самореалізації особистості, розкриття її природних задатків, прагнення до свободи, відповідальності, творчості.

Ш.Амонашвілі визначив формулу гуманістичної педагогіки: прийняти – зрозуміти – допомогти – любити – співчувати – радіти успіху – надихати. За таких умов відбувається зближення «Я» реального і «Я» ідеального.

На думку К.Роджерса, основою змін у поведінці людини є її спроможність рости, розвиватися і навчатися, спираючись на власний досвід.

Орієнтація на особистісну сутність студента, прагнення звільнити його від одноманітності в навчальному процесі й особистісному розвитку домінують у сучасній музично-педагогічній теорії і практиці.

Складові цієї домінанти є одночасно і характерними ознаками гуманістично спрямованого навчального процесу у системі неперервної освіти [13, с. 113]:

- надання студенту ініціативи у пізнавально-творчій діяльності, створення емоційно-стимулюючого освітнього середовища, розвиток саморегуляції і свободи, що виражаються у почуттях й усвідомленні професійно-особистісної відповідальності;
- здійснення навчально-виховного процесу в атмосфері професійно-творчої взаємодії, приязні, емоційної співдружності, діалогічно-педагогічного спілкування;
- структурування музично-педагогічного процесу на демократичній основі;
- виконання викладачем ролі порадики, консультанта, джерела знань, метою якого є створення для студентів реальних можливостей вибору пізнавальних альтернатив і самореалізації у формі, яка б відповідала рівневі, розвитку і можливостям кожного з них;
- формування і добір освітніх програм з огляду на максимальні можливості розвитку потенціалу і стимулювання творчих здібностей особистості, обговорення проблем професійно-особистісного розвитку, засобів його оцінення, що забезпечить ефективність формування професійно-особистісного досвіду майбутніх фахівців.

У контексті гуманістичної освітньої парадигми принципово іншою бачиться і позиція майбутнього фахівця, якому належить бути не засобом, а визначальним чинником музично-педагогічного процесу.

Орієнтація на особистість у процесі навчання покликана актуалізувати компонент неперервної освіти, спрямований на суб'єкта, на шляхи його саморозвитку і покликаний забезпечити створення адекватного освітнього середовища для особистісного і професійно-творчого зростання майбутніх фахівців, що сприяє формуванню їхнього професійно-особистісного досвіду.

Гуманістична спрямованість інноваційних процесів у системі освіти зумовлена співіснуванням і складною взаємодією традиційної педагогіки, що орієнтована на дослідження об'єктивних закономірностей процесу музичного навчання і виховання та створюваної педагогами-новаторами так званої педагогіки співробітництва [9, с. 55].

У педагогіці співробітництва відносини вчителя з учнями будуються таким чином, щоб дати тим, хто навчається нові стимули, закладені у самому навчанні, залучити їх до спільної праці та творчої взаємодії, спрямованої на опанування дисципліни.

Педагогіка співробітництва реалізується через певні ідеї:

- ідея навчання без примусу – передбачає виключення всіх засобів примусу з арсеналу педагогічних засобів; припускає наявність таких особистісних якостей вчителя, як гуманність, комунікативність, ціннісне ставлення. Ці якості формуються за допомогою використання комунікативних ігор, тренінгів, тестів. Крім того, вчитель повинен володіти психологічними знаннями, засадами гуманної педагогіки, прийомами мотивації, визнавати пріоритетність суб'єкт-суб'єктної взаємодії у навчальному процесі. Цього можна досягти шляхом знайомства з теоретичними засадами гуманної педагогіки, переглядом занять педагогів-гуманістів, участю у коуч-тренінгах із суб'єкт-суб'єктною взаємодією (Ш.Амонашвілі, С.Лисенкова, В.Сухомлинський, В.Шаталов);

▪ ідея важкої мети – полягає у тому, що формується складна загальна мета, водночас формується впевненість у перемозі над труднощами. Таку особистісну якість можна сформувати шляхом моделювання педагогічних ситуацій та їх аналізу. Вона передбачає готовність до інноваційної діяльності, що досягається шляхом включення вчителя до роботи у творчих групах, розробкою моделі інноваційної діяльності (С.Лисенкова, В.Шаталов);

▪ ідея опори – полягає у створенні так званих опорних сигналів (символів, схем, таблиць, слів тощо) для забезпечення кращого розуміння, структурування, запам'ятовування матеріалу, а також для побудови відповіді; передбачає вміння вчителя з одного боку – систематизувати і перетворювати інформацію належним чином, з іншого – моделюванням. Це досягається за допомогою вирішення логічних вправ та завдань, моделюванням та проектуванням (І.Іванов, Є.Ільїн, С.Лисенкова, В.Шаталов);

▪ ідея вільного вибору – полягає у свободі вибору в процесі навчання завдання, теми твору тощо. Дана ідея передбачає демократичність та спрямованість вчителя на розвиток особистості, що можливо досягти за допомогою аналізу педагогічного досвіду, участі у тренінгах. Вміння «контактувати» з учнями є провідною педагогічною умовою ідеї вільного вибору й формується внаслідок моделювання педагогічних ситуацій у ділових іграх та тренінгах (Ш.Амонашвілі, І.Волков, С.Лисенкова, В.Шаталов);

▪ ідея випередження – дає змогу вчителю включати у програму навчального предмету більш складний матеріал, об'єднувати його у блоки, починати заздалегідь вивчати складні теми, закладати перспективу вивчення теми наступного заняття. Дана ідея спирається на такі якості вчителя, як прогностичність, стратегічне бачення власної професійної діяльності, відповідальність, які характеризуються здатністю до стратегічного планування. Засобами формування цих якостей є стимулювання педагогічної діяльності, складання

перспективних планів, саморозвитку, участь у стратегічному плануванні (І.Волков, С.Лисенкова, Б.Нікітін, В.Шаталов);

- ідея великих блоків – заснована на тому, що у масштабному блоці навчального матеріалу (об'єднання 6 – 10 занять або тем в один блок) легше встановити логічні зв'язки, виокремити головну думку, сформулювати та розв'язати проблему. Ідея спрямована на формування наступних якостей майбутнього фахівця: глибоке знання матеріалу, уміння систематизувати, інтегрувати зміст навчального матеріалу (І.Волков, І.Іванов, В.Шаталов, М.Щетинін);

- ідея відповідної форми – полягає у тому, що заняття, за своєю формою, повинне відповідати предмету, що вивчається. Дана ідея реалізується через обізнаність, креативність, відкритість, здатність вчителя результативно вирішувати творчі завдання, виявляти незалежність суджень, спрямованість на творчі досягнення, володіння інтерактивними технологіями; шляхом розширення знань про педагогічні технології, поглиблення предметних знань, перегляду уроків із використанням інтерактивних технологій, аналізу досвіду вчителів (І.Волков, Є.Ільїн, В.Шаталов);

- ідея інтелектуального фону – передбачає створення загальних життєвих цілей та цінностей учнів, що обумовлює необхідність розвивати здібності та нахили особистості в діяльності, надавати свободу творчості (І.Волков, С.Лисенкова, В.Шаталов, М. Щетинін);

- ідея самоаналізу – насправді реалізує ідею колективного аналізу та оцінювання діяльності окремої особистості; можлива за умови володіння вчителем прийомами рефлексії, емпатії, а також сформованій здатності аналізувати та розуміти власні дії, здатності до самопізнання, що забезпечується шляхом використання тренінгів спрямованих на «програвання» в уяві моделей поведінки, уявлення себе на місці учня, рефлексивні вправи,

програвання навчальних ситуацій у ділових іграх (Ш.Амонашвілі, І.Іванов, Є.Ільїн, В.Караковський, В.Шаталов, М.Щетинін).

На нашу думку, педагогіка співробітництва – напрям педагогічного мислення і практичної діяльності вчителя музичного мистецтва, спрямований на демократизацію й гуманізацію музично-педагогічного процесу.

Пріоритетність гуманітарних цінностей освіти сприяє процесу змістовного реформування системи освіти.

Науковці В.Андрущенко, Я.Болюбаш, І.Похило наголошують, що особливої уваги потребують наступні аспекти гуманізації освіти [2; 11]:

– перший – спрямований не тільки на формування певної системи знань, а й на розвиток духовності в контексті гармонійної взаємодії усіх індивідуальних процесів світосприйняття. Особливого значення тут набуває формування етично обумовленої мотивації навчання, орієнтованої на самоактуалізацію системи індивідуальних цінностей та гуманістичних характеристик процесу комунікативно-освітньої взаємодії між викладачем і студентом;

– другий – передбачає орієнтацію на подолання технократичної сутності сучасної освіти. Становлення особистості в тісному поєднанні опанування гуманітарно-економічними, фаховими, фундаментальними й культурними знаннями та цінностями є безпосереднім джерелом тієї багатогранності та гармонійності, що виступають вирішальними критеріями особистісного буття.

Створення умов для самоактуалізації особистості можливе тільки в рамках нової моделі освіти, інтегрованої з глобальними модернізаційними процесами у суспільстві. Соціальний контекст, що задає координати цієї взаємодії, створює умови для взаємного особистісного розвитку та творчої самореалізації майбутнього фахівця у ньому.

Не підлягає сумніву, що справжнім професіоналом може стати студент, який постійно навчається, усвідомлює потребу у неперервності вдосконалення, виступає суб'єктом особистісного й професійного зростання.

Важливою професійною рисою сучасного фахівця є оперування на належному рівні системою інтегрованих різнопредметних знань, навичок та умінь: загальнопедагогічних, дидактичних, спеціально методичних, предметних тощо. Це можливо забезпечити, якщо в процесі навчання, та в період удосконалення фахівця в умовах післядипломної освіти, цілеспрямовано формуються ті основні структурні елементи й ціннісні орієнтації, які готують педагогічних працівників до сприйняття як нових професійних знань, так і переструктурування чи перегляду знань, отриманих в процесі навчання.

***

Таким чином, зростання актуальності проблеми неперервної педагогічної освіти в сучасних умовах вимагають систематизації і упорядкування досягнутих результатів на основі обґрунтування мети, сутності, принципів, закономірностей розвитку структурно-функціональної організації системи неперервної освіти й стратегії стимулювання майбутніх фахівців до неперервного підвищення кваліфікації.

Реформування системи неперервної підготовки майбутнього вчителя музики, повинно бути спрямоване на забезпечення систематичної й цілеспрямованої діяльності з набуття і удосконалення професійно-особистісного досвіду, знань, умінь і навичок студентів як в процесі навчання у закладі педагогічної освіти так і в процесі самоосвіти. Системність неперервної педагогічної освіти значно розширює потенційні можливості підготовки майбутнього вчителя музики, формуючи здатність бути конкурентноспроможним фахівцем, що гнучко реагує на запити суспільства.

Запитання для самоперевірки:

1. Які передумови та ідеї стали основоположними для концептуального розвитку неперервної освіти?

2. Проаналізуйте поняття «неперервна освіта».
3. У чому полягає комплексність інтеграції підсистем і процесів неперервної освіти?
4. Наведіть основні пріоритети розвитку неперервної освіти виокремлені у Меморандумі Європейської Комісії «Навчання впродовж життя».
5. Розкрийте сутність філософського, соціального і морального вимірів неперервної освіти.
6. Інформатизація освіти – один з найважливіших механізмів модернізації освітньої галузі. Цю тезу доповніть конкретними прикладами і фактами.
7. Обґрунтуйте доцільність та ефективність використання інформаційних технологій у неперервній педагогічній освіті
8. Прокоментуйте методологічні засади, що забезпечують ефективність функціонування неперервної педагогічної освіти.
9. Поясніть Ваше бачення якості професійної підготовки майбутнього фахівця у відповідності до європейських стандартів.

Список рекомендованої літератури:

1. *Алексюк А. М.* Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання: навч. посібник / А. М. Алексюк, П.І. Підкасистий та ін. – К. : ІСДО, 1993. – 336 с.
2. *Андрущенко В. П.* Модернізація освіти : політика і практика / Віктор Петрович Андрущенко // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 3. – С.12–15.
3. *Артемова Л. В.* Педагогіка і методика вищої школи / Л. В. Артемова. – К. : Кондор, 2008. – 272 с.
4. *Архангельский С. И.* Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы / С. И. Архангельский. – М. : Высшая школа, 1980. – 384 с.

5. *Балл Г. О.* Наука як підсистема культури і діалого-культурологічний підхід в освіті / Г. О. Балл // Культурологічні та психолого-педагогічні аспекти гуманізації освіти. – К., 1998. – С. 101–118.
6. *Барбина Е. С.* Теоретико-методологические основы профессиональной подготовки будущих учителей : научно-методическое пособие / Елизавета Сергеевна Барбина. – Херсон : Айлант, 2001. – 70 с.
7. *Беспалько В. П.* Слагаемые педагогической технологии / Владимир Павлович Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 190 с.
8. *Бех І. Д.* Виховання особистості : у 2-х кн. : навч.-метод. посіб. / Іван Дмитрович Бех. – К. : Либідь, 2003. – кн. 2 : Особистісно орієнтований підхід : науково-практичні засади, 2003. – 344 с.
9. *Бех І. Д.* Особистісно зорієнтоване виховання : навчально-методичний посібник / Іван Дмитрович Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
10. *Бірюкова М. В.* Регіональні особливості системи неперервної освіти / М. В. Бірюкова // Неперервна професійна освіта : теорія і практика : зб. наук. пр. / За ред. І. А. Зязюна та Н. Г. Ничкало. – У 2-х частинах. – Ч. 1. – К., 2001. – С. 169–173.
11. *Болюбаш Я. Я.* Організація навчального процесу у вищих закладах освіти : навчальний посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти / Я. Я. Болюбаш. – К. : ВВП «КОМПАС», 1997. – 64 с.
12. *Бондарєва К. І.* Педагогічний аналіз інноваційної діяльності вчителя : наук.-метод. посібник / К. І. Бондарєва, О. Т. Козлова. – К. : 2001. – 40 с.
13. *Бондаревская Е. В.* Личностно-ориентированное образование : опыт разработки парадигмы / Е. В. Бондревская. – Ростов-на-Дону : Изд-во РПУ, 1997. – 179 с.
14. *Вербицкий А. А.* Активное обучение в высшей школе : контекстный подход / А. А. Вербицкий. – М. : Высшая школа, 1991. – 206 с.
15. *Вища освіта в Україні. Нормативно-правове регулювання* / [за заг. ред. А. П. Зайця, В. С. Журавського]. – К. : ФОРУМ, 2003. – 950 с.

16. *Владиславлев А.* Непрерывное образование. Проблемы и перспективы / А. Владиславлев. – М., 1988. – 178 с.
17. *Докучаєва В. В.* Проектування інноваційних педагогічних систем в сучасному освітньому просторі : монографія / В. В. Докучаєва. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 304 с.
18. *Закон України «Про вищу освіту»: науково-практичний коментар* / [за загальною редакцією В. Г. Кременя]. – К., 2002. – 323 с.
19. *Згуровський М. З.* Болонський процес : головні принципи та шляхи структурного реформування вищої освіти України / М. З. Згуровський. – К. : НТУУ «КПІ», 2006. – 544 с.
20. *Зязюн І. А.* Концептуальні засади освіти в Україні / Іван Андрійович Зязюн // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2000. – №1. – С. 3–12.
21. *Зязюн І. А.* Людські якості є основоположними / Іван Андрійович Зязюн // Проф.-техн. освіта. – 2004. – №1. – С. 15–16.
22. *Кремень В. Г.* Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / Василь Григорович Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
23. *Кремень В. Г.* Підвищення ефективності вищої освіти і науки як дієвого чинника суспільного розвитку та інтеграції в Європейське співтовариство / Василь Григорович Кремень // Науково-практичне видання. – № 6. – К. : Вища школа, 2003. – С. 3–24.
24. *Кузьмин В. П.* Исторические предпосылки и гносеологические основания системного подхода / В. П. Кузьмин // Психологический журнал. – 1982. – Т. 3., № 3. – С. 3–14.
25. *Кулюткин Ю. Н.* Индивидуальные различия в мыслительной деятельности взрослых учащихся / Ювеналій Николаевич Кулюткин, Галина Степановна Сухобская. – М. : Педагогика, 1971. – 111 с.
26. *Маркова А. К.* Психология профессионализма / Аэлита Капитоновна Маркова. – М. : Знание, 1996. – 190 с.

27. *Морзе Н. В.* Методика навчання інформатики : навч. посіб.: у 3 ч. / Наталія Вікторівна Морзе / [за ред. М. І. Жалдака]. – К. : Навчальна книга, 2004. – Ч. 2. – 287с.
28. *Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті.* – К. : Шкільний світ, 2001. – 24 с.
29. *Ничкало Н. Г.* Неперервна професійна освіта як світова тенденція / Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз / Нелля Григорівна Ничкало. – Черкаси : ВИБІР, 2000. – 322 с.
30. *Ничкало Н. Г.* Неперервна професійна освіта : монографія / Нелля Григорівна Ничкало. – К. : Віпол, 2000. – 636 с.
31. *Огнев'юк В. О.* Інноваційна освіта як фактор інноваційного поступу суспільства / Віктор Олександрович Огнев'юк // Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2003. – Вип. 598. – С.5–12. – (Сер. «Теорія культури і філософія науки»).
32. *Освітні технології* : навч.- метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; [за заг. ред. О. М. Пехоти]. – К. : А.С.К., 2001.– 256 с.
33. *Педагогічні технології у неперервній професійній освіті* : монографія / [С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик, та ін.]; за ред. С. О. Сисоєвої. – К. : ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
34. *Петухова Л. Є.* Розширення можливостей навчального процесу в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища / Любов Євгеніївна Петухова // Інформаційні технології в освіті : зб. наук. праць. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2010. – Вип.6. – С.32–38.
35. *Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій* : навч. посіб. / [О. М. Пехота, А. М.Старева, О. Є. Олексюк та ін.]; за ред. І. А.Зязюна, О. М. Пехоти. – К. : Видавництво А.С.К., 2003. – 240 с.
36. *Попович Н. М.* Професійна підготовка майбутнього вчителя музики у системі неперервної педагогічної освіти / Наталія Михайлівна Попович // Нова педагогічна думка : науково-метод. журнал. – Рівне : РОІППО, 2008. – Вип. 4. – С.65–68.

37. *Професійна освіта* : навч. посіб. / [уклад. С. У. Гончаренко та ін. / за ред. Н. Г. Ничкало]. – К., 2000. – 380 с.
38. *Роберт И. В.* Направления научных исследований в области реформирования образования в связи с использованием информационных и телекоммуникационных технологий / Ирэна Веньяминовна // Информатизация непрерывного образования : материалы VII Междунар. конференции. – М. : МИФИ, 1997. – С. 21–27.
39. *Рудницька О. П.* Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посіб. / Оксана Петрівна Рудницька. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
40. *Сегеда Н. А.* Модель професійного потенціалу вчителя музики, необхідного для самореалізації у педагогічній діяльності / Наталя Анатоліївна Сегеда // Зб. наук. праць МДПУ. – Мелітополь, 2001.– Вип. 1. – С. 35–36.
41. *Сисоєва С. О.* Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня / Світлана Олександрівна Сисоєва. – К. : Поліграфкнига, 1996. – 406 с.
42. *Сисоєва С. О.* Технології творчого розвитку особистості у процесі професійної підготовки / Світлана Олександрівна Сисоєва // Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : монографія / [С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик та ін.]; за ред. С. О. Сисоєвої. – К., 2001. – С. 229–265.
43. *Сігаєва Л. Є.* Психолого-педагогічні проблеми освіти дорослих у контексті неперервного навчання / Л. Є. Сігаєва // Неперервна професійна освіта : теорія і практика. – № 1 – 2. – 2007. – С.175–164.
44. *Шевнюк О. Л.* Мистецькі дисципліни в реформаційних процесах євроінтеграції / Олена Леонідівна Шевнюк // Імідж сучасного педагога. – 2006. – № 5/6 (64/65). – С. 17–19.
45. *Dave R. H.* Foundation of Lifelong Education : Some Methodological Aspects // Foundation of Lifelong Education. – Hambourg, 1986.
46. *Deborah Blum.* Ghost Hunters : William James and the Search for Scientific Proof of Life After Death : Penguin Press. – 2006.

47. *United Nations Millennium Declaration* (2000). Retrieved Juli 18, 2013 from the World Wide Web //http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm

РОЗДІЛ 2. НАСТУПНІСТЬ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Тема 5. Наступність та якість підготовки фахівців в умовах функціонування неперервної освіти

У Національній доктрині розвитку освіти (Україна XXI століття) наголошується, що глобалізація, зміна технологій, перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства, утвердження пріоритетів сталого розвитку, інші властиві сучасній цивілізації риси зумовлюють розвиток особистості як головну мету, ключовий показник і основний важіль сучасного прогресу; потребу в радикальній модернізації галузі; ставлять перед державою та суспільством завдання забезпечити пріоритетність розвитку освіти і науки, необхідність першочергового розв'язання їх нагальних проблем.

Ступенева педагогічна освіта є могутнім чинником розвитку духовної культури українського народу, спрямованим на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної та професійної підготовки майбутніх фахівців, формування інтелектуального потенціалу нації і всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства.

Запровадження ступеневої підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями «молодший спеціаліст» – «бакалавр» – «спеціаліст, магістр» має за мету: поглибити вивчення фундаментальних та професійних дисциплін, покращити практичні навички навчально-педагогічної і науково-дослідної роботи, поглибити вивчення фахових дисциплін шляхом спеціалізації.

Впровадження системи ступеневої освіти і введення нових освітньо-кваліфікаційних рівнів надало широкі можливості для задоволення освітніх

потреб особи, забезпечивши гнучкість загальноосвітньої, загальнокультурної та наукової підготовки фахівців, підвищення їх соціального захисту на ринку праці та інтеграцію у світове освітянське співтовариство [49, с. 110].

Згідно з Законом України «Про вищу освіту» (1996 р.) ступенева освіта майбутніх вчителів музики передбачає послідовну професійну підготовку у вищих педагогічних навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями «молодший спеціаліст», «бакалавр», «спеціаліст», «магістр», кожен з яких розглядається як окремо завершений її цикл.

Набуття педагогічною освітою нових якостей, відповідність процесу професійної підготовки майбутніх вчителів музики сучасним вимогам, можливе лише за умов випереджального розвитку галузі на засадах конвергентного мислення, що передбачає реалізацію глобальних й індивідуальних завдань освіти у контексті єдності традиційної (когнітивно-маніпулятивної) та інноваційної (індивідуально-креативної) педагогічних стратегій розвитку.

Проблему наступності підготовки фахівців в умовах функціонування неперервної освіти досліджували С.Батишев, О.Гребенюк, І.Зязюн, Н.Ничкало, І.Курамшин, М.Махмутов, С.Сисоєва, О.Соколова, М.Солдатенко, О.Шильникова, та ін.; сучасні підходи до професійно-педагогічної підготовки вчителя та підвищення його кваліфікації висвітлено у працях Л.Дудіної, А.Єрмоли, І.Жуковського, Н.Клокар, Н.Комаренко, Ю.Мальованого, В.Маслова, Л.Мітіної, І.Осадчого, О.Остапчук, Н.Протасової, О.Сидоренко, Л.Хоружої, В.Шарко та ін.

Входження України в європейський освітній простір супроводжується змінами в педагогічній теорії і практиці. У першу чергу це стосується вищої школи, яка повинна забезпечити якісну підготовку майбутніх фахівців, що підкреслює особливу актуальність реалізації концепції неперервної освіти і передбачає постійний розвиток особистості впродовж усього життя, зумов-

люючи найбільш повну реалізацію її потенційних професійно-творчих можливостей.

Сучасна система неперервної педагогічної освіти характеризується динамічним переходом від когнітивно-орієнтованої до особистісно-орієнтованої парадигми, а також появи так званої компетентісно орієнтованої парадигми, що набула статусу новітньої міжнародної освітньої стратегії.

Головною метою функціонування педагогічних навчальних закладів у системі неперервної освіти є підготовка освіченого, творчого фахівця, зорієнтованого на особистісний та професійний саморозвиток, а також формування системи педагогічних та гуманістичних цінностей, що забезпечуватиме наступність у професійній підготовці майбутнього вчителя музики.

Слід підкреслити, що ідея наступності підготовки фахівців у рамках реалізації концепції «освіта впродовж життя» посідає важливе місце серед сучасних прогресивних освітніх ідей, спрямованих на забезпечення сталого розвитку системи національної освіти.

В категорії «неперервність освіти» відображається цілісна система освіти (навчання, перепідготовка, розширення чи підвищення кваліфікації, самоосвіта, стажування, освіта впродовж життя).

Теоретична підготовка студентів у педагогічному закладі, поєднуючи психолого-педагогічну й фахову, спрямована на озброєння студентів знаннями основ педагогіки і психології, а також формує тезаурус знань спеціального характеру – художньо-естетичні, музично-теоретичні, музично-історичні знання тощо.

Проте, як наголошує Г.Балл, наразі традиційну освіту не можна кваліфікувати як гуманну, оскільки в ній домінує рецептивно-репродуктивний метод, спрямований не на психологічний розвиток тих, хто навчається, а лише на засвоєння ними, у відповідності до навчальної програми, певного обсягу знань, умінь і навичок [3, с. 109].

Гуманізація системи неперервної освіти включає наукову рефлексію у контекст культури, а принцип діалогічного ставлення до світу відкриває діалог культурних світів; у ширшому масштабі йдеться про екологізацію свідомості людини в культурі. Тому важливого значення набуває концепція особистісно орієнтованого музично-педагогічного процесу, яка впливає з духовного потенціалу української ментальності. Така концепція стверджує творчі, живі, взаємодіючі відносини, які ґрунтуються на баченні актуальності потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва, на сприйнятті його цілісності та значущості.

Слід підкреслити, що особистісно орієнтований підхід у методології неперервної освіти ми розглядаємо як поширення ідей і досвіду розвиваючого навчання, як становлення якісно нової освітньої системи, через яку відбувається трансляція культури у нові покоління. Дана інтеграція досвідів схожа з ефектом духовної синестезії, коли актуалізуються не лише сукупність відчуттів, а й архетипи та досвіди різних культур.

Осягнення сутності такої моделі в музично-педагогічній діяльності (сприйняття, виконання, викладання) є проявом музичних здібностей і високого духовного потенціалу особистості, що формується в усіх ланках неперервної освіти. Це зумовлює практичну потребу у підготовці фахівця якісно нового типу.

Проте стан сучасної професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва є неоднозначним: з одного боку маємо досить високі досягнення музично-педагогічної сфери; з іншого, спостерігається «техногенність» і неодухотвореність майбутніх фахівців. Попри всі гуманістичні реформи і нововведення, вона в цілому залишається авторитарною, мало пов'язаною з реальними потребами майбутнього фахівця і суспільства, з великим рівнем соціальної диференціації і практично відсутніми механізмами громадської саморегуляції.

Не відповідає нинішнім запитам щодо професійної підготовки вчителя музики і система післядипломної освіти, через недостатні індивідуалізацію та варіативність змісту і форм професійного вдосконалення педагогічних працівників.

Характеризуючи педагогічну освіту сьогодення як в структурно-функціональному, так і в ціннісно-орієнтаційному сенсі, можна виділити кілька фундаментальних особливостей, що заважають реалізації дійсно гуманістичних освітніх ідеалів.

Як справедливо зауважує В.Ражніков, у навчальних закладах ще панує клановий концептуалізм, образне кліше, особистісна безликість та безадресність стосовно сутності музичної творчості. Це породжує суперечності між особистісною і продуктивною природою музичної і художньої творчості та неособистим, нетворчим, а інколи й відчуженим викладанням. Педагогічні освітні заклади навчають студентів, спеціалістів, професіоналів – але не особистостей. І це – чи не найбільша втрата для суспільства, адже без уваги залишається основне джерело його розвитку – здібності та творча енергія майбутніх фахівців. Зниження потенціалу розвитку окремої особистості автоматично веде до зменшення креативної здатності всього суспільства. Кадрово-професійна система освіти – це антиособистісна, а відтак – антигуманна система освіти, що стримує розвиток і особистості, і суспільства.

Важливе значення для реформування сучасної системи педагогічної освіти в Україні має аксіологічний аспект нової парадигми освіти – це функціональна система цінностей і етичних відносин між викладачем і студентом. Центральною цінністю виступає, особистість, оскільки розвиток саме її потенціалу і можливостей, процес творчої самоактуалізації є абсолютною метою як суспільного розвитку так і функціонування системи неперервної педагогічної освіти.

Зміст педагогічної освіти – науково обґрунтована система дидактично і методично оформленого навчального матеріалу для різних освітніх та освітньо-кваліфікаційних рівнів, що визначається освітньою й освітньо-кваліфікаційною програмою підготовки майбутнього вчителя музики, структурно-логічною схемою підготовки, навчальними програмами дисциплін, іншими нормативними актами органів державного управління освітою та вищого закладу освіти і відображається у відповідних підручниках, навчальних посібниках, методичних матеріалах, дидактичних засобах.

Необхідно підкреслити, що зміст педагогічної освіти містить нормативний та вибіркового компоненти: нормативний компонент змісту освіти визначається відповідним державним стандартом освіти, а вибіркового – вищим педагогічним закладом освіти.

Фахові вимоги до вчителя музичного мистецтва та процесу його професійної підготовки у педагогічному навчальному закладі зумовлені багатьма факторами: інтенсивною інформатизацією, диференціацією та інтеграцією наук, ускладненням функцій музично-педагогічної діяльності.

Необхідно підкреслити, що проблему професійної підготовки вчителя у досліджували у різних аспектах: самоздійснення і самоорганізації особистості педагога (Е.Барбіна, І.Богданова, А.Богущ, Н.Гузій, Н.Кічук, Е.Карпова, В.Луговий, Г.Падалка та ін.); теоретичні засади професійної діяльності особистості проаналізовано у конструктивних наукових працях (І.Бех, Н.Курлянд, О.Пометун, О.Олексюк, О.Рудницька, В.Сластьонін, О.Щолокова, О.Шевнюк та ін.).

Роль вищого навчального закладу, як значущої ланки системи неперервної педагогічної освіти, розглядається науковцями Н.Денисовою, О.Поляковим, В.Шарко з наступних позицій: дослідження педагогічних умов мотивації професійного зростання студентів педагогічних університетів у процесі неперервної освіти; формування комунікативної компетенції фахівців у

системі неперервної професійної освіти; підготовка майбутніх вчителів в умовах навчально-наукового комплексу «коледж – університет»; теоретичні засади методичної підготовки вчителя в умовах неперервної освіти.

Г.Яворська наголошує, що перебудова сучасної системи педагогічної освіти відбувається під впливом нової, гуманістичної парадигми, яка, переорієнтовуючи освітні процеси на розвиток сутнісних сил і творчого потенціалу людини, переносить акценти з «технічних» аспектів педагогічних знань на культуротворчі й людинотворчі аспекти гуманістичної педагогіки, що в свою чергу є джерелом концептуальних ідей щодо забезпечення цілісного впливу змісту освіти на інтелектуальну та емоційно-почуттєву сфери особистості майбутнього вчителя музики з метою гармонізації його загального і професійного розвитку [51, с. 170].

Серед об'єктивних передумов модернізації професійної та методологічної підготовки сучасного вчителя М.Романенко виокремлює [37, с. 71]:

- глобалізаційні зміни (глобалізація, нова світова динаміка, потреба формування «громадянського світу», полікультурного виховання тощо);
- внутрішні зміни (становлення державності, демократичні та ринкові перетворення, зміна духовно-морального світу тощо).

До суб'єктивних факторів автор відносить [37, с. 72]:

- зміну ідеологічної парадигми розвитку;
- зміну співвідношення раціонального та ірраціонального знання (науки і релігії);
- змістовне оновлення системи гуманітарного знання;
- зміну загальнонаукової картини світу.

Необхідно зазначити, що наступність професійної підготовки майбутнього вчителя музики в умовах диверсифікації освіти набуває особливої актуальності на сучасному етапі входження України до європейського освітнього простору за усіма напрямками Болонського процесу.

В умовах диверсифікації освіти відбувається розширення освітнього простору (його структури, змісту, організаційних форм), принципова перебудова педагогічних процесів на основах гуманізації і гуманітаризації, створення альтернативних вищих навчальних закладів, що характеризує потреби суспільства у різних за фахом кваліфікованих спеціалістах.

Стратегічним орієнтиром у розробці технологій професійної підготовки виступає, як правило, кваліфікаційна характеристика майбутнього фахівця.

Як зазначає Н.Сегеда, диверсифікація освіти виявляється у зміні змісту освіти, переосмисленні цінностей, переході до людиноцентричних моделей усіх соціально-культурних практик, серед яких музичне мистецтво дедалі більше усвідомлюється найбільш ефективним середовищем самовідчуття Людини в людині. Глобалізація і стратегія об'єднання світової освітньої мережі демонструє подолання національних, державних, адміністративних, конфесійних, політичних та інших меж у створенні умов вільного руху людини у світовому освітньому просторі. Демократизація, відкритість світової освіти, доступність, розширення меж освіти надає, підкреслює автор, людині вибір не лише освітнього маршруту, але й власної стратегії освіти крізь життя [40, с. 35–36].

На думку Н.Тверезовської, диверсифікація, як парадигма розвитку сучасної освіти, знаходить вираження у тому, що [46, с. 3]:

- зміст освіти збагачується новими процесуальними характеристиками, спрямованими на розвиток здібностей особистості оперувати інформацією, творчо вирішувати проблеми науки і бути конкурентоспроможним фахівцем;
- традиційні способи трансляції інформації доповнюються комп'ютерними засобами навчання;
- найважливішою складовою педагогічного процесу стає особистісно орієнтована взаємодія педагога з тими, хто навчається;

- особлива роль у навчанні приділяється духовному вихованню особистості, становленню морального вигляду людини-громадянина;
- окреслюється подальша інтеграція освітніх інститутів: родини, школи, мікро- і макросоціумів;
- зростає роль науки у створенні освітніх технологій, адекватних рівню сучасного педагогічного знання.

Формування майбутнього фахівця, готового до компетентісно-творчої музично-педагогічної діяльності, відбувається у двох напрямках – по вертикалі та по горизонталі – і включає довузівський, вузівський і післядипломний етапи професійної підготовки.

На першому етапі, здійснюється ознайомлення із специфікою обраної професійної сфери, що зумовлює формування мотивації, здібностей та якостей особистості, схвальне ставлення до обраної професії. Для максимальної реалізації принципу неперервності важливо, щоб навчання у закладах середньої освіти не тільки забезпечувало можливість вступу до вищих закладів освіти, але й сприяло ґрунтовності підготовки до діяльності.

В свою чергу вища освіта повинна бути доступною для людей будь-якого віку, характеризуватися розмаїттям освітніх послуг та напрямів підготовки. Вузівський етап передбачає максимальне професійне й особистісне входження у реальну діяльність, динамізацію функціонально-рольової готовності до неї, формування й коригування професійно-ціннісних орієнтацій студентів, зростання їх професійної свідомості та самосвідомості.

Проблема наступності педагогічної освіти у сучасних умовах є дуже гострою. Результати дослідження вказують на те, що далеко не завжди досягається науково-навчальна, організаційна і методична наступність, яка безпосередньо залежить від науково-педагогічної діяльності професорсько-викладацького складу.

Л.Арчажнікова підкреслює, що професійна підготовка майбутнього вчителя музики пов'язана також з опануванням багатогранного комплексу спеціальних дисциплін, які передбачають індивідуальну методику викладання: навчання гри на інструменті, диригування, сольний спів, роботу з хором тощо. Автор підкреслює, що спрямованість усіх методик повинна бути загальна – підготовка вчителя до здійснення варіативно-творчої діяльності в загально-освітній школі [2, с. 34].

Згідно із сучасними освітніми тенденціями, виникає гостра потреба у професійній підготовці майбутніх вчителів, готових забезпечити якісно новий підхід до навчання.

Пріоритетними тенденціями функціонування системи неперервної педагогічної освіти, що забезпечують наступність підготовки майбутнього вчителя музики є: гуманістична спрямованість освіти; багаторівнева система організації педагогічної освіти – забезпечує ширшу мобільність щодо темпів навчання й вибору майбутньої спеціальності; відкритість і доступність системи неперервної педагогічної освіти; гнучкість освітньої системи у виборі стилю, форм і видів набуття студентом професійно-особистісного досвіду.

Професійна підготовка майбутніх вчителів музики в системі неперервної педагогічної освіти є органічною частиною розвитку суспільства, головною ланкою системи освіти та виховання. Вона є важливим фактором підвищення рівня науки, культури, прискорення їхнього розвитку, що забезпечує духовний розквіт суспільства.

Тема 6. Інтеграція як провідна тенденція оновлення музично-педагогічної сфери

Вектор сучасної державної політики в галузі освіти спрямований на створення умов для розвитку особистості, її творчої самореалізації, оновлення змісту освіти та організації навчально-виховного процесу відповідно до євро-

інтеграційних тенденцій, демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних й культурно-мистецьких досягнень. Глибокі соціальні, духовні та економічні зрушення, що відбуваються у нашому суспільстві поставили систему освіти в ряд найважливіших соціальних інституцій. За цих умов особистість вчителя, якість його професійної діяльності набувають особливої значущості.

Зміст музично-педагогічного навчання, його мета та завдання, основні методи і прийоми реалізуються через організаційні форми навчання, що являють собою побудову способів взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу у попередньо встановленому режимі. Кожна з цих форм характеризується своєю структурою, чіткою впорядкованістю елементів. Так, педагогічне спілкування, організоване за принципом діалогічної взаємодії, відкриває нові шляхи для творчої самореалізації студентів, збагачення їхнього художньо-творчого потенціалу, оскільки щирість спілкування учасників діалогу забезпечує особистісну формуючу функцію.

Варто наголосити, що важливість формування професійно-особистісного досвіду у структурі професійної підготовки майбутніх вчителів музики зумовлена:

– запитами ринку праці та загальносвітовими тенденціями розвитку освітньої системи;

– необхідністю ефективного функціонування ступеневої підготовки фахівців та створенням умов для формування, на відповідних рівнях освіти, загальних знань, умінь і навичок, а також професійних якостей особистості, що визначатимуть теоретичні засади досягнення якісно нового рівня підготовки вчителя, здатного до діяльності у сучасному соціокультурному просторі.

У підготовці вчителя музики постійно доводиться поєднувати дві тенденції – строгої детермінованості у професійній діяльності та формування здатності до творчої імпровізації.

Науковці О.Олексюк, О.Отич, Т.Рейзенкінд підкреслюють, що якість підготовки майбутнього вчителя музики у системі неперервної педагогічної освіти значною мірою залежить від досвіду професійної та поліхудожньої діяльності й реалізується за умови інтеграції, що ґрунтується на положеннях синергетики – теорії самоорганізації, з урахуванням парадигмальних змін науки, формуванням аксіологічного поля пізнання та визначення основ забезпечення єдності наукових, художніх, культурологічних знань на різних рівнях інтеграції та їх реалізації у багатогранних формах діяльності [28; 30; 36].

Необхідно також наголосити на важливості впливу інтеграції знань у забезпеченні наступності підготовки майбутнього вчителя музики.

У змісті навчання інтеграція знань здійснюється злиттям в одному предметі (курсі, темі) елементів різних навчальних предметів шляхом широкого міждисциплінарного підходу, який передбачає визначення інтегративних принципів загальноосвітнього значення.

У сучасній системі неперервної освіти функціонує достатньо велика кількість інтегративно-педагогічних концепцій і систем. Вони охоплюють усі рівні дослідження проблеми інтеграції – від методологічного до практично – прикладного.

Базуючись на принципах системного дослідження цілісності складних об'єктів, сучасними вченими було розроблено і теоретично обґрунтовано загальні закономірності інтеграції наукових знань: логічні основи єдності наук окреслити в своїх працях Б.Кедров, П.Копнін, М.Овчинников; проблеми синтезу сучасного знання дослідили Н.Абрамова, І.Ачкурін, Н.Вахтомін, Н.Костюк, В.Казютинський; сутність системного підходу визначили І.Блаумерг, Є.Юдін.

Проблема інтеграції досліджувалася у працях багатьох вчених різних галузей педагогічної науки за такими напрямками:

– методологічні і теоретичні проблеми інтеграції знань (С.Гончаренко, І.Козловська, П.Самойленко, О.Сергєєв);

– організація навчально-виховного процесу на інтеграційній основі (І.Козловська, Я.Собко, В.Фоменко, Т.Якимович);

– професійна підготовка педагога (О.Абдулліна, С.Архангельский, В.Бочелюк),

– специфіка міжпредметних зв'язків та професійної спрямованості навчання (В.Максимова, В.Паламарчук, В.Федорова).

Необхідно зазначити, що перші практичні спроби створення системної освіти на проблемно-комплексній інтегрованій основі були зроблені Д.Дьюї та С.Шацьким. Комплексний метод передбачав інтеграцію знань з різних предметних галузей навколо певної загальної проблеми.

У другій половині ХХ століття на перший план виходять питання взаємовикористання навчального матеріалу, координації та систематизації знань, встановлення міжпредметних зв'язків (І.Зверев, В.Максимова, В.Неверов, І.Петрова).

У кожному конкретному випадку науковці виводять означення інтеграції знань, спираючись на сукупність суттєвих ознак, властивостей та характеристик.

До споріднених з інтеграцією понять належать: взаємодія, узагальнення, комплекс, синтез тощо. Тісна взаємозалежність між інтеграцією та спорідненими поняттями виявляється при розгляді різних форм інтеграції: множини (сукупності), комплексності, впорядкованості, організації систем.

Вибудовується досить логічна послідовність, де сукупність виступає як просте об'єднання елементів знань у деяку множину за загальною ознакою, а наявність різнорідних компонентів у такій множині формує комплекс. Комплекс доцільно розглядати як початкову форму синтезу.

Якщо у певному комплексі спостерігається відношення порядку між елементами знань, з'являється ознака для їхнього об'єднання за допомогою

зв'язків, що були відсутні раніше, а це, у свою чергу, веде до їх нарощування, перетворення комплексу в систему.

Під час інтеграції трансформація елементів знань повинна відбуватися таким чином, щоб характер їх упорядкованості відображав необхідні знання та обумовлював формування відповідних узагальнень – інваріантів.

Організація навчального матеріалу повинна вибудовуватися таким чином, щоб його поетапне засвоєння забезпечувало появу в уяві особистості образних, фігуративних компонентів відображення (у цьому випадку рекомендованим є доповнення вербальної форми презентації знання невербальними – наочними тощо).

На думку Н.Сегеди, необхідність розвитку мотиваційно-сміслового ставлення до музично-педагогічної діяльності як до місії, до власного музичного покликання як подвижницького, універсально-діяльнісного служіння розвитку духовності суспільства, формування відповідальності за власне професійне майбутнє та його наслідки зумовлюють актуальність вивчення шляхів підготовки майбутніх вчителів музики до професійної самореалізації в контексті професійної педагогічної діяльності [39, с. 163].

Ми вважаємо, що готовність майбутніх фахівців до професійної музично-педагогічної діяльності визначають наступні аспекти:

- ціннісне ставлення до професії вчителя музичного мистецтва та досконале знання об'єкта професійної діяльності;
- усвідомлення сутності навчальної дисципліни «Музичне мистецтво» як складової загальнонаціональної культури;
- оволодіння системою конструювання змісту навчального предмета;
- високий рівень самореалізації вчителя музики;
- професійна цілеспрямованість;
- особистісно-творча активність та самостійність;
- потреба у неперервному самовдосконаленні та самовихованні.

Наступність у підготовці майбутнього вчителя музики передбачає тісний зв'язок окремих компонентів, змісту, форм, методів і засобів навчання на різних етапах. Цей зв'язок покликаний сприяти вирішенню завдань професійного зростання й всебічного розвитку особистості, опануванню системою знань, а також перетворенню знань у стійкі переконання.

В.Кремень, С.Ніколаєнко зазначають, що гармонійне поєднання чотирьох-ступеневої структури вищої педагогічної освіти, яка відповідає неповному, базовому та повному рівням вищої освіти, та професійної підготовки за чотирьохрівневою структурою, яка відповідає освітньо-кваліфікаційним рівням молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста та магістра, є найбільшим надбанням національної системи вищої освіти, гарантією її адаптації до мінливих соціально-економічних реалій і потреб суспільства у довгостроковій перспективі та широкому розумінні, а також до освоєння нової моделі освіти – освіти впродовж життя [18; 23].

Процес фахової підготовки майбутнього вчителя музики має цілісно-синкретичний характер, а принцип наступності в даному процесі – загальнонауковий характер, що дозволяє діалектично поєднати нові форми організації і способи підготовки фахівців зі старими, здійснювати адекватну їх заміну більш досконалішими, застосовувати інноваційні методи і засоби.

Окрім того, відповідає принципам наступності, послідовності та науковості організація різних видів педагогічної практики на чотирьох освітньо-кваліфікаційних рівнях. Кожен вид практики передбачає виконання дослідницьких завдань, що сприяє розвитку у студентів навичок самостійності, креативності та науково-дослідної роботи.

Вагомою ознакою наступності у підготовці майбутнього вчителя музики є розвиток і вдосконалення вже визначених форм на кожному етапі навчання, зі зростанням практичної спрямованості професійної підготовки, внесенням у традиційні форми елементів технологій активного навчання; встановлення

тісного взаємозв'язку предметів різних циклів, що створює значні можливості для реалізації внутрішніх, міжпредметних і міжциклових зв'язків.

Тільки в такому випадку у студентів формуються знання вищого рівня узагальненості порівняно із знаннями, що набуваються в процесі вивчення окремих дисциплін.

У дослідженнях В.Загвязинського, І.Лернера, М.Махмутова, підкреслюється думка, що наступність у навчанні проявляється у раціональності вар'ювання методів викладання і методів учіння та виявленні у навчально-виховному процесі найбільш ефективних дидактичних прийомів, що відповідають сучасним вимогам професійної підготовки, індивідуальним когнітивно-пізнавальним можливостям та особистісно-психологічним особливостям майбутнього фахівця.

Наступність припускає осмислення пройденого матеріалу на більш високому рівні, підкріплення наявних знань новими, завдяки чому підвищується якість формування професійно-особистісного досвіду студентів.

Поняття наступності підготовки майбутнього вчителя музики тісно пов'язане з поняттям цілісного освітнього процесу. Тому професійна підготовка майбутнього фахівця повинна забезпечуватися системою взаємозбагачуваних технологій – музично-теоретичною, педагогічною, методичною, мистецтвознавчою, інструментально-виконавською тощо, об'єднаних єдиним теоретичним підґрунтям.

Інтегративне знання повинно перебувати в органічному зв'язку з попередньо засвоєним, звичним, і, базуючись на ньому, доповнювати та варіювати його, що обумовлює наступність професійної підготовки. Необхідно також звернути увагу і на підвищення наукової музикознавчої та психолого-педагогічної грамотності студентів як основи їхнього професійно-особистісного досвіду.

Інтеграція як провідна тенденція оновлення музично-педагогічної сфери дає можливість якісно змінити зміст неперервної освіти, зокрема, збагатити

процес професійної підготовки багатограними предметними знаннями, що взаємозв'язані між собою. Інтеграція знань у процесі неперервної підготовки майбутнього вчителя музики – могутній засіб формування професійно-особистісного досвіду і світогляду студентів, який має не нормативний, а особистісний характер. З її успішною методологічною реалізацією передбачається забезпечення якісної освіти – конкурентноздатної, спроможної створити кожному фахівцеві належні умови для повноцінної професійно-творчої самореалізації.

Тема 7. Формування професійних якостей в процесі неперервної підготовки майбутнього вчителя музики

Вагомим аспектом у реалізації формування професійних якостей майбутнього вчителя музики є впровадження у навчальний процес багатогранність форм, методів та прийомів професійно-творчої діяльності, що ґрунтуватимуться на системному застосуванні специфічних інноваційних технологій, а також на опануванні новими педагогічними, методичними та інтерактивними технологіями, спрямованими на організацію активної навчально-пізнавальної діяльності студентів, формування у них здатності застосовувати здобуті знання, уміння й навички у подальшій професійній діяльності.

Зауважимо, що зміщення акцентів навчання з репродуктивно-інформаційних моделей на інноваційні доречно реалізовувати через особистісно орієнтований підхід. У зв'язку із цим необхідно формувати професійні якості майбутнього вчителя музики, здатного реалізовувати особистісно орієнтоване викладання предмета.

Формування професійних якостей майбутнього вчителя музики, підготовленого до особистісно орієнтованого викладання, актуалізує пошук

оптимальних форм цього процесу в період навчання у вищому закладі освіти.

С. Вітвицька виокремлює такі принципи навчання у вищій школі [10, с. 14]:

- гуманізація виховання – пріоритет завдань самореалізації особистості, створення умов для виявлення обдарованості й таланту;
- формування гуманної особистості, щирої, людяної, доброзичливої;
- науковий, світський характер навчання, єдність національного й загальнолюдського;
- демократизація навчання;
- пріоритет розумової та моральної свідомості змісту навчання й виховання;
- поєднання активності, діяльності та творчої ініціативи студентів з вимогливим керівництвом викладача;
- урахування індивідуальних, вікових особливостей студентів у навчальному процесі.

Професійне становлення майбутнього вчителя музики потребує тривалої, кропіткої праці як викладачів так і самих студентів. За умов сучасного педагогічного процесу, коли гостро ставиться питання про самовизначення, самоідентифікацію студента як майбутнього фахівця, актуалізується необхідність стимулювання суб'єктної активності студента [34, с. 41].

Суб'єктна позиція майбутнього вчителя характеризує ціннісне ставлення до професійної діяльності, що виявляється в умінні майбутнього фахівця концептуалізувати діяльність на основі рефлексивного осмислення накопиченого професійного досвіду (І.Зязюн).

О.Пехота наголошує, що університетський освітній простір, орієнтований на особистісно-професійний саморозвиток, ґрунтується на повазі та розумінні студента, сприйнятті його як рівноправного суб'єкта педагогічної взаємодії, як особистості з індивідуальними інтересами, здібностями та потребами [33, с. 24].

Ступенева система підготовки педагогічних кадрів є новим етапом розвитку системи педагогічної освіти. Вона варіативна, більш гнучка й гуманна; краще відповідає інтересам як розвитку суспільства, так і майбутнього вчителя.

Прикрим є той факт, що важливі світоглядні педагогічні поняття, ключові теми і категорії сьогодні не стільки досягаються і засвоюються студентом, скільки заучуються у вигляді схем для відтворення на екзамені. Це, в свою чергу, ніяк не впливає на його життєві та професійні орієнтири й ціннісні установки.

Професійна підготовка майбутніх вчителів набуває ефективності, якщо вона ґрунтується на теоретичних і методичних засадах, які відображають специфіку підготовки студентів до музично-естетичного виховання учнів на основі реалізації організаційно-методичної системи.

Слід підкреслити, що важливою передумовою наступності ефективної професійної підготовки майбутнього вчителя музики є виховання педагогічної спрямованості у студентів педагогічних закладів освіти.

Професійно-педагогічну спрямованість дослідники М.Дьяченко, Л.Кандибович, Н.Кузьміна, Т.Томілова та ін. розглядають переважно як систему особистісних якостей, які визначають внутрішнє розуміння мети і завдань педагогічної діяльності, залежать від характеру провідного мотиву в структурі мотивації майбутнього фахівця.

У сучасних умовах, як підкреслюють О.Отіч, О.Шевнюк вагомими є тенденції модернізації педагогічної освіти, які репрезентують зв'язок науки, освіти і мистецтва та забезпечують наступність у підготовці майбутніх фахівців, зокрема [30; 48]:

– перша тенденція полягає у зростанні вагомості культурно-мистецького компонента у змісті освіти та у освітній теорії й практиці, що виявляється у домінуванні гуманітарних дисциплін над іншими, а також встановленні

прямого взаємозв'язку між престижністю вищого навчального закладу та кількістю годин, відведених в ньому на вивчення культурологічних і мистецьких дисциплін, незалежно від спеціальності;

– друга тенденція виявляється в організації навчання й професійної підготовки майбутніх фахівців, відповідно до логіки культури, внаслідок чого у змісті навчальних дисциплін приділяється спеціальна увага відтворенню шляху культурно-історичного розвитку певної галузі наукового знання, їх зміст вписується у певний соціокультурний та історико-культурний контекст;

– третя тенденція пов'язана з актуалізацією аксіологічного потенціалу знання та встановленням його зв'язку із мистецькими цінностями й індивідуальним життєвим і культурним досвідом майбутніх вчителів музичного мистецтва;

– четверта тенденція простежується у впровадженні проектного спрямування навчальної діяльності студентів педагогічних спеціальностей, що передбачає їх участь у культурно-освітніх проектах з метою розвитку їхніх пізнавальних інтересів, педагогічного мислення, вироблення уміння орієнтуватися у насиченому інформаційному просторі культурно-мистецької сфери.

Враховуючи, що головним результатом професійної підготовки у вищих навчальних закладах освіти є успішна особистість вчителя музики, здатна творчо відтворювати науково-методичні та організаційні вимоги суспільства на основі цінностей, здобутих у вищому навчальному закладі. Основними показниками даного чинника можна вважати впровадження соціально значущих ініціатив та інноваційних нововведень, мобільність реагування на соціальні запити, трансляцію власних і світових досягнень у сучасний мистецько-педагогічний простір. При цьому, аксіологічний аспект формування успішної особистості вчителя музичного мистецтва передбачає осмислення наступності педагогічної освіти як соціокультурної цінності, що формує об'єктивну картину

суспільного життя, у якій особистість знаходить форми власної самореалізації та самоактуалізації.

Самовдосконалення – свідома професійна діяльність вчителя у системі неперервної педагогічної освіти, яка спрямована на підвищення духовного рівня майбутнього фахівця, його професійну самореалізацію, динамічний розвиток професійно-значущих якостей, підвищення ефективності навчально-виховної роботи з молоддю відповідно як до її інтересів, потреб, можливостей, так і до вимог суспільства щодо соціалізації та професійно-особистісного розвитку.

Слід зазначити, що принципи поетапної підготовки майбутнього вчителя музики взаємопов'язані, взаємозалежні, взаємозумовлені загальними принципами педагогічної освіти. Вони створюють систему вихідних дидактичних вимог, які забезпечують ефективність навчання, виховання і самореалізації майбутнього фахівця. Система неперервної підготовки ґрунтується зокрема на принципах: гуманізації; врахування вікових та індивідуальних особливостей; виховання в діяльності і спілкуванні; стимулювання до самовиховання; національного виховання; цілісного підходу до виховання; позитивного прикладу тощо.

Процес неперервної професійної підготовки майбутнього вчителя музики має свою специфіку – поетапне професійне навчання і самовиховання, засноване на ранньому виявленні основних компетентностей особистості, професійній орієнтації на музично-творчу й педагогічну діяльність, формуванні готовності до самоосвіти і професійної самореалізації впродовж життя. Такий процес ґрунтується на філософській рефлексії, діалектиці неперервності та дискретності, єдності кількісних і якісних показників у процесі формування особистості фахівця.

На формування професійних якостей майбутнього вчителя музики впливають: навчання і програмовий зміст освіти; інтелектуально-творча

діяльність і самоосвіта; досвід реалізації професійних функцій. Ці механізми виступають у тісному взаємозв'язку. Найбільш вагому роль у даному процесі відіграє спрямованість на неперервну освіту, що триватиме впродовж життя, готовність до інтелектуально-творчої і самоосвітньої діяльності у єдності теоретичного та практичного аспектів.

Діяльність майбутнього вчителя музики потребує особливого професійно-творчого самоуправління, прийняття оптимальних професійних рішень, а головне – дає можливість студенту внутрішньо розвиватися, займатися самопізнанням і гармонізувати стосунки з навколишньою дійсністю. Тому доцільно говорити про професійну особистісну саморегуляцію майбутнього фахівця. Вона не тотожна саморегуляції музично-педагогічної діяльності, оскільки її змістом є формування внутрішнього світу студента, удосконалення практики професійних стосунків, збагачення професійно-особистісного досвіду.

Необхідною умовою успішного формування професійно-особистісного досвіду студентів в процесі неперервної підготовки є свідоме й зацікавлене ставлення до музично-педагогічної діяльності. Це виявляється в розумінні поставлених завдань, творчому баченні шляхів успішного виконання цих завдань, прагненні досягти найкращих результатів, зіставленні досягнутого з уявленнями про ідеал.

Вагомим аспектом професійної підготовки майбутніх вчителів музики є посилення професійної зорієнтованості викладання як загальнокультурного блоку, так і базових теоретичних дисциплін: музичної педагогіки, музичної психології і наукових основ спеціальних методик.

Так, знання студентів у галузі теорії музики є важливим фактором усвідомлення музичного твору як синтезу різноманітних засобів музичної виразності, розуміння значення виконавського мистецтва у процесі сприйняття

та популяризації музичних творів, осягнення взаємозв'язку нотного тексту і художнього виконання завдяки унікальності виконавської інтерпретації.

Формування знань у галузі гармонії є необхідною умовою успішної професійної діяльності вчителя музичного мистецтва, адже вони є основою таких видів музичної діяльності як читання з листа, транспонування, підбір на слух, добір акомпанементу, аранжування музичних творів для різних виконавських складів тощо. Знання у галузі аналізу музичних творів сприяють осягненню єдності змісту та художньої форми музичних творів, формуючи розуміння й усвідомлення музичних форм-композицій, що склалися історично, та шляхів їх видозмінення. Знання у галузі поліфонії сприяють осягненню основних закономірностей поліфонічного багатоголосся, усвідомленню виражальних і формотворчих можливостей поліфонії, а щодо історії музики, то саме ці знання є основою музичного світогляду майбутніх фахівців, що, без сумніву, впливає на багатогранність музично-педагогічної діяльності студентів.

Слід зазначити, що на сьогодні стан викладання музично-теоретичних дисциплін у вищих навчальних закладах освіти не відповідає актуальним та перспективним положенням рефлексивного пізнання, діалогової взаємодії.

Одним з ключових аспектів формування професійно-особистісного досвіду майбутнього вчителя музики у процесі ступеневого навчання є й методична підготовка майбутніх фахівців.

Наступність підготовки майбутнього вчителя музики на етапі навчання в коледжі складається з опосередкованої методичної підготовки (через професійно спрямоване викладання суспільно-політичних, психолого-педагогічних і фахових дисциплін) та безпосередньої (через курс методики музичного виховання). Методична підготовка на даному етапі неперервної педагогічної освіти поділяється на:

- методико-теоретичну – отримання студентами необхідного обсягу систематизованих наукових знань про музично-естетичне виховання, методи його здійснення, необхідні для цього вміння і навички;

- методико-практичну – втілення методичних знань у практичних діях, які виражаються у єдності психолого-педагогічних, методичних і фахових знань.

Слід зазначити, що курс «Методика музичного виховання» передбачає залучення знань і навичок, отриманих студентами на заняттях з основного та додаткового музичного інструмента, постановки голосу, диригування, хорового класу, хорознавства, аранжування, української та світової музичної літератури, елементарної теорії музики, практики роботи з хором, ритміки тощо.

Метою даної навчальної дисципліни є: підготовка студентів до педагогічної практики та роботи в ДНЗ і ЗОШ; оволодіння на основі особистої музичної культури професійними музичними знаннями, різноманітними методами та прийомами музичного навчання і виховання; формування глибокого розуміння завдань сьогодення, що стоять перед ДНЗ і ЗОШ загалом та перед музичною педагогікою зокрема.

У змістовному плані методична підготовка майбутнього вчителя музики включає в себе не тільки сукупність методичних знань, умінь і навичок, а й сформованість професійно-значущих якостей особистості, таких як: музичність, любов до дитини, емпатія, артистизм, музично-педагогічна інтуїція, музичне мислення, динамізм особистості, емоційно-професійна усталеність.

Так, для впровадження на уроках музики в початковій школі методики особистісного осягнення музичних творів потрібні фахівці, здатні організувати такий процес. Тому сьогодні особливого значення набуває не передача готової інформації, а активізація самостійності суб'єкта навчання, його здатності осмислювати, запам'ятовувати та відтворювати набуті знання, уміння й навички.

Для розвитку навичок рефлексії у майбутніх вчителів музики, доцільно застосування психотехніки, а саме: релаксації, концентрації та візуалізації. Виконання вправ на релаксацію формує вміння зосереджуватися на своєму внутрішньому світі, допомагає підготувати тіло та психіку до самопізнання. Розвиток концентрації сприяє зосередженню студентів на музичному творі та на власних почуттях, емоціях щодо нього. Візуалізація дає змогу активізувати емоційну пам'ять, відтворювати та збагачувати відчуття, глибше розуміти світ музики. Важливе значення має підготовка вчителя до здійснення актів рефлексії, що сприятиме формуванню творчої особистості вчителя, його адекватному уявленню про себе, власні можливості, усвідомленню власного рівня професійної діяльності і визначення перспективних напрямків самовдосконалення та самореалізації.

На нашу думку, важливими умовами, що забезпечують створення відповідного навчального середовища, для формування професійних якостей майбутніх вчителів музики є модульні моделі навчання та прогностичне моделювання професійної діяльності майбутнього фахівця.

Г.Падалка підкреслює, що прогностика в галузі музичної педагогіки повинна передбачати [31, с. 86]:

- теоретичне обґрунтування нововведень у змісті та структурних перетвореннях музично-педагогічної освіти, філософське їх осмислення. Перш, ніж вносити пропозиції щодо змін в теорію і практику фахового навчання, необхідно їх всебічно осмислити;

- визначення диспозиції між інноваційними процесами і традиційними підходами до навчально-виховного процесу з фахових дисциплін у підготовці вчителів музики. Бачення перспективи у педагогіці обов'язково спирається на аналіз попереднього досвіду, який при цьому не повинен гальмувати процеси оновлення. Віднайдення міри між впровадженням найгостріших для даного

періоду ідеями і опорою на надбання минулого – запорука життєздатності модернізаційних процесів;

- окреслення провідних напрямів продуктивних зрушень у системі освіти, зумовлених сучасними потребами. Вироблення педагогічної стратегії надає послідовності науковим пошукам, забезпечує цілісність педагогічних інновацій.

Одне з головних питань, що розв'язують науковці, досліджуючи процес підготовки майбутнього вчителя музики у вищій школі, пов'язане з визначенням ефективності тієї чи іншої моделі підготовки, що пропонується.

Найчастіше для визначення цього питання обирається певний показник успішності підготовки майбутніх фахівців. За основу такого показника приймають професіограму або модель особистості майбутнього фахівця, що складається із системи вимог до його діяльності і переліку знань та вмінь, особистісних якостей, що можуть їх задовольнити. З огляду на цю модель визначається зміст та складові підготовки майбутнього вчителя у вищій школі. Вважається, що він є тим кращим, чим повніше результати підготовки відповідають показникам професіограми.

Ми погоджуємося з думкою науковців О.Отич, Т.Рейзенкінд, Н.Сегеди та ін., що за час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі неможливо засвоїти вичерпного обсягу знань і навичок, необхідних для забезпечення ефективності професійної діяльності вчителя музики. Як наголошують вчені, обумовлено це, в першу чергу, тим, що обсяг знань, які мають забезпечувати виконання вчителем вимог своєї професійної діяльності, постійно зростає, оновлюється і принципово змінюється за своїм змістом. По-друге, термін навчання у вищій школі, його насиченість переважно теоретичною підготовкою майже не залишає місця для набуття практичного досвіду музично-педагогічної діяльності, без чого неможливе усвідомлене, а не формальне, механічне, формування досконалих професійно-педагогічних якостей, знань, умінь і навичок [30; 36; 39].

Специфічною особливістю професійної підготовки вчителів музики у післядипломний період є необхідність підсилення її теоретичного аспекту. Роль принципу інтегративної узгодженості на даному етапі неперервної педагогічної освіти полягає в актуалізації вчителем музики власного практичного досвіду, його теоретичному обґрунтуванні та переоцінці відповідно до сучасних вимог і положень щодо організації процесу навчання музики і музичного виховання.

Як зазначає В.Семиченко, серйозною проблемою у галузі післядипломної освіти є відсутність єдиного концептуального підходу до системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників та невирішеність проблеми державного стимулювання професійного зростання фахівців з вищим рівнем кваліфікації, їхньої зацікавленості в подальшому особистісному і професійному розвитку [41, с. 41].

Завдання полягає в тому, щоб визначити необхідний обсяг змісту підготовки, який забезпечить високий рівень сформованості професійних якостей майбутнього фахівця.

Головною метою діяльності педагогічних навчальних закладів у системі неперервної освіти є підготовка освіченого, творчого фахівця, який має високий рівень сформованості ключових і предметних компетенцій, зорієнтований на особистісний і професійний саморозвиток, а також на формування системи педагогічних та гуманістичних цінностей, причому цінності особистості й мистецтва є провідними.

***

Отже, неперервна, поетапна професійна підготовка вчителя музики – цілеспрямований процес виявлення, формування, виховання і самореалізації особистісних якостей і професійних компетентностей фахівця у системі педагогічної освіти впродовж життя на початковому, основному і післядипломному етапах та у відповідних організаційно-педагогічних умовах. Наступність у підготовці майбутнього вчителя музики забезпечується комплексом

спеціальних, стратегічних, тактичних та оперативних умінь фахівця за умов професійної спрямованості стосовно самого себе як діяча, суб'єкта і предмета професійної діяльності.

Питання наступності системи етапів педагогічної освіти є актуальним і визначається завданням її модернізації, гострою необхідністю забезпечення неперервності та цілісності. Процес неперервної професійної підготовки вчителя музики є специфічною і складноструктурованою системою, що охоплює різноманітні компоненти, елементи та їх функціональні взаємозв'язки, які вимагають обґрунтованого виявлення і теоретичного моделювання, а також віднайдення системоутворюючих чинників для ефективного управління процесами професійного розвитку та становлення майбутніх фахівців.

Запитання для самоперевірки:

1. Визначте фахові вимоги до вчителя музичного мистецтва та процесу його професійної підготовки у педагогічному навчальному закладі.
2. Що Ви розумієте під поняттям «ступенева педагогічна освіта»?
3. Окресліть об'єктивні передумови модернізації професійної та методологічної підготовки сучасного фахівця.
4. Яким, на Вашу думку, є стан сучасної професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва?
5. Охарактеризуйте пріоритетні тенденції функціонування системи неперервної педагогічної освіти, що забезпечують наступність підготовки майбутнього вчителя музики.
6. Поясніть Ваше розуміння аксіологічного аспекту нової парадигми освіти.
7. Яким чином відбувається інтеграція знань у змісті навчання?

8. Чи відповідає нинішнім запитам щодо професійної підготовки вчителя музики система післядипломної освіти?

9. Які аспекти визначають готовність майбутніх фахівців до професійної музично-педагогічної діяльності.

10. Зробіть аналітичний огляд щодо основних інтегративно-педагогічних концепцій і систем.

11. Які чинники обумовлюють ефективність формування професійних якостей майбутнього вчителя музики?

Список рекомендованої літератури:

1. *Архангельский С. И.* Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы / С. И. Архангельский. – М. : Высшая школа, 1980. – 384 с.

2. *Арчажникова Л. Г.* Профессия – учитель музыки : кн. для учителя / Л. Г. Арчажникова. – М. : Просвещение, 1984. – 111 с.

3. *Балл Г. О.* Наука як підсистема культури і діалого-культурологічний підхід в освіті / Г. О. Балл // Культурологічні та психолого-педагогічні аспекти гуманізації освіти. – К., 1998. – С. 101–118.

4. *Барбина Е. С.* Педагогическое мастерство – искусство и наука быть человеком : учеб.-метод. пособие / Елизавета Сергеевна Барбина. – К. : Вища шк., 1995. – 73 с.

5. *Барбина Е. С.* Теоретико-методологические основы профессиональной подготовки будущих учителей : научно-методическое пособие / Елизавета Сергеевна Барбина. – Херсон : Айлант, 2001. – 70 с.

6. *Барбина Е. С.* Формирование педагогического мастерства учителя в системе непрерывного педагогического образования : монография / Елизавета Сергеевна Барбина. – К. : Вища школа, 1997. – 154 с.

7. *Батышев А. С.* Педагогические основы изучения, обобщения и внедрения передового педагогического опыта / А. С. Батышев. – М., 1975. – 146 с.
8. *Бех І. Д.* Емоційні передумови мистецького світогляду особистості / Іван Дмитрович Бех // Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти : зб. матеріалів наук.-методол. семінару. – Чернівці, 2007. – С. 14–15.
9. *Богданова Р. У.* Развитие творческой индивидуальности субъектов образования / Р. У. Богданова. – СПб., 2000. – 220 с.
10. *Вітвицька С. С.* Основи педагогіки вищої школи : метод. посіб. для студ. магістратури / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навч. л-ри, 2003. – 316 с.
11. *Гузій Н. В.* Педагогічний професіоналізм : історико-методологічні та теоретичні аспекти : монографія / Наталія Василівна Гузій. – К. : НПУ імені М. Драгоманова, 2004. – 243 с.
12. *Гузій Н. В.* Професіоналізм педагогічної діяльності : досвід моделювання / Наталія Василівна Гузій // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського : зб. наук. пр. – Вип. 1–2. – Одеса : ПДПУ ім. К.Ушинського, 2003.– С. 161–170.
13. *Загвязинский В. И.* Педагогическое творчество учителя : учеб. пособие / Владимир Ильич Загвязинский. – М. : Педагогика, 1987. – 359 с.
14. *Зязюн І. А.* Гуманістична парадигма в освіті / Іван Андрійович Зязюн // Вища освіта в Україні : реалії, тенденції, перспективи розвитку : матеріали наук.-практ. конф. – 17–18 квітня 1996 р., Київ, 1996 р. : в 4-х ч. – Ч.І. – С. 8–12.
15. *Зязюн І. А.* Концептуальні засади освіти в Україні / Іван Андрійович Зязюн // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2000. – №1. – С. 3–12.
16. *Зязюн І. А.* Людські якості є основоположними / Іван Андрійович Зязюн // Проф.-техн. освіта. – 2004. – №1. – С. 15–16.
17. *Кічук Н. В.* Формування творчої особистості вчителя / Н. В. Кічук. – К. : Либідь, 1991. – 96 с.

18. *Кремень В. Г.* Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / Василь Григорович Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
19. *Курлянд З. Н.* Професійна усталеність вчителя – основа його педагогічної майстерності / Зінаїда Наумівна Курлянд. – Одеса, 1995. – 160 с.
20. *Махмутов М. И.* Принцип проблемности в обучении / Мирза Исмаилович Махмутов // Вопросы психологии. – 1984. – № 5. – С. 30–36.
21. *Митина Л. М.* Интеллектуальная гибкость учителя : Психологическое содержание, диагностика, коррекция : учеб. пособ. / Л. М. Митина, Н. С. Ефимова. – М. : Московский психолого-социальный институт : Флинта, 2003. – 144 с.
22. *Митина Л. М.* Психология труда и профессионального развития учителя / Лариса Максимовна Митина. – М. : Академия, 2004. – 320 с.
23. *Ніколаєнко С. М.* Оновлення освітнього і наукового процесу – наше найперше завдання / Станіслав Миколайович Ніколаєнко // Вища школа. – 2005. – № 3. – С. 16–21.
24. *Ничкало Н. Г.* Неперервна професійна освіта як світова тенденція / Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз / Нелля Григорівна Ничкало. – Черкаси : ВИБІР, 2000. – 322 с.
25. *Ничкало Н. Г.* Неперервна професійна освіта : монографія / Нелля Григорівна Ничкало. – К. : Віпол, 2000. – 636 с.
26. *Ничкало Н. Г.* Сучасне і майбутнє професійної педагогіки / Нелля Григорівна Ничкало // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1998. – №5. – С.12–19.
27. *Олексюк О. М.* Педагогіка духовного потенціалу особистості : сфера музичного мистецтва : навч. посібн. / Ольга Миколаївна Олексюк, Марія Михайлівна Ткач – К. : Знання України, 2004. – 264 с.
28. *Олексюк О. М.* Проблемне поле музично-педагогічного процесу в контексті постнекласичної методології / Ольга Миколаївна Олексюк // Мистецька освіта : зміст, технології, менеджмент : зб. наук. праць. – К., 2008. – Вип. 3. – С. 31–40.

29. *Отич О. М.* Дидактика творчості як складова педагогіки / Олена Миколаївна Отич // Професійна освіта : педагогіка і психологія : пол.-укр. журн., укр.-пол. [щорічник] / за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – Ченстохова; К., 2006. – [Вип. VIII.] – С. 153–161.

30. *Отич О. М.* Психологічні засади мистецької освіти / Олена Миколаївна Отич // Педагогічні науки : зб. наук. праць СумДПУ ім. А.Макаренка. – Суми, 2003. – С. 430–438.

31. *Падалка Г. М.* Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Галина Микитівна Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.

32. *Петрова Н. И.* Индивидуальный стиль деятельности учителя / Н. И. Петрова. – Казань, 1982. – 194 с.

33. *Пехота Е. Н.* Индивидуализация профессионально-педагогической подготовки учителя : монография / Елена Николаевна Пехота / [под. общ. ред. И. А. Зязюна]. – К. : Вища школа, 1997. – 281 с.

34. *Проблеми підвищення якості освіти у контексті євроінтеграційних процесів : досвід, інновації, перспективи* : зб. наук.-метод. праць / Житомирський держ. ун-т ім. І. Франка / О. А. Дубасенюк (відп.ред.). – Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І.Франка, 2006. – 216 с.

35. *Протасова Н. Г.* Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку / Наталія Георгіївна Протасова. – К. : Магістр-S, 1998. – 171 с.

36. *Рейзенкінд Т. Й.* Дидактичні основи професійної підготовки вчителя музики в педуніверситеті : монографія / Тетяна Йосипівна Рейзенкінд. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2006. – 640 с.

37. *Романенко М. І.* Освітня парадигма : генезис ідей та систем / Михайло Ілліч Романенко. – Донецьк : Промінь, 2000. – 160 с.

38. *Рудницька О. П.* Педагогіка мистецтва : пошуки і перспективи / Оксана Петрівна Рудницька // Професійна освіта : педагогіка і психологія : укр.-пол.

журн. / [за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало]. – К.; Ченстохова. – Вип. II. – 2000. – С. 233–245.

39. *Сегеда Н. А.* Діагностика стану підготовки до професійної самореалізації майбутнього вчителя музики / Наталя Анатоліївна Сегеда // Наука і сучасність : зб. наук. праць НПУ ім. М.П.Драгоманова. – К. : Логос, 2000. – Вип.2. Ч.1. – С. 159–165.

40. *Сегеда Н. А.* Модель професійного потенціалу вчителя музики, необхідного для самореалізації у педагогічній діяльності / Наталя Анатоліївна Сегеда // Зб. наук. праць МДПУ. – Мелітополь, 2001. – Вип. 1. – С. 35–36.

41. *Семиченко В. А.* Психологические основы процесса профессиональной подготовки студентов вуза : учеб. пособие / Валентина Анатоліївна Семиченко. – Полтава, 1991. – 86 с.

42. *Сисоєва С. О.* Основи педагогічної творчості : підруч. / Світлана Олександрівна Сисоєва. – К. : Міленіум, 2006. – 346 с.

43. *Сисоєва С. О.* Технології творчого розвитку особистості у процесі професійної підготовки / Світлана Олександрівна Сисоєва // Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : монографія / [С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик та ін.]; за ред. С. О. Сисоєвої. – К., 2001. – С. 229–265.

44. *Сластенин В. А.* Педагогика : инновационная деятельность / В. А. Сластенин, Л. С. Подымова. – М. : Магистр, 1997. – 224 с.

45. *Солдатенко М. М.* Теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності : монографія / Микола Миколайович Солдатенко. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2006. – 198 с.

46. *Тверезовская Н. Т.* Диверсифікація як парадигма розвитку сучасної освіти / Н. Т. Тверезовская, В. К. Сидоренко // Инновационные образовательные технологии. – 2007. – № 2(10) – С. 3–8.

47. *Шарко В. Д.* Методична підготовка вчителя в умовах неперервної освіти: монографія / Валентина Дмитрівна Шарко. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2006. – 400 с.

48. Шевнюк О. Л. Мистецькі дисципліни в реформаційних процесах євроінтеграції / Олена Леонідівна Шевнюк // Імідж сучасного педагога. – 2006. – № 5/6 (64/65). – С. 17–19.

49. Шевчук Л. І. Професійні стандарти у системі підготовки педагога професійного навчання / Л. І. Шевчук // Професійне становлення особистості : проблеми і перспективи. – Хмельницький, 2003. – С. 158–163.

50. Юдин Э. Г. Методология науки. Системность. Деятельность / Эрик Григорьевич Юдин. – М., 1997. – 445 с.

51. Яворська Г. Х. Основи педагогіки : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / Г. Х. Яворська. – Одеса : Юридична література, 2002. – 304 с.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНОЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Тема 8. Актуалізація професійно-особистісного досвіду майбутніх фахівців у багатогранності видів педагогічної практики

Нові тенденції інтелектуального й духовного відродження суспільства зумовили необхідність модернізації освіти на новій філософській основі, побудованій на засадах антропоцентризму, діалогізму, інноваційності, прогностичності результатів освітньої діяльності. Функціонування системи неперервної освіти в Україні потребує від педагогічної теорії та освітньої практики значної уваги до вирішення завдань формування гармонійно розвиненої особистості, здатної до духовно-естетичного і професійного вдосконалення, підготовки висококваліфікованих фахівців, зокрема вчителів музики, професіоналізм яких відповідає потребам сучасної мистецької освіти.

Практична підготовка вчителя музики передбачає наявність у студента високих моральних якостей, широкого культурного світогляду, ґрунтовної психолого-педагогічної підготовки, значного об'єму музично-теоретичних

знань, умінь та навичок у виконавській та методичній сферах, розвинених загальних, педагогічних, музичних і виконавських здібностей.

Саме ці якості педагогічно-виконавської майстерності формуються у процесі практичної підготовки за умови правильного спрямування роботи студента, поглибленого вивчення відповідного репертуару. Засвоєння студентами практичних умінь і навичок музично-педагогічної діяльності сприятиме здобуттю необхідних для майбутнього фахівця обсягу і рівня педагогічної і виконавської майстерності, забезпечить вільну орієнтацію в сучасному мистецько-освітньому просторі. Системність набутих знань сприятиме професійній підготовці до музично-педагогічної діяльності.

Найбільш ефективно поєднання теоретичного потенціалу методичної підготовки майбутніх вчителів музики у педагогічних закладах освіти з його практичною реалізацією здійснюється в процесі педагогічної практики студентів.

Як зазначає І.Боднарук, педагогічна практика в умовах вищого навчального закладу, з одного боку, виступає як перевірка професійних якостей майбутнього вчителя музики, з другого боку, вона є найважливішим етапом формування педагогічних здібностей, прояву їх у самостійній педагогічній діяльності. При цьому студент-практикант виступає в різних функціональних позиціях: організатора навчально-виховної діяльності учнів та організатора власної діяльності, зміст якої є для нього особливим предметом усвідомлення, аналізу та оцінки. На думку автора, в системі професійно-методичної підготовки найефективніше реалізуються основні напрями діяльності вчителя музичного мистецтва: конструктивний, виконавський, комунікативний, творчий, організаційний та дослідницький [10, с. 38].

У процесі здійснення професійної діяльності, випускники музично-педагогічного факультету мають бути готовими до вирішення багатогаранності комплексу музично-педагогічних проблем, тому підготовку вчителя музики

потрібно спрямувати на розширення можливостей художньо-творчої діяльності у напрямку формування пізнавальної самостійності як необхідного компонента мистецької освіти.

Як наголошує Т.Горобець з метою одержання позитивних результатів у професійній підготовці майбутніх фахівців у галузі «Мистецтво» (спеціальність «Музична педагогіка та виховання») методично-теоретичний цикл предметів педагогічного коледжу повинен бути тісно взаємопов'язаний з комплексом практичної складової навчального процесу.

Тому велика кількість навчальних дисциплін циклу професійної-практичної підготовки студентів педагогічного коледжу зі спеціальності «Музична педагогіка та виховання» містять години, відведені на лабораторні та практичні заняття.

Лабораторно-практичні заняття з усіх методико-теоретичних дисциплін системи професійної підготовки майбутнього вчителя якісно покращують результати підготовки і створюють підґрунтя для подальшої роботи студентів-практикантів у дошкільному навчальному закладі та загальноосвітній школі. Адже саме під час лабораторно-практичних занять викладачами створюються умови, необхідні для аналізу та проектування різноманітних ситуацій навчально-виховного процесу в реаліях дошкільного та шкільного оточення.

Що стосується безпосередньої підготовки до педагогічної практики, то в межах цієї дисципліни ведеться робота над практичним (шкільним і дошкільним) репертуаром. Для практичної роботи в школі та дитячому садку важливо розвивати навички самостійної роботи: уміння розібрати і осмислити твір, свідомо і раціонально перебороти труднощі, які виникають, розумно організувати свою домашню роботу.

З метою виховання художньої самостійності необхідно вводити до програми студента для самостійного вивчення нескладні за фактурою твори. Їх

необхідно добирати з дошкільного та шкільного репертуару і давати як індивідуальні завдання. Ця дисципліна вивчається протягом чотирьох років.

Сучасними науковцями поглиблено досліджується питання оптимізації педагогічної (переддипломної, методичної тощо) практики – необхідної складової системи вмінь та навичок студента-практиканта. Адже виконання музичних творів зі слухання музики та пісень з дитячого репертуару перед аудиторією дошкільнят і школярів, під час проходження педагогічної практики, досить часто стає серйозною проблемою для непідготовленого у психологічному та професійному плані студента-практиканта.

Метою переддипломної педагогічної практики є оволодіння студентами уміннями, навичками самостійної навчально-виховної роботи в початкових класах, а також визначення рівня їх готовності до професійно-педагогічної діяльності.

Основними завданнями, передбаченими в межах переддипломної педагогічної практики є:

- формування та вдосконалення педагогічних умінь і навичок студентів здійснювати музичну навчально-виховну роботу;
- включення студентів у навчальну, виховну та методичну професійну музично-педагогічну діяльність.

Оскільки процес підготовки майбутніх вчителів музики передбачає в майбутньому можливість викладацької діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах, у підготовці магістрантів до професійної діяльності особливе місце посідає асистентська практика. Вона є головним засобом формування системи музично-педагогічних умінь і навичок, особистісних якостей і ціннісних настанов на професійну педагогічну діяльність.

Основні засади практичної фахової підготовки майбутніх вчителів музики висвітлено у працях Е.Абдуліна, Л.Арчажнікової, І.Боднарук, Р.Верхолаз, О.Олексюк, Г.Падалки, О.Ростовського, О.Рудницької, О.Щолокової; дослі-

дження І.Беха, Д.Бородія, В.Власенка, І.Зязюна, Н.Кузьміної, А.Маркової, В.Семиченко, М.Сметанського, М.Євтуха та ін. розкривають сутність формування педагогічної майстерності вчителя та особливостей індивідуального стилю його діяльності, а також основних факторів, що зумовлюють високу ефективність педагогічної діяльності майбутніх фахівців.

Саме асистентська практика магістрантів забезпечує інтеграцію теоретичного і практичного підходів до музичного навчання і виховання, оскільки в процесі теоретичного навчання загальні та спеціальні музичні, психолого-педагогічні, гуманітарні дисципліни вивчаються окремо і лише в процесі реальної діяльності знання з цих дисциплін стають інструментом цілеспрямованого вирішення конкретних завдань музичного навчання і виховання. Зазначене органічне поєднання знань, умінь і навичок створює цілісне уявлення про музично-педагогічний процес та є основою формування ціннісних орієнтирів у професійної діяльності майбутнього фахівця.

Асистентська практика організовується і проводиться у вищих педагогічних навчальних закладах відповідно до вимог нормативних документів Міністерства освіти і науки України, «Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України», навчальних планів і програм, зокрема, програми «Науково-педагогічна (асистентська) практика студентів магістратури». Проходження практики здійснюється за індивідуальними планами, розробленими на основі робочих програм та методичних рекомендацій практичної підготовки магістра відповідно до змісту майбутньої професійно-педагогічної діяльності.

Асистентська практика завершує підготовку майбутнього фахівця до викладання музично-педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах, що є одним із головних напрямів професійної діяльності випускника факультету.

Головною метою асистентської практики є ознайомлення студентів з організацією навчально-виховної роботи у вищому педагогічному навчальному закладі та набуття досвіду самостійної діяльності як викладача вищої школи.

Основними завданнями асистентської практики є:

- поглиблення теоретичних знань магістрантів із спеціальних музичних та психолого-педагогічних дисциплін, практичне їх застосування в ході вирішення конкретних педагогічних завдань;
- формування індивідуального творчого стилю музично-педагогічної діяльності,
- формування музично-педагогічних, науково-методичних та психолого-педагогічних умінь і навичок викладання відповідних навчальних дисциплін у вищій школі;
- активізація потреби в самоорганізації й самоосвіті;
- поглиблення умінь організації основних форм навчання у вищій школі, застосування інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій, провідних методик музичного навчання і виховання;
- формування високого рівню професійно-педагогічного, діалогічного стилю спілкування зі студентською аудиторією;
- поглиблення досвіду музично-педагогічної діяльності;
- формування особистісних і професійних якостей викладача вищої школи.

Практика магістрантів є багатогранною формою навчання, оскільки: студенти паралельно опановують специфіку викладання у вищій школі під керівництвом педагога та самі організують навчально-виховний процес студентів.

В ході організації асистентської практики обов'язковою умовою є наявність на базі практики досвідченого педагога та забезпечення можливості проведення семінарських, практичних та лекційних занять.

Обов'язками педагога-керівника асистентської практики є:

- настановчий інструктаж магістрантів перед початком практики та перед проведенням підсумкової конференції за результатами практики;
- надання систематичної методичної допомоги щодо складання індивідуальних планів та правил оформлення документів практики, а також при складанні графіків залікових занять;
- здійснення консультування з методичних питань, зокрема, вибір методів музичного навчання, аналіз і шляхи подолання педагогічних труднощів при підготовці та проведенні занять, налагодження ефективної організації роботи із студентським колективом;
- перевірка конспектів занять;
- здійснення систематичного поточного та підсумкового контролю в ході проведення асистентської практики;
- відвідування усіх занять, що проводяться магістрантами, їх обговорення та аналіз з відповідним оцінюванням кожного;
- узгодження підсумкової оцінки з іншими керівниками.

Базами проходження практики магістрантів є відповідні кафедри факультету університету. Для проходження практики студенти можуть бути також направлені і в інші навчальні підрозділи, такі як, наприклад, коледж, де викладаються відповідні дисципліни спеціалізації.

На нашу думку, незважаючи на високий рівень організації та проведення магістерської асистентської практики у вищих педагогічних навчальних закладів, існує і ряд недоліків, зокрема, подекуди недостатня тривалість практики, обмеженість баз проходження асистентської практики тощо.

До початку асистентської практики магістрант зобов'язаний скласти і погодити з керівнику-методисту, а потім подати на затвердження керівникові від кафедри індивідуальний план проходження асистентської практики із зазначенням усіх видів робіт і термінів їх виконання.

Під час проходження асистентської практики основними видами навчально-методичної роботи магістрантів є:

- попереднє ознайомлення з робочими навчальними планами і робочими навчальними програмами дисциплін відповідного напрямку підготовки;
- відвідування занять провідних викладачів кафедри та занять, що проводяться іншими магістрантами з подальшим їх аналізом;
- проведення лекційних, семінарських і практичних занять;
- розробка конспектів лекцій, а також підготовка навчально-методичних матеріалів до лекційних, семінарських та практичних занять, а також для самостійної роботи студентів;
- створення завдань для проведення модульного і тестового контролю;
- розробка і впровадження інноваційних форм, засобів і методів музичного навчання, інтерактивних технологій.

Обов'язковою умовою є початок і завершення асистентської практики у визначений термін, дотримання правил внутрішнього розпорядку, якісне виконання магістрантом власних завдань, що передбачені програмою асистентської практики, підготовка усіх необхідних звітних документів згідно встановлених вимог. Систематична щоденна робота магістранта полягає у збиранні та вивченні матеріалів за програмою асистентської практики, розробці навчально-методичних матеріалів, підготовці до проведення лекційних та семінарських навчальних занять і виховних заходів, оформленні документації, заповненні щоденника проходження практики.

Процес підготовки магістрантів до проведення занять є складним і відповідальним, оскільки така діяльність потребує максимальної концентрації зусиль і вияву сформованого рівня педагогічної майстерності. Цей процес вимагає тривалого часу і передбачає не тільки написання конспекту заняття, а й психологічну підготовку магістранта до його проведення, глибоке осмислення мети заняття, зміст основних етапів і положень, власне творче бачення

дисципліни, усвідомлення її значущості, впевненості у своїх знаннях; оволодіння майстерністю виступу і діалогічною взаємодією зі студентською аудиторією.

Слід підкреслити, що від якості організації асистентської практики магістрантів залежить реалізація основного завдання в тенденції модернізації освіти – активізувати діяльнісно-мотиваційний компонент в ході вивчення навчальних дисциплін, формувати у майбутніх фахівців самостійне, креативне й професійне мислення, динамізувати потребу у творчій викладацькій діяльності, забезпечуючи цим самим високий рівень особистісного розвитку. Викладач є головним суб'єктом реформування освіти, й повинен відчувати глибокий особистісний сенс професійної діяльності, прагнути інновацій.

Після завершення асистентської практики магістранти подають керівнику практики від університету всі звітні документи для попередньої їх оцінки: письмовий звіт про виконання програми практики; оформлений щоденник проходження практики; відгук керівника від бази практики з оцінкою діяльності магістранта; необхідні додатки, плани-конспекти лекційних і семінарських занять; результати виховних заходів.

У звіті магістрант зазначає характер і обсяг виконаних завдань, викладає результати власної музично-педагогічної діяльності, висловлює пропозиції, формулює аргументовані висновки, висловлює певні зауваження та побажання. Додаються також матеріали, зібрані та напрацьовані під час проходження асистентської практики, плани-конспекти лекційних і семінарських занять. У щоденнику у хронологічному порядку фіксується зміст навчально-методичної роботи відповідно до кожного дня практики.

Впродовж тижня після завершення практики на кафедрі відбувається підсумкова конференція, що передбачає захист магістрантами перед комісією результатів та матеріалів практики.

При диференційованому оцінюванні роботи магістранта враховується рівень його теоретичної підготовки, якість виконання завдань асистентської практики, рівень оволодіння професійно-педагогічними вміннями і навичками, характер взаємодії і ставлення до студентів, акуратність, дисциплінованість, якість оформлення документації та строки її подання.

В процесі проходження усіх видів практики значно зростає рівень сформованості професійно-особистісного досвіду майбутнього вчителя музики, забезпечується багатогранність формування практичних умінь і навичок магістрантів в якості викладача вищої школи, розвиток творчого мислення майбутніх фахівців.

Отже, основними напрямками педагогічного спрямування практичної підготовки майбутніх вчителів музики у системі неперервної педагогічної освіти є формування знань: соціального значення, мети і завдань професій вчителя музики, специфіки його роботи; змісту програм «Музичне мистецтво» для загальноосвітніх шкіл; особливостей добору, систематизації дидактично обґрунтованого музичного репертуару з огляду на шкільну аудиторію; специфіки інтерпретації творів різних стильових напрямків з урахуванням особливостей дитячого сприймання; методики організації та проведення позаурочних музично-виховних заходів. Формування умінь: педагогічного спілкування; керування власним емоційним станом; самостійної праці над твором дитячого репертуару; здійснення самоаналізу для з'ясування власних проблем; читання з аркуша, транспонування, акомпанування, підбору по слуху, імпровізування; перекладання та адаптування складної для дитячого сприймання музики; застосовування міжпредметних зв'язків. Формування навичок: вербальної та виконавської інтерпретації творів різних стильових напрямків та жанрів з огляду на особливості сприймання школярів різного віку; утримування та підсилення емоційного ставлення та уваги до музичного

мистецтва засобами вільного володіння інструментом; професійно-творчої самореалізації у музично-педагогічному процесі.

Тема 9. Специфіка організації навчального процесу в умовах проблемного навчання

Формування професійно-особистісного досвіду у процесі практичної підготовки майбутнього вчителя музики пов'язане з удосконаленням самого процесу навчання, спрямованого на активізацію розумової діяльності студента, розвиток його творчого мислення. З огляду на це, особливої значущості набуває проблемне навчання як специфічна організація навчального процесу, спрямована на забезпечення актив-ного ставлення майбутніх фахівців до оволодіння професійно-педагогічними знаннями, розвиток їх самостійної дослідно-пізнавальної діяльності й творчого мислення.

Сучасну теоретичну і методичну базу проблемного навчання визначили праці А.Алексюка, Ю.Бабанського, О.Брушлинського, Г.Костюка, Т.Кудрявцева, І.Лернера, М.Махмутова, О.Матюшкіна, Л.Момот, В.Паламарчука, С.Рубінштейна, М.Скаткіна, А.Фурмана, Т.Шамової та ін.

Принцип проблемності відображається у логіці побудови навчального процесу, у змісті матеріалу, що вивчається, в методах організації навчально-пізнавальної діяльності студентів і управління нею, в структурі і формах практичної діяльності.

Основними категоріями проблемного навчання є: проблема, проблемна ситуація і проблемне завдання.

Проблема як категорія проблемного навчання є теоретичним або практичним питанням, яке зумовлене науковими дослідженнями і процесом суспільного розвитку. В широкому розумінні поняття «проблема» – складне теоретичне чи практичне питання, що потребує вивчення або вирішення.

Проблемна ситуація – момент психологічного й інтелектуального стану особистості, який характеризується усвідомленням суперечності і недостатньої кількості набутих знань, умінь і навичок у вирішенні нового завдання, що активізує творчо-пошукову діяльність індивіда. Проблемна ситуація визначається як стан інтелектуального утруднення, в основу якого покладена інформаційно-пізнавальна суперечність.

Проблемна ситуація, як складний стан психіки сприяє залученню студентів до творчого пошуку і характеризується яскравим колоритом та високим динамізмом емоційних переживань, націленістю до істини, активізує їхні духовні сутнісні сили [32, с.123].

Проблемне завдання – це проблема з конкретно визначеними умовами або параметрами. Вона акумулює: творчий інтерес до поставленої проблеми; високу емоційну, вольову й інтелектуальну напругу; прагнення особистості адекватно організувати власний творчий пошук оптимального вирішення завдання.

Проблемні практичні завдання є формою і засобом освоєння досвіду навчально-творчої діяльності. Вони формують здатність індивіда до перенесення набутих знань, умінь і навичок у нову проблемну ситуацію; творчого бачення нової проблеми в традиційній ситуації, комбінування і перетворення засвоєних способів діяльності, а також уміння, не обмежуючись відтворенням вивченого, використовувати принципово нові способи діяльності.

Проблемні завдання зумовлюють динамічність формування інтелектуальних умінь особистості, а це дає змогу самостійно і творчо вирішувати пізнавальні та практичні завдання.

Досліджуючи специфіку проблемного навчання С.Дембіцька наголошує, що, оскільки основну частину знань особистість набуває в ході самостійної когнітивно-пізнавальної діяльності, проблемна ситуація, інтегруючи супереч-

ності, стає імпульсом, який спонукає індивіда до активного мислення, що сприяє стимулюванню практичної діяльності студента [12, с. 20].

Проблемне навчання є теорією розвиваючого навчання, основна функція якого полягає у розвитку творчого потенціалу особистості, адже тільки у проблемних ситуаціях моделюється необхідність розв'язання суперечностей.

Зазначимо, що не кожна з створених проблемних ситуацій є дидактично доцільною, тому слід використовувати диференційований підхід до застосування різних проблемних ситуацій.

Як зазначає Л.Артемова, проблемне навчання – це організований викладачем спосіб активної взаємодії студента з проблемно представленим змістом навчання, у ході якого він залучається до об'єктивних суперечностей наукового пізнання та способів їхнього розв'язання, навчається креативно мислити, творчо засвоювати знання [4, с. 144].

Проблемне навчання передбачає створення проблемних ситуацій, усвідомлення, прийняття й розв'язання цих ситуацій у процесі спільної діяльності викладача та студентів.

Велике значення надається самостійній роботі, а завдання викладача – керувати та спрямовувати діяльність студентів.

В межах навчально-виховного процесу проблемні заняття, так як і традиційні, здійснюються у відповідності до вимог навчального плану, що передбачає вирішення комплексу навчально-пізнавальних й творчих завдань.

На думку науковців (С.Дембіцька, Т.Кудрявцева, В.Сакур та ін.) особливістю та перевагою проблемного навчання є те, що воно змінює мотивацію пізнавальної діяльності: провідними стають пізнавально-спонукальні (інтелектуальні) мотиви.

Інтерес до навчання виникає у зв'язку з проблемою й розгортається у процесі розумової діяльності, пов'язаної з пошуками та віднайденням рішення.

На цих засадах виникає внутрішня зацікавленість, що перетворюється на чинник активізації навчального процесу та ефективності навчання.

Проблемне навчання, як підкреслює В.Стрельніков, є найефективнішим методом навчання у ВНЗ. Воно являє собою процес творчо-пізнавальної діяльності студентів, яким необхідно виконувати нестандартні навчальні завдання, у результаті чого засвоюються нові знання, уміння й навички [40, с. 118].

У процесі проблемного навчання студенти набувають творчих навичок: самостійно формулювати проблему, висувати гіпотезу й знаходити засоби її перевірки, аналізувати зібраний матеріал та висловлювати пропозиції щодо його обробки, обґрунтовувати можливість практичного застосування отриманих результатів, та визначати міру особистої творчої участі у вирішенні окресленої проблеми.

На наш погляд, на сучасному етапі проблемне навчання у педагогічному навчальному закладі – це не просто реалізація принципу проблемності як такого, а цілісна система навчання: вона акумулює найрізноманітніші форми, методи і засоби активізації когнітивно-пізнавальної і творчо-пошукової діяльності студентів.

Застосування проблемного навчання у досліджуваному процесі зумовлюється проблемною сутністю процесу неперервної освіти, як складної, динамічної за формою і змістом системи в цілому.

Вирішення майбутніми фахівцями у процесі практичної підготовки проблемних за характером навчально-пізнавальних, музично-творчих і виконавсько-інтерпретаційних завдань, а також організація проблемних ситуацій і використання проблемних методів у навчальному процесі мають величезне значення. Вони сприяють активізації творчо-пошукової діяльності студентів, збагаченню їхнього досвіду, формуванню нових професійних знань, умінь, навичок і, що важливо, стимулюють розвиток таких суб'єктивних особистісних якостей як

професійна спрямованість, ініціативність, креативність мислення, емоційно-почуттєва сфера, творча уява тощо [14, с. 24].

В процесі проблемного навчання й під його безпосереднім впливом формується багатогранність особистості. Це стосується не тільки таких особистих проявів, як світогляд, інтереси, хист, музично-педагогічні здібності але і морального й духовного потенціалу, емоційно-вольових якостей, характеру особистості.

Використання проблемних ситуацій, методів і завдань зумовлює також формування діалектичного підходу до опанування специфіки музичного мистецтва. Так, в ході навчання досліджують: жанрово-стильові характеристики музичних творів; принцип розвитку кожного окремого твору; внутрішні закономірності створення художньої образності твору; логічність структурної побудови. Це збагачує професійні знання майбутніх вчителів музики, зумовлюючи динамічність набуття професійно-особистісного досвіду.

Слід зазначити, що формулювання студентами естетичних оцінних суджень у ході вирішення проблемних завдань повною мірою відображає глибину аналітико-синтетичного і художньо-творчого мислення майбутніх фахівців, формуючи свідоме активне ставлення до музично-навчального процесу.

Метою проблемного типу навчання є не тільки засвоєння результатів наукового пізнання, системи знань, але і самого шляху процесу отримання цих результатів, формування когнітивно-пізнавальної й активізація практичної діяльності студента, що сприяє поглибленню професійно-особистісного досвіду майбутнього фахівця.

Активізація когнітивно-пізнавальної і творчо-пошукової діяльності студентів у процесі проблемного навчання веде до зростання їх естетичних інтересів і потреб у галузі музичного мистецтва, формує художньо-естетичний і музично-виконавський кругозір, навички самостійного опанування професійно-творчими знаннями, уміннями і навичками.

У процесі виконання проблемних завдань студенти розкривають для себе нові способи опрацювання навчального й музичного матеріалу, а відтак художні узагальнення формуються на більш високому рівні порівняно з попередніми, поглиблюється емоційно-естетичне сприйняття, естетичні художні уявлення, формується творча активність студентів.

Застосування проблемних завдань у поєднанні з особистісно орієнтованим підходом передбачає врахування рівнів музично-професійної підготовки майбутніх фахівців, сформованості їхнього естетичного світогляду, ціннісних орієнтацій, аналітико-синтетичного мислення. Завдяки цілеспрямованому виконанню студентами проблемних завдань зростаючої складності і новизни поглиблюється розуміння проблем професійно-педагогічної й музично-виконавської діяльності, активізується творчий пошук оптимальних шляхів їхнього вирішення.

Тема 10. Предметна структура спеціальної музично-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики

У структурі підготовки майбутнього вчителя музики як на етапі навчання у педагогічному коледжі так і у вищому навчальному закладі цикл дисциплін професійної та практичної підготовки студентів включає такі дисципліни індивідуальної форми навчання: постановка голосу, хорове диригування, основний та додатковий музичний інструмент, акомпанемент.

В.Лабунець підкреслює, що складна предметна структура спеціальної музично-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики складається з логічно вибудованої послідовності складових (навчальних дисциплін): основний музичний інструмент, додатковий музичний інструмент, концертмейстерський клас; хорове диригування; методика викладання гри на музичному інструменті; шкільний пісенний репертуар; історія музики; музично-теоретичні дисципліни

(гармонія, поліфонія, аналіз музичних творів); методика музично-естетичного виховання; художня культура; педагогічна практика [13, с. 316].

Так, курс «Постановка голосу» є однією із важливих профілюючих дисциплін у системі підготовки вчителя музики і має на меті практичну підготовку студентів до вокальної діяльності на уроках музичного мистецтва у загальноосвітній школі, озброєння їх основними знаннями про будову голосового апарату і особливості його функціонування, формування необхідних вокальних навичок й умінь майбутніх фахівців.

Вокальна підготовка майбутніх вчителів музики є важливим компонентом фахової підготовки студентів педагогічних факультетів у вищій школі.

Питання вокальної підготовки майбутнього вчителя музики у працях науковців охоплюють наступні аспекти: методики постановки голосу та фізіології співацького процесу (Д.Євтушенко, В.Морозов, М.Микиша); формування та розвитку співацьких здібностей (В.Антонюк, Н.Гребенюк, Л.Дмитрієв, О.Стахевич та ін.); специфіки вокальної роботи зі школярами (А.Менабені, Д.Огороднов, Г.Стулова та ін.).

Специфіка педагогічного спрямування вокального навчання у вищих навчальних закладах вимагає формування високого рівня розвитку вокально-технічного комплексу умінь та навичок, усвідомлення закономірностей процесу голосоутворення, розвитку вокально-слухових умінь, володіння науково-теоретичною базою знань з проблем розвитку співацького голосу.

Співацький голос трактується науковцями як складна психофізіологічну функція голосового апарату людини, результатом діяльності якого є виникнення музичних звуків, що мають певні акустичні властивості: звуковисотний об'єм (діапазон), динаміку, тривалість звучання, тембральні характеристики (співацьке вібрато, об'ємність, блиск). Якісні характеристики співацького голосу залежать від фізіологічних особливостей будови голосового апарату та цілеспрямованого педагогічного впливу на розвиток співацького голосу.

Під розвитком співацького голосу розуміється процес його постановки і підготовки до професійного використання, що передбачає встановлення нових рухових стереотипів, автоматизацію вокальних дій, вироблення вокальної техніки з високим імпедансом, присутності високої та низької співацької форманти у спектрі співацького звуку, вдосконалення акустичних якостей співацького голосу. Головним завданням постановки голосу є дисциплінування рухів м'язової системи голосового апарату, тобто набуття рухових навичок, що безпосередньо залежить від усвідомлення студентом основних закономірностей звукоутворення, резонування, артикуляції, дихальних рухів, їх ролі у процесі фонації, знання фізіології голосового апарату, оволодіння навичками координування процесом фонації (О.Прядко).

Предмет «Постановка голосу» спрямований на опанування теоретичними знаннями та вокально-технічними навичками (співацькою опорою звука, чіткою і виразною дикцією, високою позицією звучання, чистотою інтонації, умінням аналізувати й коригувати звучання власного голосу, формування у майбутніх фахівців умінь і навичок свідомого володіння голосом; роботи над розвитком активного вокального слуху; формування стійких критеріїв співацької майстерності; формування та удосконалення вокально-технічних, художньо-творчих, виконавських умінь і навиків студентів; здійснення засобами вокального мистецтва процесу естетичного виховання.

Основними завданнями, що передбачає вивчення студентами даного курсу є: виконання творів дошкільного й шкільного репертуару; засвоєння методів і прийомів роботи з дитячими голосами.

Специфіка вокально-педагогічної діяльності майбутнього вчителя музики полягає в тому, що досягнення педагогічних цілей відбувається завдяки засобам вокального мистецтва та охоплює загальні питання вокально-педагогічної творчості.

Наступна вагома складова циклу дисциплін професійної та практичної підготовки майбутніх вчителів музики є предмет «Хорове диригування».

Його головними завданнями є надбання практичних навиків та умінь щодо розвитку диригентського апарата (положення корпусу, рук, голови, плеча, кисті, міміка, характер диригентських рухів, свобода диригентського апарата); робота над диригентськими схемами; диригування хорового твору і виконання пісень шкільного та дошкільного репертуару (враховуючи розвиток музичного слуху, вокально-хорових навичок); написання анотацій на заплановані програмою твори; вміння читати хорові партитури; опанування особливостями роботи з дитячим хоровим колективом.

Хорове мистецтво є специфічним напрямком музично-виконавської діяльності. Поєднання індивідуальних і групових форм діяльності, інтеграція основних видів музичного виконавства, концертна діяльність з урахуванням специфіки слухацької аудиторії, пошук нестандартних способів репетиційної роботи роблять хорові заняття одним із важливих компонентів у вихованні майбутніх вчителів музики.

Інтеграція основних видів музичного виконавства (інструментального, вокального та диригентсько-хорового), різноманітна концертна діяльність, пошук нестандартних способів репетиційної хорової роботи передбачають володіння спеціальними вміннями, необхідними у процесі диригентсько-хорової діяльності.

Підвищенню ефективності хормейстерської підготовки студентів у вищих педагогічних навчальних закладах присвячено праці В.Живова, А.Козир, А.Кречковського, А.Лашенко, П.Ніколаєнко, В.Соколова та ін.

Для успішного виконання завдань, які виникають в процесі диригентсько-хорової підготовки, вчитель музики використовує ефективні форми, методи, засоби навчально-виховного процесу, обирає кращі зразки вокально-хорової музики. Хор, як колективний суб'єкт музично-виконавської діяльності, характе-

ризується певними якостями, що зумовлені самим характером цієї діяльності. Насамперед, це підпорядкування ансамблевим законам сумісної роботи співаків у хорі, що відзначається складністю в плані синхронізації: спільних вступів і зняття звуку, дотримання метро-ритмічних умов твору, його динаміки та агогічного плану тощо.

Засвоєння основ хормейстерської роботи вчителя музичного мистецтва здійснюється в межах дисциплін диригентсько-хорового циклу, основною з яких є «Хорове диригування».

Диригентсько-хорові дисципліни – одна з центральних складових в системі підготовки студентів, що містить великі можливості для розвитку різноманітних сторін творчої діяльності майбутнього вчителя музики. Вони вивчаються студентами впродовж всього періоду навчання у педагогічному навчальному закладі і є своєрідною творчою лабораторією, де здійснюється багатогранна навчальна робота з підготовки студента до його майбутньої професійної діяльності. Дані дисципліни містить великі можливості для розвитку різноманітних напрямів творчої діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва. Предметом вивчення в курсі хорового диригування є теоретико-практичне засвоєння цілого комплексу знань, що зумовлюють поглиблене розуміння специфіки діяльності хорового колективу, оволодіння методиками репетиційної роботи, навичками емоційно-психологічного впливу на хор.

Завданнями дисциплін «Хорове диригування», «Хоровий клас та практикум роботи з хором» є розвиток у студентів музичних здібностей (музичного слуху, відчуття ритму, ладу, пам'яті, музичного й творчого мислення, артистизму), формування професійних знань і умінь, що дозволяють здійснювати вокально-хорову роботу в школі, розширення музичного світогляду, засобами впровадження у навчальну програму кращих зразків хорового мистецтва, накопичення репертуарного багажу для подальшого використання в практичній

діяльності, прищеплення професійних вмінь та навичок, які дають можливість здійснювати вокально-хорову діяльність не тільки під час уроку музики, а й у позакласній роботі.

Успішне вирішення даних завдань є можливим лише за умов оволодіння студентами різними методами досягнення вокально-хорових творів та їх виконавської інтерпретації, розширення власного музичного кругозору; відбір та накопичення репертуарного багажу для роботи із дитячими хоровими колективами.

Диригентсько-хорові дисципліни містять в собі декілька напрямів навчальної діяльності, зокрема:

– постановку диригентського апарату, тобто роботу із засвоєння студентами спеціальної системи жестів для керування співацьким колективом;

– роботу з хоровою партитурою: виконання хорової партитури на фортепіано, спів мелодичних горизонталей та гармонічних вертикалей твору, вміння передати зміст твору засобами тих чи інших елементів диригентської техніки, слова, міміки;

– усний та письмовий історико-стилістичний, музично-теоретичний, вокально-хоровий та виконавський аналіз хорових творів;

– вивчення творів шкільного репертуару.

Опанування відповідними диригентсько-хоровими знаннями, уміннями та навичками базується на різному за своєю складністю музичному матеріалі, який необхідно добирати з врахуванням основних принципів та критеріїв добору музично-навчального репертуару, серед яких: принципи доступності, змістовності, художньої-естетичної цінності, поступового ускладнення, жанрово-стильової багатогранності тощо.

Робоча програма укладається на початку семестру відповідно до індивідуальних музичних здібностей кожного студента, рівня сформованості його

загально-спеціалізованих знань в галузі музичного мистецтва, та особистих досягнень у процесі опанування диригентською технікою.

У сучасних освітніх умовах система підготовки майбутнього вчителя музики в якості керівника дитячого хорового колективу спрямована на формування і розвиток професіоналів, здатних до ефективної реалізації багатогранності художньо-творчої діяльності, що вимагає від студентів опанування навичками самоосвіти, методами роботи з різними за віком хоровими колективами, індивідуальним підходом до навчання, розвитком музично-творчих якостей для продуктивної хормейстерської діяльності, оволодінням комплексом необхідних художньо-творчих умінь.

Індивідуальна форма навчання, що є основною в опануванні студентами основ диригентсько-хорових дисциплін, обумовлена специфікою хорового диригування як виконавського мистецтва, дозволяє ефективно вирішувати складні завдання курсу. Саме в умовах індивідуальної роботи формується особистісна професіограма кожного студента. Перш ніж керувати хоровим колективом, студент повинен отримати можливість вдосконалення набутих умінь і навичок.

На індивідуальних заняттях студент під керівництвом викладача не тільки тренує власну мануально-рухову моторику, ним засвоюються певні закони складної системи взаємодії керівника-диригента та хору через моделювання різних ситуацій, які виникають у роботі диригента з хоровим колективом.

Діалогічна форма спілкування учасників хорової діяльності створює можливості для того, щоб при співробітництві з хормейстером співаки могли розкрити власний творчий потенціал, збагачуючи при цьому музично-виконавський досвід один одного. Тому головна мета хормейстера-педагога в роботі з колективом полягає у тому, щоб дати можливість хористам відчувати, що вони самостійно створюють художній образ твору, пробудити в них волю і творчу активність.

Зазначимо, що в процесі роботи над хоровим твором відбувається передача диригентом свого власного емоційного стану, розуміння музичних образів хористам-виконавцям. При розучуванні, а особливо – виконанні, головне навантаження при передаванні інформації припадає на руки диригента. Саме тоді відбувається невербальна передача інформації. За допомогою мануальної, диригентської техніки, вчитель-хормейстер передає наступні засоби музичної виразності: темп, ритм, динамічне нюансування, тембральну звукову забарвленість, що сприяє розумінню загального характеру та образу твору. Розшифровуючи музичний текст твору, керівник хору і співаки прагнуть вірогідно передати його художній зміст.

Для розуміння і виконання музичного твору велике значення має вміння моделювати музичний образ на основі нотного тексту, здатність варіювати засобами музичної виразності (пошук відповідної динаміки, темпу, тембру тощо).

Під час хорової діяльності спілкування диригента зі співаками в основному відбувається в умовах роботи над певними музичними творами. Тому розвиток професійних умінь студентів, в межах вивчення даних дисциплін, тісно пов'язаний із проблемною побудовою репетицій.

Найкращий художній результат досягається тоді, коли трактування образу стає результатом спільної творчої діяльності співаків і диригента. Взаємний обмін інформацією між учасниками хору і диригентом має стати тією ланкою, у якій формується загальний колективний задум: студенти пропонують свої варіанти виконання, разом із хормейстером виявляють найбільш виразні і переконливі поєднання поетичного і музичного тексту, знаходять потрібні варіанти співочого звучання і визначають відповідні виражальні засоби.

Формування творчої особистості майбутнього диригента є невід'ємним компонентом у процесі професійної підготовки вчителя музичного мистецтва.

Необхідним є також узагальнення методичних основ диригентсько-хорової підготовки, заснованої на вивченні досвіду видатних педагогів та організаторів диригентсько-хорової освіти. Недостатня розробленість методики творчого розвитку особистості майбутнього вчителя музики, часто обумовлює використання педагогами пасивних методів навчання, які не дають позитивних результатів виховання фахівця, здатного до творчої діяльності. Успішність навчання багато в чому залежить від інтенсифікації мотивації оволодіння хор-мейстерською майстерністю. Ефективним засобом у цій роботі є формування художньо-творчих та диригентсько-хорових умінь.

Предмети диригентсько-хорового циклу впливають на розвиток загальнопедагогічних і загальномузичних якостей студента, його світогляд, формують художній смак, вимогливість, зумовлюють творче вдосконалення. Під час хорових занять виявляються індивідуальні особливості інтелектуальної діяльності студентів, емоційно-вольові якості, інтерес та ставлення до обраної спеціальності, захопленість тощо. Робота з хором – це творчий пошук. Навчити студента постійно творчо реагувати на ситуації, що створилися, професійно грамотно їх розв'язувати, створювати нешаблонні, оригінальні способи виходу з цих ситуацій, підтримувати живу творчу атмосферу уроку допомагає володіння художньо-творчими вміннями. Тому процес формування цих умінь повинен пронизувати всі диригентсько-хорові дисципліни.

Художньо-творчі вміння – це надзвичайно складне структурне поєднання почуттєвих, інтелектуальних, емоційних якостей особистості, які формуються і проявляються в свідомому, доцільному, успішному здійсненні нею дій, що забезпечують досягнення поставленої мети діяльності в умовах, які змінюються. Вони виступають найважливішим компонентом професійної підготовки майбутніх вчителів музики, оскільки рівень їх розвитку обумовлює ступінь майстерності педагогічної діяльності.

Художньо-творча діяльність позитивно впливає на формування властивостей особистості – ініціативність, винахідливість, сміливість, зосередженість. Тому активізується навчальна мотивація, одночасно розвиваються рефлексорні та активні творчі уміння.

У навчанні не можна обмежуватися рамками тільки одного предмета, оскільки мислення студентів розвивається лише у процесі взаємодії і взаємозв'язку різних галузей знань. Це твердження безпосередньо стосується професійної підготовки вчителя музики, адже вона передбачає надбання теоретичних знань з різних видів мистецтв, формування різноманітних узагальнених умінь. Навчатися і навчати концентрації знань і вмінь такого виду – завдання складне. Воно вимагає як від викладача ВНЗ, так і від студента великого емоційного напруження й концентрації зусиль, оскільки передбачає знання текстового аналізу, будови мистецьких творів, трактування художніх образів у різних стилях і жанрах, розуміння специфічної мови різних видів мистецтв, уміння доповнити і збагатити музичний образ, скласти різні типи вербальних інтерпретацій, стимулювати діяльність учнів, створювати педагогічні взаємодії, встановлювати діалогічне спілкування з аудиторією.

Такі знання й уміння у кінцевому підсумку дають змогу студенту інтерпретувати музичний твір, комплексно осмислити, поєднати твори різних видів мистецтв (музики, літератури і живопису), насичуючи компоненти музичної мови словесною характеристикою літературного твору або емоційно-образним змістом твору живопису, донести його до слухача.

У сучасних педагогічних, методичних, музикознавчих дослідженнях, практиці навчання склалися досить чіткі уявлення про професійні уміння, якими повинен володіти вчитель музичного мистецтва.

Провідними виступають такі уміння: музично-аналітичні, виконавські та художньо-творчі. До художньо-творчих належать уміння художньої інтерпретації, імпровізації та уміння створювати музику.

Серед художньо-творчих вмінь особливе місце займають вміння художньої інтерпретації та імпровізації. Адже з цими вміннями безпосередньо пов'язані практично усі види педагогічної та художньої діяльності вчителя: виконавські вміння (виконання музичних творів в цілому та фрагментарно, акомпанування, підбір на слух тощо), вміння словесного тлумачення (естетична, художня оцінка, вербальне розкриття художнього змісту), вміння коригувати виконання за особливостями сприймаючої аудиторії, поєднати художнє виконання із словесним тлумаченням.

Разом з тим, проблема формування вмінь художньої інтерпретації та імпровізації у педагогічних дослідженнях до останнього часу залишається мало розробленою.

Феномен інтерпретації не вичерпується розумінням його як наукового методу пізнання. Це поняття є більш багатогранним. У різних дослідженнях інтерпретацію розглядають як: логічну процедуру, активний процес співтворчості, результат особливої духовної діяльності свідомості, визначають як своєрідне переведення не тільки в іншу систему мови (знаково-сміслову), а й в іншу систему мислення.

Для адекватного розкриття художнього образу музичного твору в інтерпретації необхідний значний досвід, тому сутнісною характеристикою особистості виконавця виступає досвід музично-виконавської діяльності, що відображає вищий рівень оволодіння цією діяльністю, який досягається шляхом глибокого освоєння музично-теоретичних знань, практичних вмінь та навичок пізнання, виконання музичного твору і вивчення досвіду відомих виконавців (О.Хлебнікова).

Уміння використовувати різні типи вербальних інтерпретацій дають майбутньому вчителю можливість здійснити цілісний аналіз музичного твору; повніше осягнути художню концепцію твору у виконавській інтерпретації; здійснити контактне спілкування з виконавцем твору і дистанційне з автором;

поглибити і розширити художній образ музичного твору творами різних видів мистецтв.

Імпровізація і композиція, власне створення музики у творчих досвідах тісно пов'язані і взаємообумовлені: без уміння створювати, неможливо імпровізувати і, навпаки, без уміння імпровізувати неможливо створювати. Однак імпровізація як самоціль, яка претендує на самоцінність, і метою якої є художні завдання, передбачає окрім навичок композиції деякий спеціальний комплекс вправ, що дає змогу виконавцеві миттєво і без роздумів реалізувати свій творчий задум.

Інтерпретація та імпровізація у навчальній практиці виконують функцію комплексного розвитку особистості майбутнього фахівця, його емоційних та інтелектуальних якостей, розуму і уяви.

Художньо-творча діяльність позитивно впливає на формування властивостей особистості – ініціативність, винахідливість, сміливість, зосередженість. Тому активізується навчальний процес, одночасно розвиваються рефлексорні та активні творчі уміння. Ніяка інша діяльність не має у своєму розпорядженні такий широкий спектр впливу на особистість. Принципова особливість художньо-творчих виконавських умінь полягає в тому, що вони формуються на основі сприйняття і реалізуються у всіх видах занять.

В умовах неперервної професійної підготовки пріоритетного значення набувають процеси оновлення змісту та методів навчання майбутніх вчителів музики, формування комплексу професійних знань, умінь і навичок студентів, зокрема й музично-виконавських. Музично-виконавська підготовка вчителя музики у процесі неперервної освіти є багатогранною системою, яка поєднує відносно самостійні взаємопов'язані компоненти – теоретичний, методичний і практичний. Адже професійна діяльність вчителя музики включає, поряд із дидактичними, і суто виконавські аспекти – хорове диригування, вокал, володіння інструментом. Важливою частиною музично-просвітницької і

професійної роботи вчителя музики є керівництво шкільним колективом, що включає комплекс вимог до музичного керівника. Таким чином забезпечується інтеграція навчального матеріалу та дисциплін та їх подальша актуалізація його в процесі професійної діяльності.

Важливе місце серед циклу дисциплін, що забезпечують практичну підготовку майбутнього вчителя музики займає предмет «Основний музичний інструмент». Адже під безпосереднім впливом викладача з основного інструменту формуються інструментально-виконавські знання, уміння й навички студентів, артистизм, ціннісно-орієнтаційні інтереси та потреби, мистецькі переконання і смаки майбутніх фахівців; розвиваються інтелект та творча активність, прищеплюються навички самостійної роботи, здійснюється музичний та виконавський розвиток, виховується любов до професії, зростає рівень професійної компетентності.

Основними завданнями курсу є: формування вміння розкрити образний зміст музичного твору, охопити його форми; навички грамотного читання тексту; вдосконалення технічних можливостей студентів; виховання навичок кантиленної гри та усвідомленого інтонування мелодії; розвиток слухових уявлень і постійного слухового контролю; формування інтерпретаційно-виконавських умінь і навичок, активізація самостійно-творчої діяльності студентів.

Необхідність спрямування навчального процесу в класі основного музичного інструменту на загальнохудожній, культуровідповідний розвиток студентів знайшла своє відображення в наукових дослідженнях С.Зарухової, І.Немикіної, Є.Новикової, Л.Смирнової.

Важливим завданням підготовки студентів вищих педагогічних закладів є формування сприймання, емоційного й інтелектуального пізнання музичного мистецтва.

Значний інтерес викликає інтегративний курс «Основний музичний інструмент» (фортепіано) з елементами курсу «Основи педагогічної майстерності» розроблений І.Мостовою, мета якого полягає у формуванні готовності майбутнього вчителя музики до здійснення педагогічного керівництва музичним вихованням школярів засобами вільного володіння студентом основним музичним інструментом (фортепіано).

Дана мета може бути реалізована за таких умов: досягнення студентом соціального та психолого-педагогічного змісту майбутньої професійної діяльності та усвідомлення себе суб'єктом цієї діяльності; озброєння технологією самореалізації власної педагогічної діяльності на засадах гуманізму, ініціативи та творчості; формування стійкої потреби професійного вдосконалення педагогічно-виконавської майстерності; своєчасного діагностування, прогнозування та розвитку професійно значущих якостей особистості майбутнього фахівця; сприяння максимальній професійній адаптації майбутнього вчителя музики до постійних змінних умов освітньої галузі; забезпечення єдності фундаментальної теоретичної підготовки та практики.

Практичне використання курсу забезпечує єдність, взаємопідсилення педагогічного й виконавського компонентів у системі цілісної професійно-педагогічної підготовки вчителів музики, що дає змогу розглядати виконавську діяльність, пов'язану з грою на інструменті, ефективним засобом педагогічного керівництва музичним вихованням школярів.

Результатом художнього пізнання, осмислення, творчого перетворення дійсності виступає художня культура – художній досвід, що зумовлює виникнення високих художніх потреб як потреб вищого особистісного рівня, і характеризується тим, якою мірою людина здатна засвоїти і засвоїла художні цінності.

Зазначимо, що художнє виступає як спеціальний спосіб (метод) пізнання світу, якість, яка характеризує мистецтво в цілому й узагальнює його головні

закономірності – діалектику правди мистецтва і правди життя (Ю.Борев, Г.Єрмаш), єдність форми та змісту (М.Каган, В.Медушевський, Є.Назайкінський, С.Скребков), реалізацію багатьох функцій мистецтва через єдину – художню (Л.Мазель, В.Медушевський), змістовну мотивованість різноманіття методів і прийомів мистецтва (Б.Асаф'єв, Є.Назайкінський). При всьому багатстві конкретного змісту художнє виявляється в окремих творах мистецтва і притаманним їм якостях.

У цьому контексті, важливими проблемами сучасної музичної педагогіки є формування сприймання та оцінювання музичних творів.

Уміння цінувати прекрасне виявляється у здатності особистості до цілісного усвідомлення й адекватного сприймання та переживання явищ дійсності та мистецтва, готовністю до здійснення вибіркової оцінної діяльності.

Проявом ціннісного ставлення особистості є ціннісні орієнтації, які виявляються у різних формах її життєдіяльності (пізнавальній, вибірково-оцінній, комунікативній, перетворюючій, художній тощо) та творчості (творчо-пізнавальні та творчо-оцінні цінності; діяльнісно-комунікативні, які націлюють на активність спілкування, передачі естетичної інформації; діяльнісно-перетворюючі зі спрямованістю на суспільно корисну, культурно-просвітницьку, естетично-виховну діяльність; художньо-творчі, що зорієнтовані на різноманітні види художньої творчості людини у сфері культури і мистецтва (В.Дряпіка).

Структуру ціннісно-особистісної зорієнтованості становлять наступні компоненти: почуття, інтереси (основні складові естетичної свідомості); здібності; здатність до образного мислення, що проявляється у процесах сприймання та оцінення художніх творів; естетичний смак як показник ціннісних установок особистості.

Становлення ціннісних орієнтацій пов'язане, насамперед, із формуванням особистістю музично-естетичного тезаурусу, в якому

виділяють наступні знання: естетичних категорій у музичній сфері, засобів музичної виразності, специфіки музичних жанрів, типів музичних форм, композиційних закономірностей, стильових традицій, досвіду перцептивного переживання музичної інформації та сформованого асоціативного фонду як системи художніх асоціативних зв'язків [3, с.73].

Формування ціннісних орієнтацій привертало й привертає увагу науковців. Вагомими дослідженнями у визначенні критеріїв цінностей музичного мистецтва є праці Б.Асаф'єва, Л.Мазеля, В.Медушевського, А.Сохора, що обґрунтовують підхід до аналізу музичного твору як цілісної структури, розкривають образно-виражальну єдність естетичного впливу змісту та форми на слухача.

Виконання музичного твору – це складний процес, який вимагає знання особливостей історичного, естетичного, художньо-стильового розвитку музичного мистецтва, свободи та невимушеності виконавського апарату, здатності до слухового уявлення та втілення музичного образу як єдиного цілого, володіння виконавськими прийомами, туше, тембрально-динамічним забарвленням, артикуляцією.

Художня інтерпретація є результатом складної розумової діяльності, яка реалізується в єдності емоційного й логічного. Вона формується у процесі осягнення художнього твору і є результатом його розуміння. Основу дій, що становлять зміст процесу формування художньої інтерпретації, становлять дії розпізнавання художньо-сміслових елементів твору та їх осмислення, де вони реалізуються в ході художньо-сміслового аналізу як основного способу осягнення художньо-змістовної сутності музичних творів на декількох рівнях. Матеріально-звукову реалізацію художня інтерпретація знаходить у виконанні.

Головними умовами формування умінь художньої інтерпретації є: узагальненість та систематизованість знань; цілеспрямоване формування операційного алгоритму способу музично-виконавської діяльності,

побудованого на основі логіки інтерпретаційного процесу-осягнення художньо-змістовної сутності музичних творів; самостійний вибір художньо доцільних засобів музично-виконавської виразності; матеріально-звукове втілення як узагальнений прийом виконання; поетапне формування способу музично-виконавської діяльності у напрямі від вербально-аргументованого тлумачення до музично-виконавської художньої інтерпретації (І.Дмитрик).

Вирішення завдань професійного становлення особистості студента залежить від ставлення його до обраної спеціальності. Стійка зацікавленість інструментально-виконавською діяльністю породжує бажання студента до систематичного поповнення та поглиблення знань, має позитивний вплив на сприймання, увагу, пам'ять, волю.

Для забезпечення стійкого інтересу до обраної спеціальності необхідно, щоб на занятті здійснювалися: теоретико-методична і практична підготовка студентів до обраної спеціальності; розвиток потребнісно-мотиваційної сфери як умови підвищення професійного інтересу; забезпечення практичної взаємодії дисциплін психолого-педагогічного спрямування з предметами фахового циклу; формування професійного інтересу у студентів, стійкої потреби в отриманні знань, умінь та навичок шляхом максимального наближення навчального процесу до практики.

Яким би багатим не був музично-педагогічний «багаж» випускника педагогічного навчального закладу, він не охопить тієї кількості інформації, яка буде йому необхідна для професійної діяльності. Тому розвиток самостійності пізнавальної діяльності майбутніх вчителів музики, яка розглядається вченими: як інтегральна якість музиканта (Л.Остапенко); як багатоаспектна діяльність, яка має процесуальний характер і передбачає аналіз, синтез, узагальнення, на основі яких здійснюється виконання проблемних завдань (Г.Гарбар); як можливий прояв творчої індивідуальності (І.Бобакова); як естетично-оцінна функція на різних етапах сприймання мистецтва та її творча реалізація в

художньо-мистецькій практиці (О.Рудницька); як умова самовдосконалення та самореалізації фахівця (Г.Падалка) – є гарантією успішного професійного становлення.

Дійсним критерієм професіоналізму виступає вміння застосувати значний масив професійно значимої інформації, засвоєної на логічному рівні у процесі освітньої практики, що призводить до її збагачення.

Практична підготовка майбутніх вчителів музики здійснюється і в процесі вивчення дисципліни «Додатковий музичний інструмент». Основними завданнями курсу є озброєння студентів знаннями, уміннями та навичками гри на фортепіано, необхідними для майбутньої професійної діяльності.

Індивідуальне навчання музично-виконавських дисциплін, що є невід'ємним компонентом професійної підготовки майбутнього вчителя музики, має потенційно великі й водночас невикористані можливості для розвитку у студентів концертмейстерських якостей. Сприятливі умови для такого розвитку створюють дисципліни «Концертмейстерський клас» та «Акомпанемент» на музично-педагогічних факультетах педагогічних навчальних закладів, оскільки студенти займаються спільним музикуванням (акомпанують і грають в ансамблях), у процесі якого саме й виявляються ці важливі виконавські якості.

Структура досвіду концертмейстерської діяльності складається з таких компонентів: уміння здійснювати музично-теоретичний і виконавський аналіз твору; оволодіння технологією виконання музичного твору; уміння аналізувати, контролювати і коригувати виконання музичного твору; психологічні готовність; уміння якісної інтерпретації музичного твору.

Дисципліни «Концертмейстерський клас» та «Акомпанемент» у межах циклу фахових дисциплін та у поєднанні з ними є найбільш оптимальною основою для формування концертмейстерської компетентності майбутніх вчителів музики, розвитку і формування виконавських умінь та навичок. Дана дисципліна, яка є складовою цілісної програми гармонійного формування

вчителя музики, спрямована на досягнення ефективності професійної підготовки студентів, їх музично-виконавської майстерності.

Концертмейстерська компетентність майбутніх вчителів музики спрямована передусім на розвиток творчої особистості, розмаїття її самореалізації, нестандартності, вміння молодого фахівця реалізувати власний креативний потенціал у кожній освітній ситуації й забезпечує вільне володіння музичним інструментом, читання з аркуша та транспонування, оперативний добір та гармонізацію музичного матеріалу на слух, розвинене почуття ансамблю.

Головною умовою підвищення ефективності концертмейстерської підготовки майбутніх вчителів музики є розкриття перед студентами перспективи використання одержаних знань, умінь та навичок у професійній діяльності, вироблення позитивного ставлення до педагогічної праці. Майбутні вчителі музичного мистецтва мають чітко уявляти роль виконавства, знати специфіку використання інструмента в музичному вихованні школярів. Постійне спрямування концертмейстерської підготовки на потреби шкільної практики є запорукою успіху в роботі.

Специфіка художньо-виховної роботи вчителя музики дозволяє розглядати концертмейстерську підготовку як важливий компонент професійного становлення студентів педагогічних навчальних закладів. Здатність вчителя музики в усіх ланках своєї професійної діяльності знаходити оптимальні шляхи вирішення проблеми художньо-естетичного розвитку молоді спирається на його фахову компетентність і високий рівень особистісного потенціалу у музично-педагогічній діяльності.

Водночас структура професійної підготовки майбутнього вчителя музики в умовах неперервної освіти має ґрунтуватися на таких професійно-значущих якостях майбутнього вчителя музики як любов до дітей, формування умінь емпатії, збагачення професійного мислення, яке передбачає необхідність

акцентувати увагу на жанрово-стильовій багатогранності музичного мистецтва.

Щодо практичної підготовки, то саме вона забезпечує опанування майбутніми фахівцями необхідними для успішної професійної діяльності практичними вміннями, навичками та прийомами, виступає засобом розвитку творчої індивідуальності й самостійності майбутнього вчителя музики, вдосконалення здатності музично-слухового контролю, навчання раціональним методам роботи, формування свідомого ставлення до музично-педагогічної діяльності, зростанню рівню професійно-особистісного досвіду.

***

Таким чином, структура сучасної неперервної підготовки майбутніх вчителів музики у педагогічних закладах освіти передбачає високий рівень теоретичних узагальнень, широту і масштабність мислення, актуалізацію професійно-особистісного досвіду, цілеспрямований розвиток професійно значущих якостей особистості дає можливість випускникові бути не тільки транслятором мистецьких надбань та музичної культури в школі, а й реалізувати на практиці знання, вміння та навички як вчителя музичного мистецтва, лектора, виконавця-інструменталіста, вокаліста, диригента, акомпаніатора, керівника музично-творчого колективу.

Запитання для самоперевірки:

1. Які якості педагогічно-виконавської майстерності формуються у процесі практичної підготовки майбутнього вчителя музики?
2. Визначте основні стадії оптимізації педагогічної (переддипломної, методичної тощо) практики у ВНЗ.
3. Які чинники, на Ваш погляд, обумовлюють головну мету і завдання педагогічної практики студентів?

4. Охарактеризуйте основні напрями практичної підготовки майбутніх вчителів музики у системі неперервної педагогічної освіти.
5. Проаналізуйте поняття “проблемне навчання”.
6. Обґрунтуйте предметну структуру спеціальної музично-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики.
7. Які фактори сприяють досягненню студентом соціального та психолого-педагогічного змісту майбутньої професійної діяльності?
8. Розкрийте сутність основних вимог до вчителя музичного мистецтва, зумовлені специфікою його професійної діяльності.
9. Поясніть власне розуміння тези «вирішення завдань професійного становлення студента залежить від його ставлення до обраної спеціальності».

Список рекомендованої літератури:

1. *Абдуллин Э. Б.* Музыкально-педагогические технологии учителя музыки : учеб. пособие / Э. Б. Абдуллин, Е. В. Николаева. – М. : Прометей, 2005. – 232 с.
2. *Абульханова-Славская К. А.* Деятельность и психология личности / Ксения Александровна Абульханова-Славская. – М. : Наука, 1980. – 335 с.
3. *Алексюк А. М.* Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання: навч. посібник / А. М. Алексюк, П.І. Підкасистий та ін. – К. : ІСДО, 1993. – 336 с.
4. *Артемова Л. В.* Педагогіка і методика вищої школи / Л. В. Артемова. – К. : Кондор, 2008. – 272 с.
5. – учитель музыки : кн. для учителя / Л. Г. Арчажникова. – М. : Просвещение, 1984. – 111 с.
6. *Бабанский Ю. К.* Оптимизация учебно-воспитательного процесса / Юрий Константинович Бабанский. – М. : Просвещение, 1982. – 192 с.

7. *Барбина Е. С.* Теоретико-методологические основы профессиональной подготовки будущих учителей : научно-методическое пособие / Елизавета Сергеевна Барбина. – Херсон : Айлант, 2001. – 70 с.

8. *Бобакова І. П.* Самостійна робота як фактор удосконалення процесу підготовки майбутнього вчителя музики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. П. Бобакова. – К., 1998. – 19 с.

9. *Богоявленская Д. Б.* Интеллектуальная активность как проблема творчества / Д. Б. Богоявленская. – Ростов-на-Дону, 1983. – 156 с.

10. *Боднарук І. М.* Педагогічна практика в системі методичної підготовки майбутнього вчителя музики / І. М. Боднарук // Науковий вісник Чернівецького університету (серія «Педагогіка та психологія») : зб. наук. пр. – Вип. 128. – Чернівці : Рута, 2001. – С. 35–40.

11. *Брушлинский А. В.* О взаимосвязи природного и социального в психическом развитии человека / А. В. Брушлинский // Проблемы генетической психофизиологии : сб. статей / гл. ред. Б. Ф. Ломов – М. : Наука, 1978. – С. 11–21.

12. *Дембіцька С. В.* Проблемне навчання як фактор управління якістю навчального процесу / С. В. Дембіцька, С. Л. Яблочников // Зб. наук. праць Бердянського державного педагогічного університету. – № 1. – Бердянськ : БДПУ, 2007. – С. 18–26.

13. *Лабунець В. М.* Методологічні основи музично-виконавської підготовки майбутнього учителя музики у процесі неперервної освіти / В. М. Лабунець // Проблеми сучасно психології : зб. наук. пр. КПНУ ім. І.Огієнка, Інституту психології ім. Г.Костюка НАПН України. – Вип.15. – 2012. – С. 312–321.

14. *Лазарєв М. О.* Основи педагогічної творчості : навчальний посібник для пед. ін-тів / М. О. Лазарєв. – Суми : ВВП «Мрія» – ЛТД, 1995. – 212 с.

15. *Лисюк Ю. С.* Методика формування досвіду саморегулювання майбутніх музикантів-педагогів у вищих мистецьких навчальних закладах :

автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання музики і музичного виховання» / Юлія Сергіївна Лисюк. – К., 2007. – 20 с.

16. *Максименко С. Д.* Фахівця потрібно моделювати / С. Д. Максименко, О. М. Пелех // Рідна школа. – 1994. – № 3–4. – С. 68–72.

17. *Мележик В. П.* Про підготовку фахівців в умовах ступеневої освіти / Мележик В. П., Литвин О. Г., Іванова Т. В. // Нові технології навчання : наук.-метод.зб. Вип.29. – К., 2001. – С. 8–12.

18. *Мелик-Пашаев А. А.* Педагогика искусства и творческие способности / Александр Александрович Мелик-Пашаев. – М. : Знание, 1981. – 96 с.

19. *Методичні рекомендації щодо керування творчим зростанням учителя-практика* / [укл. Л. В. Кондрашова]. – Кривий Ріг : СПД Щербенок С. Г., 2005. – 83 с.

20. *Мільто Л. О.* Технології розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога / Л. О. Мільто // Педагогічна творчість : методологія, теорія, технології : монографія / [В. П. Андрущенко, С. О. Сисоєва, Н. В. Гузій та ін. / за ред. С. О. Сисоєвої, Н. В. Гузій]; НПУ ім. М. Драгоманова. – К., 2005. – С. 152–167.

21. *Митина Л. М.* Интеллектуальная гибкость учителя : Психологическое содержание, диагностика, коррекция : учеб. пособ. / Л. М. Митина, Н. С. Ефимова. – М. : Московский психолого-социальный институт : Флинта, 2003. – 144 с.

22. *Моляко В. О.* Психологічна готовність до творчої праці / Валентин Олексійович Моляко. – К. : Знання, 1989. – 48 с.

23. *Никитина Г. В.* Формирование творческих умений в процессе профессионального обучения : монография / Г. В. Никитина, В. Н. Романенко. – СПб. : СПУ, 1992. – 168 с.

24. *Олексюк О. М.* Формування духовного потенціалу студентської молоді в процесі професійної підготовки: дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти»; 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Олексюк Ольга Миколаївна. – К., 1997. – 333 с.

25. *Орлов В. Ф.* Професійне становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія : монографія / Валерій Федорович Орлов / [за заг. ред. І. А. Зязюна]. – К. : Наукова думка, 2003. – 262 с.

26. *Падалка Г. М.* Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Галина Микитівна Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.

27. *Педагогічна майстерність* : підруч. / [І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.]; за ред. І.А. Зязюна. – 3-тє вид., доп. і перероб. – К. : СПД Богданова А.М., 2008. – 376 с.

28. *Педагогічні технології у неперервній професійній освіті* : монографія / [С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик, та ін.]; за ред. С. О. Сисоєвої. – К. : ВПОЛ, 2001. – 502 с.

29. *Пехота Е. Н.* Индивидуальность учителя: теория и практика: учеб пособие / Елена Николаевна Пехота. – Николаев : Николаевский пед. ин-т, 1996. – 144 с.

30. *Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій* : навч. посіб. / [О. М. Пехота, А. М.Старева, О. Є. Олексюк та ін.]; за ред. І. А.Зязюна, О. М. Пехоти. – К. : Видавництво А.С.К., 2003. – 240 с.

31. *Підласий І. П.* Формування професійного потенціалу як мета підготовки вчителя / І. П. Підласий, С. М. Трипольська // Рідна школа. – 1998. – № 1. – С. 3–8.

32. *Попович Н. М.* Діяльнісно-практичний компонент у структурі професійно-особистісного досвіду майбутнього вчителя музики / Наталія Михайлівна Попович // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. – Вип.37. – 2013. – С.122–126.

33. *Попович Н. М.* Значення виконавських умінь у формуванні професійно-особистісного досвіду майбутнього вчителя музики / Наталія Михайлівна Попович // Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія : зб. наук. праць. – Вип. 38 / [ред. кол. : В. І. Шахов (голова) та ін]. – Вінниця : Нілан ЛТД, 2012. – С. 254–258.

34. *Попович Н. М.* Особливості впливу мистецтва на поглиблення професійно-особистісного досвіду майбутнього вчителя музики / Наталія Михайлівна Попович // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол. : Т. І. Сущенко (голов.ред.) та ін.]. – Запоріжжя, 2012. – Вип. 25 (78). – С. 289–296.

35. *Рейзенкінд Т. Й.* Дидактичні основи професійної підготовки вчителя музики в педуніверситеті : монографія / Тетяна Йосипівна Рейзенкінд. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2006. – 640 с.

36. *Рибалка В. В.* Психологія розвитку творчої особистості : навч. посіб. / В. В. Рибалка. – К. : ІЗМН, 1996. – 236 с.

37. *Роменець В. А.* Творчість, індивідуальність, комунікація / Володимир Андрійович Роменець // Психологія творчості. – 3-тє вид. – К. : Либідь, 2004. – С. 121–128.

38. *Сисоєва С. О.* Основи педагогічної творчості : підруч. / Світлана Олександрівна Сисоєва. – К. : Міленіум, 2006. – 346 с.

39. *Стеценко И. А.* Теория и практика развития педагогической рефлексии студентов / Ирина Александровна Стеценко. – Ростов-на-Дону : Изд-во Рост. ун-та, 2006. – 256 с.

40. *Стрельников В. Ю.* Педагогічні основи особистісного й професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання / Віктор Юрійович Стрельников. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2002. – Кн. 1. – 295 с. – Кн. 2. – 230 с.

41. *Шевнюк О. Л.* Мистецькі дисципліни в реформаційних процесах євроінтеграції / Олена Леонідівна Шевнюк // Імідж сучасного педагога. – 2006. – № 5/6 (64/65). – С. 17–19.

ЗМІСТ

Передмова	3
Розділ 1. Євроінтеграційні процеси у неперервній педагогічній освіті	5
Тема 1. Основоположні ідеї концептуального розвитку неперервної освіти	5
Тема 2. Застосування інформаційних систем у сфері неперервної педагогічної освіти	15
Тема 3. Педагогічні інновації у системі неперервної педагогічної освіти	25
Тема 4. Пріоритетність гуманітарних цінностей освіти	36
Висновки	44
Запитання для самоперевірки	44
Список рекомендованої літератури	45
Розділ 2. Наступність у підготовці майбутнього вчителя музики	50
Тема 5. Наступність та якість підготовки фахівців в умовах функціонування неперервної освіти	50
Тема 6. Інтеграція як провідна тенденція оновлення музично-педагогічної сфери	59
Тема 7. Формування професійних якостей в процесі неперервної підготовки майбутнього вчителя музики	66
Висновки	76
Запитання для самоперевірки	77
Список рекомендованої літератури	78
Розділ 3. Особливості організації практичної фахової підготовки вчителя музики у системі неперервної педагогічної освіти	83
Тема 8. Актуалізація професійно-особистісного досвіду майбутніх фахівців у багатогранності видів педагогічної практики	83
Тема 9. Специфіка організації навчального процесу в умовах проблемного навчання	93
Тема 10. Предметна структура спеціальної музично-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики	98
Висновки	117
Запитання для самоперевірки	117
Список рекомендованої літератури	118

Попович Н.М.

П 58 Неперервна педагогічна освіта: організаційно-методичні засади.
Навч. посібник / Попович Н.М.– Ужгород: Видавництво ФОП Бреза А. Е.
2014. – 124 с .

ISBN 978-966-2668-55-1

Навчальний посібник присвячений дослідженню організаційно методичних засад системи неперервної педагогічної освіти. Основну увагу зосереджено на специфіці процесу неперервної професійної підготовки майбутнього вчителя музики – поетапному професійному навчанні та самовихованні, що ґрунтується на ранньому виявленні основних компетентностей особистості, професійній орієнтації на музично-творчу й педагогічну діяльність, формуванні готовності до самоосвіти і професійної самореалізації впродовж життя.

Посібник орієнтований на науковців, викладачів і студентів мистецьких й педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

УДК 371.14(07)
ББК 74.40я7

Навчальне видання

Попович Наталія Михайлівна

***НЕПЕРЕРВНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА:
організаційно-методичні засади***

Навчальний посібник

Редактор

М.О.Пиляй

Комп'ютерне верстання

Попович Н.М.

Формат 60x84/16. Папір офс. Гарнітура Times.
Друк офс. Ум. друк. арк. 7,2. Обл.-вид. арк. 5,54.
Тираж 300 шт. Замовлення № 38.

Видавництво ФОП Бреза А.Е.
м. Ужгород, вул. Університетська, 21/220. Тел./факс: (0312) 64-37-22
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4091 від 15.06.2011р.
Друк: ПП Бреза, тел.: 050-43-22-437